



# Стратегија руралног развоја општине Братунац 2023-2030.

Стратегија је усвојена од стране Скупштине општине Братунац  
на \_\_ сједници одржаној \_\_\_\_ 2023. године.

Стратегију руралног развоја општине Братунац 2023–2030. урадио је:

**А) Локални експертски тим:**

1. Александар Стевић, координатор тима
2. Саша Симић, члан
3. Бојана Варагић, члан
4. Андријана Марковић, члан
5. Стефан Бојић, члан
6. Вјекослав Стевановић, члан
7. Јадранка Бојић, члан
8. Жељана Пјевалица, члан
9. Данијела Мракић, члан.

**Б) Експертски тим АНЦ пројекта:**

1. Проф. др Жељко Вашко,
2. Др Сузана Маџарић,
3. Немања Јалић, ма,
4. Мр Борис Марковић.

## САДРЖАЈ

### Contents

УВОД.....	4
1. СИТУАЦИОНА АНАЛИЗА.....	8
1.1. Географски положај.....	8
1.2. Рељеф.....	9
1.3. Хидрогеолошке карактеристике.....	10
1.4. Клима.....	12
1.5. Подручја са природним ограничењима за пољопривредну производњу.....	13
1.6. Пољопривредно земљиште.....	15
1.7. Шуме и шумско земљиште.....	18
1.8. Воде.....	23
1.9. Руде и други минерални ресурси.....	25
1.10. Енергетски потенцијал.....	26
1.11. Становништво.....	28
1.11.1. Број и структура становништва.....	28
1.11.2. Демографска кретања.....	30
1.12. Пољопривредна производња.....	35
1.13. Индустрија.....	53
1.14. Трговина.....	56
1.15. Туризам.....	57
1.16. Инфраструктура.....	61
1.17. Инфраструктура у руралним срединама.....	65
1.18. Јавне службе и друге друштвене дјелатности.....	67
1.19. Животна средина.....	72
2. SWOT анализа.....	76
3. СТРАТЕШКА ПЛАТФОРМА.....	78
3.1. Визија развоја.....	78
3.2. Стратешки циљеви.....	79

## СКРАЋЕНИЦЕ

Стратегија руралног развоја општине Братунац, 2023-2030.

АНЦ	Подручја са природним ограничењима (енг. Areas with natural constraints)
РС	Република Српска
БиХ	Босна и Херцеговина
ЕУ	Европска унија
НВО	Невладине организације
МПШВ	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде
ГИС	Географски информациони систем
ФАО	Свјетска организација за храну и пољопривреду
ФСЦ	Савјет за заштиту шума (енг. Forest Stewardship Council)
АПИФ	Агенције за посредничке, информатичке и финансијске услуге РС
УНДП	Развојни програм Уједињених нација
ЈИЦА	Јапанска Агенција за међународну сарадњу
ОПЗ	Општа пољопривредна задруга
ПГ	Пољопривредно газдинство
ФАДН	Систем рачуноводствених података на пољопривредним газдинствима
ЈП	Јавно предузеће
ЛИДЕР	Мјера руралног развоја која се бави специфичним проблемима на локалном нивоу
РЈ	Радна јединица
ЕСКО	енг. Energy Service Company
БХ МАЦ	Центар за уклањање мина БиХ

## УВОД

Израда Стратегије руралног развоја општине Братунац, координисана је од стране локалне управе општине Братунац, а подржана од АНЦ пројекта Владе Италије уз стручне консултације са експертским тимом АНЦ пројекта.

Главни циљ Стратегије је пружити оквир за динамичнији развој сектора пољопривреде и руралних подручја у цјелини, те ускладити главне правце развоја пољопривреде и руралних подручја општине са стратешким оквиром развоја на нивоу Републике Српске и Босне и Херцеговине. У том смислу развојне мјере дефинисане Стратегијом надопуњују већ постојеће мјере за развој пољопривреде и руралних подручја на републичком нивоу, при чему се настоји избјећи дуплирање мјера, а постићи циљано усмјеравање средстава у складу са приоритетним потребама локалног развоја које су произашле из анализе стања развоја пољопривреде и руралних подручја општине Братунац. Временски оквир за реализацију Стратегије постављен је период 2023–2030. година.

Стратегија развоја руралних подручја општине Братунац је документ који по први пут обрађује развој руралних подручја општине са једног ширег аспекта, осим аспекта развоја само једног сектора (пољопривреде) и сагледава развој руралних подручја са ширег интегралног приступа који укључује развој осталих непољопривредних активности, укључивање шире друштвене заједнице у процес развоја, као и уважавање стања у погледу заштите животне средине и одрживог развоја.

У том смислу Стратегија руралног развоја општине Братунац без обзира што се доноси на локалном нивоу, узима у обзир и смјернице Европске уније за одржив развој пољопривреде и руралних подручја које су дефинисане Зеленим планом ЕУ, односно Зеленом агендом за Западни Балкан, те њима придружених стратегија. Иако се законодавни оквир за провођење принципа дефинисаних стратешким документима доноси на републичком нивоу, одговорност је локалне управе да осигура оквир за успјешно прилагођавање субјеката у сектору новим околностима пословања на тржишту, те да усклади стратешке смјернице локалног руралног развоја са тим оквирима.

Важно је напоменути да је ова Стратегија документ урађен у вријеме када се систем пољопривредне производње у Босни и Херцеговини (БиХ) постепено мијења услјед конкурентног притиска проузрокованог интегрисањем регионалног тржишта и увођењем бесцаринског приступа држава чланица ЕУ тржишту БиХ. Због свих тих промјена, предвиђа се ширење производње и продаје у одређеним нишама пољопривредних производа, док ће производња других производа опадати. Стратегија руралног развоја општине Братунац конципирана је тако да подржава прилагођавање таквим промјенама у складу са приоритетима развоја дефинисаним на локалном нивоу. Стога ће рурални развој постати све значајнији елемент пољопривредне политике, нарочито осмишљавања и провођења мјера којима ће се помоћи локалном становништву да изнађе алтернативне изворе стицања прихода и запослења изван пољопривредне производње, с обзиром на опадање укупне запослености у примарној пољопривредној производњи. Стога ова Стратегија пружа оквир помоћу којег ће бити могуће постепено ојачати комерцијално одрживу пољопривредну производњу и прераду.

Стратегија руралног развоја општине Братунац садржи:

- Сажету анализу постојећег стања руралних подручја општине Братунац, с нагласком на пољопривреду, туризам и рурални развој;
- Сажету анализу предности, недостатака, могућности и пријетњи по пољопривреду и рурална подручја општине Братунац;
- Стратешки оквир и приоритете развоја пољопривреде и руралних подручја у наредних седам година (2023–2030).

#### **Анализа контекста и његова повезаност с државним, ентитетским и локалним развојним оквирима**

Приликом израде Стратегије руралног развоја општине Братунац узети су у обзир главни елементи развојних планова у области пољопривреде и руралног развоја на нивоу државе Босне и Херцеговине и на нивоу Републике Српске, као и релевантних развојних планова на општинском нивоу. Дати стратешки и развојни оквир обухвата:

1. Стратешки план руралног развоја Босне и Херцеговине за период 2018–2021;
2. Стратегија развоја пољопривреде и руралних подручја Републике Српске 2021–2027;
3. Стратегија локалног развоја општине Братунац 2017–2022.

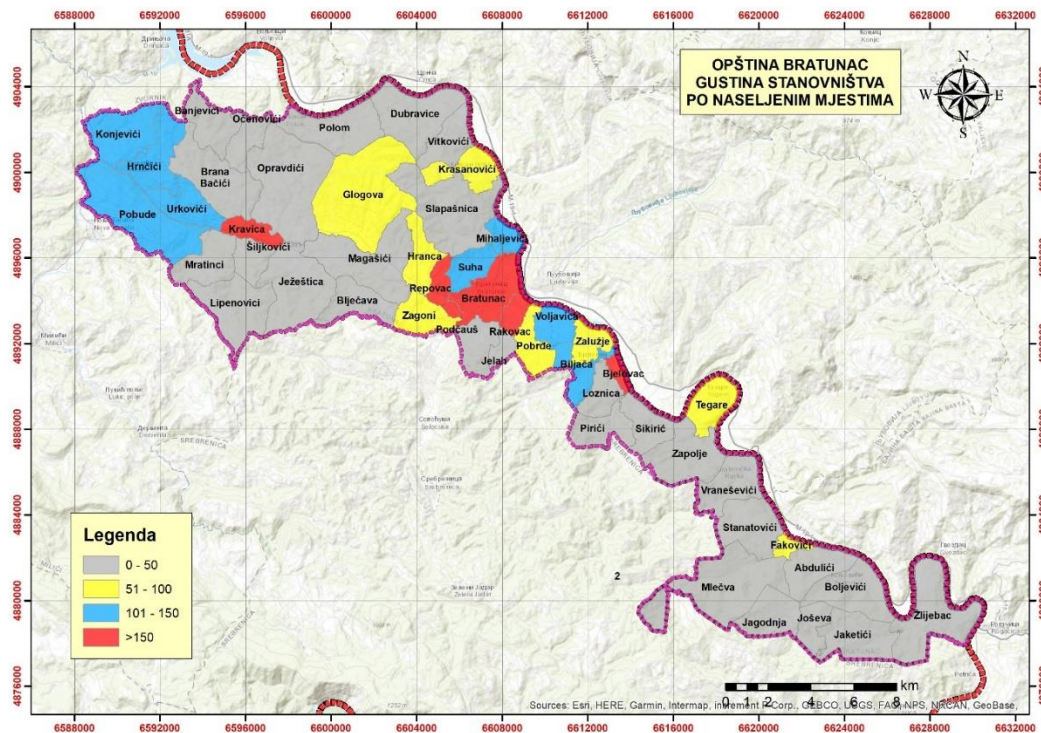
С обзиром на дати временски оквир важећих стратешких докумената, у оквиру којег су паралелно са израдом Стратегије руралног развоја општине Братунац, реализоване активности на доношењу нових стратешких докумената за период до 2030. године, како на нивоу државе тако и на нивоу Републике Српске, локални експертски тим је узео у обзир информације о главним стратешким одређењима за будући период од стране надлежних институција.

#### **Методологија израде стратегије и процес консултација**

Кориштен је интегрални приступ укључености различитих сектора у структуру руралне економије у процесу креирања визије и праваца развоја, са нагласком на интегрисање пољопривреде, туризма и других економских дјелатности од значаја за развој општине Братунац. Интегрални приступ је подразумијевао и интегрисање различитих друштвених група у процес планирања и дефинисања новог плана развоја: представници јавног сектора (општинска администрација, туристичка организација, савјетодавна служба, центар за социјални рад, завод за запошљавање), приватног сектора: представници пољопривредника, дрвопрерађивача, прерађивача, као и представници цивилног сектора: удружење произвођача воћа, НВО сектора и др.

Просторни приступ је подразумијевао дефинисање територије обухвата плана, која се у овом случају поклапа са административним границама општине Братунац, те укључује комплетну територију општине класификовану као рурално подручје. Иако званичне категоризације руралног подручја у Републици Српској нема за потребе израде ове Стратегије она је урађена користећи критеријума густине насељености од 150 становника по км<sup>2</sup>. Примјеном тог критеријума на ниво насељених мјеста и комбиновањем просторних података и података пописа становништва из 2013. године извршена је подјела територије општине Братунац на рурална и урбана подручја. Према тој подјели урбани дио општине чине центар општине и насељена мјеста Кравица и Бјелавац, а остатак територије општине испуњава услове да буде третиран као рурално подручје. Пошто се све општине које имају више од 50% руралног подручја

класификују у руралне општине, у овом случају се може сматрати да је то случај и са општином Братунац.



Извор: МПШВ РС (Б. Марковић).

Карта 1. Подјела територије општине Братунац на урбани и рурални дио

Партиципативни приступ примјењен је укључивањем свих локалних актера у процес израде Стратегије коришћењем различитих алата током све три фазе процеса стратешког планирања: радионице, интервју, процјене.

Припремна фаза се односила на мапирање актера од значаја за укључивање у процес планирања. На основу спроведене идентификације, током прве припремне радионице, именован је Локални експертски тим за рад на изради Стратегије руралног развоја, као и контакт тачка, односно координатор тима.

Фаза анализе обухватала је прикупљање података из секундарних извора о релевантним аспектима стања, прикупљање квалитативних података и анализу података са трендовима и закључцима. Секундарни подаци су преузети од Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде РС, Републичког завода за статистику РС, Завода за запошљавање РС, Агенције за посредничке, информатичке и финансијске услуге, Туристичке организације општине Братунац, Агенције за мала и средња предузећа РС, релевантних одјељења општине Братунац.

Дефинисање стратешке платформе подразумијевало је дефинисање визије развоја сектора пољопривреде и руралних подручја до 2027. године, као и хијерархије циљева са припадајућим индикаторима, односно логике интервенције за будући стратешки период. Ова фаза је такође укључивала усклађивање са плановим вишег нивоа на локалном, републичком и државном

нивоу, као и главним стратешким смјерницама нове Заједничке пољопривредне политике Европске уније везаним за Зелени договор.

Стратегија руралног развоја општине Братунац је документ израђен по принципима транспарентности, уз отвореност према јавности у свим фазама његове израде. То је урађено кроз неколико радионица на којима су вођење стручне и јавне дискусије. У тим дискусијама и разговорима су учествовали сви заинтересовани актери, чланови локалног експертског тима за израду Плана и остали заинтересовани актери са директном или индиректном улогом у конципирању и након тога практичном провођењу Стратегије. На тај начин је Стратегија руралног развоја општине Братунац постао заједнички производ представника јавног, пословног и цивилног сектора, чиме је осигуран учинак на квалитету завршног формата Стратегије.

### **Процес консултација**

Стратегија руралног развоја општине Братунац 2023–2030. је припремљена уз потпуну укљученост заинтересованих актера на локалном нивоу као и општинских власти.

У току реализације пројекта одржано је неколико састанака с именованим контакт тачкама и начелником општине у циљу вођења консултација око припреме Стратегије руралног развоја општине Братунац. Такође, одржано је и неколико радионица, са представницима јавног, пословног и цивилног сектора, како би се постигао консензус око идентификовања актера који требају бити укључени у процес израде Стратегије, идентификовања структуре будуће Стратегије, структуре и извора података за анализу, валидације добијених резултата анализе, SWOT анализе, те консензуса око приоритета будућег развоја и начина дјеловања. Радионице су уједно имале и циљ обуке локалних представника на теме: развоја локалне заједнице, стратешког планирања, руралног развоја, Заједничке пољопривредне политике и др. Осим радионица становници руралних подручја и пословни субјекти у сектору су имали прилику да учествују у анкети кроз попуњавање упитника са питањима која су се односила на услове пословања и ограничења с којима се суочавају.

Процес јавних консултација је одржан и након што је финализиран план развоја пољопривреде и руралних подручја општине Братунац. У току тога процеса, учесници из руралних средина и локалне власти су имали прилику дати коментаре на план и измјене су уврштене у финални документ, прије него што је званично представљен грађанима и властима на завршној радионици.

Стратегија руралног развоја општине Братунац рађена је у складу са методологијом коју за стратегије јединица локалне самоуправе предвиђају Закон о стратешком планирању и управљању развојем у Републици Српској и Уредба о стратешким документима у Републици Српској.

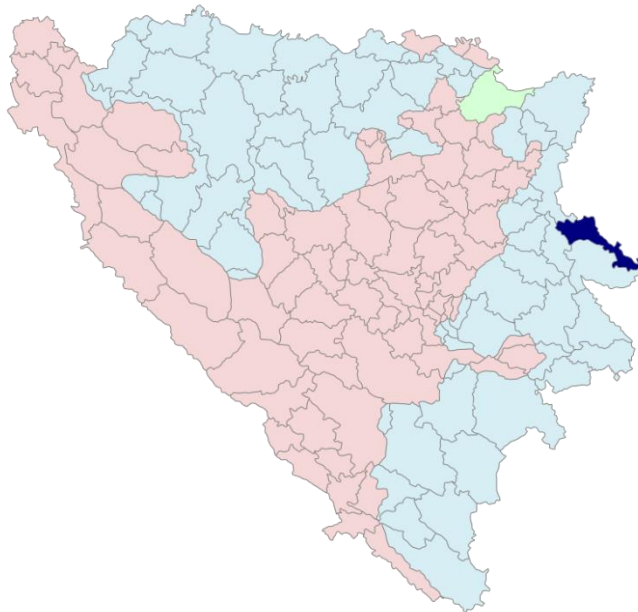


## 1. СИТУАЦИОНА АНАЛИЗА

Анализа стања уређена је на бази анализе природних и демографских карактеристика руралних подручја општине Братунац, која заузимају сву територију општине изузев урбаног центра општине и насељених мјеста Реповац, Бјеловац и Кравица. Неки од података су могли бити разграничени између руралних и урбаних подручја општине, а у неким случајевима су подаци били доступни само за подручје читаве општине, при чему се подразумева да су они релевантни и за њен рурални дио који доминира по површини и броју становника.

### 1.1. Географски положај

Општина Братунац се налази у источном дијелу Републике Српске и Босне и Херцеговине. Простире се на површини од 293 км<sup>2</sup>. Смјештена је у регији Средњег Подриња. Граничи се са градом Зворником и општинама Милићи и Сребреница у Републици Српској те општинама Љубовија и Бајина Башта у Републици Србији. Дужина обале ријеке Дрине која се налази на територији општине је 68 километра а 30% територије налази се у равничарском појасу уз ријеку Дрину, док остатак чини брдски дио општине. Град се налази у равничарском дијелу на надморској висини од 175 метара. Највиши врхови су Јаворак (1.098 мнм), Хрг (1.032 мнм), Бијели камен (808 мнм) и Чауш (778 мнм). Кроз град протичу двије ријеке, Крижевица и Глоговачка ријека. Територија општине је у административном смислу подијељена на 27 мјесних заједница.



Карта 2. Положај општине Братунац

Подручје општине Братунац се налази између 44° 01' 34" и 44° 16' 39" сјеверне географске ширине и 19° 05' 54" и 19° 37' 25" источне географске дужине. Најјужнија тачка обухвата налази се на подручју насељеног мјеста Жлијебац (брдо Побрњача), док је најсјевернија тачка лоцирана на подручју насељеног мјеста Бањевићи. Најзападнија тачка је на ријеци Јадар (која представља сјеверозападну општинску границу), на подручју насељеног мјеста Коњевићи, а најисточнија тачка на ријеци Дрини, на подручју насељеног мјеста Жлијебац (код засеока Доњи Ватљевићи).

Иначе, најисточнија тачка општине Братунац истовремено представља и најисточнију тачку БиХ. Простор општине представља источни дио регије БиХ која се протеже од планине Јавор до ријеке Дрине у средњем Подрињу. Западни дио општинске територије носи назив Лудмер (по истоименој планини). У складу са врстом регионализације, подручје општине је смјештено у различите регионалне цјелине, зависно од водећег критеријума и аутора класификације.

Подручје општине Братунац пресеца најзначајнија друмска саобраћајница кроз источни дио БиХ и РС која повезује централну Босну и Србију: Сарајево – Соколац – Власеница – Братунац – Зворник – Лозница.

## 1.2. Рељеф

У обухвату општине може се издвојити више физичко–географских цјелина: композитна долина Дрине са кратким притокама на највећем дијелу општинске територије, планина Осат на југу, као и ниских планина Глогова и Лудмер са долином Јадра на западу општине. Најнижа тачка општине Братунац је на излазу ријеке Дрине са општинске територије, западно од центра насељеног мјеста Полом и износи 160 м. Највиша тачка се налази на планини Осат. Ријеч је о врху Јаворак који има висину од 1098 м и лоциран је на подручју насељеног мјеста Млечва. Просјечна надморска висина подручја општине Братунац износи 412 м. Геоморфолошки развој условио је различите облике рељефа. Заступљена су два главна генетска типа рељефа: флувијални и крашки. Крашки тип рељефа је доминантан у сјеверозападном дијелу општине на подручју планине Глогова. У рељефу се, што се тиче морфологије, разликују пространа ријечна долина Дрине са мањим долинама њених лијевих притока (Слапашничка ријека, Глоговска ријека, Крижевица, Побрдска ријека, Сашка ријека, Лозничка ријека, Запољска ријека, Грабовичка ријека, Млечванска ријека, Јагодња) окружена планином Глогова на сјеверозападу, Лудмером на западу и планинским масивом Осата на југу. Ријека Јадар са највећом десном притоком Кравица одводи воде западног дијела општинске територије. Иначе, водоток Дрина представља ерозиону базу и дрен читавог простора општине.

У морфологији рељефа посебно се издвајају клисурске долине Млечванске ријеке (већи дио тока) и Јагодње (у горњем дијелу тока), као и на појединим дијеловима тока Дрине (композитна долина). Једна од рељефних специфичности општине Братунац је појава ријечне пиратерије у јужном дијелу општине Братунац, на подручју насељеног мјеста Жлијебац. Ријеч је о ријеци Јагодња која је пробила своје развође и скратила ток према ријеци Дрини за око 2,3 км. Тиме је створена сува долина у дужини од око 2 км, дуж бившег тока према Дрини. Сљедећа табела показује морфометријске карактеристике општине Братунац.

Табела 1: Висински појасеви на подручју општине Братунац

Висински појас	Површина (ха)	Учешће територије (%)
до 200 м	2.749,92	9,39%
200–300 м	4.814,16	16,43%
300–400 м	7.194,76	24,56%
400–500 м	6.486,16	22,14%
500–600 м	4.614,84	15,75%
600–700 м	2.251,28	7,68%
700–800 м	690,56	2,36%
800–900 м	287,44	0,98%
900–100 м	160,96	0,55%
изнад 1000 м	44,44	0,15%
УКУПНО:	29.295	100%

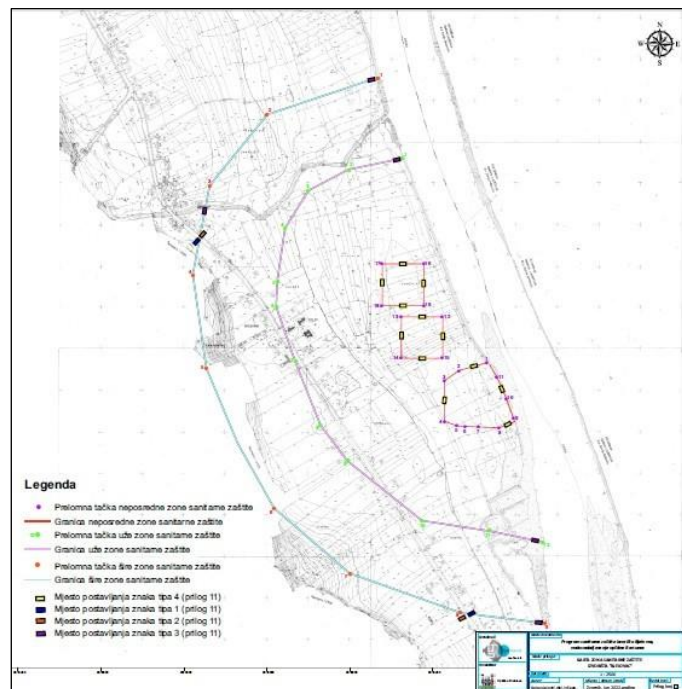
**Нагиб терена.** Равни терени (0–2°) чине свега 8,96% укупне површине општине. Повољни нагиби за ратарство и урбанизацију (0–7°) има око 22% површине општине. Ови терени се првенствено простиру у долиномском дијелу општине (долине Дрине и Јадра). Учешће умјерено стрмих и стрмих терена (7–25°) је највеће и износи укупно 72,58%. Са нагибом већим од 25° (веома стрми и врлетни терени) је 5,36% површине општине и она се може користити за мањи број намјена, првенствено за шумарство и зимски туризам.

**Експозиције рељефа.** Експонираност рељефа према различитим странама свијета је његова значајна карактеристика која утиче на начине коришћења простора, прије свега за становање, пољопривреду и зимски туризам. Сјеверне експозиције генерално нису повољне за пољопривреду и становање, али се препоручују за скијашке терене. Највеће учешће у структури површина према експонираности имају сјеверно експонирани терени (осојни терени). Оваква структура површина коинцидира са генералним правцем пружања рељефа на подручју обухвата плана.

### 1.3. Хидрогеолошке карактеристике

Приликом хидрогеолошког рејонирања општине Братунац узети су у обзир литолошки састав картираних јединица, тектонски склоп терена, геоморфолошке карактеристике, типови издани и њихово распрострањење, затим њихова издашност, услови прихрањивања и дренарања подземних вода. На основу наведених чинилаца на истражном простору издвојени су сљедећи типови издани: (1) збијени тип издани, (2) карстни тип издани; (3) пукотински тип издани и (4) хидрогеолошки комплекс са претежно пукотинском порозношћу и дјелимично условно „безводни“ дијелови терена. Збијени тј. интергрануларни тип издани формиран је у алувијалним и терасним седиментима које карактерише добра водопрпусност. Имајући у виду релативно велико површинско распрострањење ових седимената као и њихову значајну дебљину и добре филтрационе карактеристике овај издан има велики значај за експлоатацију подземних вода на територији општине Братунац. Најзначајнија је издан формирана у шљунковитим и пјесковитим седиментима и та издан може да има и нешто већу издашност. У овим седиментима је формиран збијени тип издани са слободним нивоом издани. Смјер кретања подземних вода зависи од нивоа воде у површинским токовима, тако да у периоду високих вода ријека „храни“ издан, док у периоду ниских вода издан „храни“ ријеку. Прихрањивање издани се врши на рачун инфилтрације атмосферских талога, те

прихрањивањем из ријеке или других издани. Дренарање се обавља вјештачки преко бунара или других водозахватних објеката, као истицањем вода у ријеку. Карстни тип издани је формиран у тријаским седиментима. Карстни тип издани има добру водопрпусност и формиран је у различитим варијететима кречњака и доломитичних кречњака. Водоносност овог типа издани зависи од степена скаршћености кречњачких седимента. Најчешће је поред карстног заступљен и пукотнски тип издани. Прихрањивање ове издани се обавља на рачун инфилтрације атмосферских талога, док се дренарање обавља преко извора. Пукотински тип издани је формиран у магматским стијенама које карактерише средња водопрпусност и које имају ограничено распрострањење на општини Братунац. Овдје се прије свега мисли на серпентините и даците. Пукотински тип издани је формиран и у карбонском комплексу теригених стијена (пјешчари, кварцне брече, конгломерати). Хидрогеолошки комплекс са претежно пукотинском порозношћу и дјелимично условно „безводни“ дијелови терена је представљен најраспрострањенијим стијенама палеозојске старости. Ови седименти су и хидрогеолошки изолатори, али је и у њима могуће формирање мањих количина подземних вода које се могу локално користити за водоснабдијевање. На ово указује и појава већег броја мањих изора (до 1 л/с) који карактеришу ову област. Ови седименти такође представљају и баријеру кретања вода карстног типа издани, те се на контакту ових седимената и тријаских кречњака појављују врела са значајним количинама подземних вода. У условно безводне дијелове терена и то слабе водопрпусности спадају и делувијални седименти који могу да буду носиоци мањих количина подземних вода и воде ове издани се могу користити за индивидуална водоснабдијевања. Тренутно је дефинисана зона санитарне заштите изворишта „Бјеловац“ које се користи за водоснабдијевање Братунаца и границе зона санитарне заштите су приказане су на слици испод:



Карта 3. Зоне санитарне заштите изворишта Бјеловац

#### 1.4. Клима

Општина Братунац се налази готово у средишту умјереног појаса у подручју источне Босне. Климатске карактеристике ове општине одређује утицај интензивне размјене тропских и поларних ваздушних маса и знатне циклонске активности, нарочито на Јадранском мору. Поред тога, ове карактеристике су условљене одликама атмосферске циркулације макро нивоа изнад Европе и Атлантског океана, док је зими, због отворености простора општине према сјеверу и сјевероистоку, читава територија изложена утицају хладних ваздушних маса које продиру са подручја Русије и Украјине при формирању јаког сибирског антициклона. Планински вијенац Динарида спречава значајнији утицај Медитерана на климу овог простора. Додатан утицај хладних ваздушних маса са сјевероистока остварен је непосредним контактом већег дијела општине са долином Дрине. Услјед свих ових утицаја већи дио општине Братунац има умјерено континенталну климу са оштрим зимама и топлим љетима, коју знатно модификују морфологија терена и други локални фактори. Са повећањем надморске висине, на југу општине клима прелази у претпланинску умјерено континенталну климу. Нажалост, на подручју општине Братунац никад није било праћења климатских параметара путем сталне метеоролошке станице. Најближа је метеоролошка станица Љубовија, која територијално припада Републици Србији и лоцирана је на десној страни ријеке Дрине. Узевши у обзир чињенице да је надморска висина општинских центара Братунца и Љубовије практично идентична, да су удаљени око 3,6 км, те да имају сличне рељефне карактеристике, основано се може претпоставити да се и климатске карактеристике утврђене за Љубовију незнатно разликују од оних које карактеришу Братунац.

**Температура ваздуха.** Термички режим атмосфере изнад подручја општине Братунац се због близине најбоље може анализирати на основу података са метеоролошке станице Љубовија.

Табела 2. Средња мјесечна и годишња температура ваздуха у периоду 1990–2009. година на метеоролошкој станици Љубовија

	Мјесец												Годишњи просјек
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
°C	0,6	2,7	6,8	11,6	16,5	19,6	21,0	20,9	16,2	12,3	6,5	1,8	11,4

Просјечна годишња температура ваздуха од око 11°C је првенствено карактеристична за равничарски (долински) дио општине. У планинском подручју, на југу општине, просјечна годишња температура ваздуха је значајно мања и у највишим подручјима око 1000 мнв износи око 7°C.

**Падавине.** Сљедећа табела показује вриједности средњих мјесечних количина и средње годишње количине падавина уврђених на метеоролошкој станици Љубовија.

Табела 3. Средња мјесечна и годишња сума падавина у периоду 1990–2009. година на метеоролошкој станици Љубовија

	Мјесец												Годишња сума
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
мм	57,7	55,8	63,5	64,8	77,7	113,2	83,1	82,3	87,7	83,8	77,9	76,5	923,7

У највећем дијелу општине количине падавина се креће у распону од 900 до 1000 мм, док је у самој долини Дрине то 800 – 900 мм, при чему на крајњем југоистоку општине пада и испод 800 мм. У годишњој расподјели падавина љето и јесен биљеже нешто већу количину падавина у односу на прољеће, што показује извјестан утицај Медитерана.

Табела 4. Средња годишња дужина трајања снијежног покривача у периоду од 1990–2009. година на метеоролошкој станици Љубовија

Година	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	Просјек (1990–2009)
Дана	13	–	18	41	16	51	45	29	24	30	
Година	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	Просјек (1990–2009)
Дана	20	30	10	35	30	35	29	17	16	26	

Према подацима из периода 1990–2009. година у току године снијежни покривач се просјечно задржава око 27 дана.

**Вјетар.** Преовлађујући вјетрови у току године у равничарском дијелу општине су сјеверозападни и западни вјетар, а највећу средњу брзину имају вјетрови из јужних праваца (југоисточни вјетар). Просјечне брзине вјетра су ниске. Тишине су доста изражене.

### 1.5. Подручја са природним ограничењима за пољопривредну производњу

Мапирањем терена примјеном ГИС технологије за потребе пројекта Одрживи економски развој и заштита животне средине подручја са природним ограничењима у БиХ (АНЦ БиХ пројекат) утврђено је да општина Братунац има 8.810 ха (30,1%) пољопривредног земљишта.

На основу класификације коју је урадио експертски тим АНЦ пројекта, подручје општине Братунац испуњава услове да буде сврстано у подручје мање повољно за бављење пољопривредном производњом. За класификацију подручја кориштени су критеријуми релевантни за разграничење АНЦ (ANC је енглески акроним за „areas with natural constraints“, тј. подручја са природним ограничењима) подручја у Европској унији која су регулисана уредбом број 1305/2013.

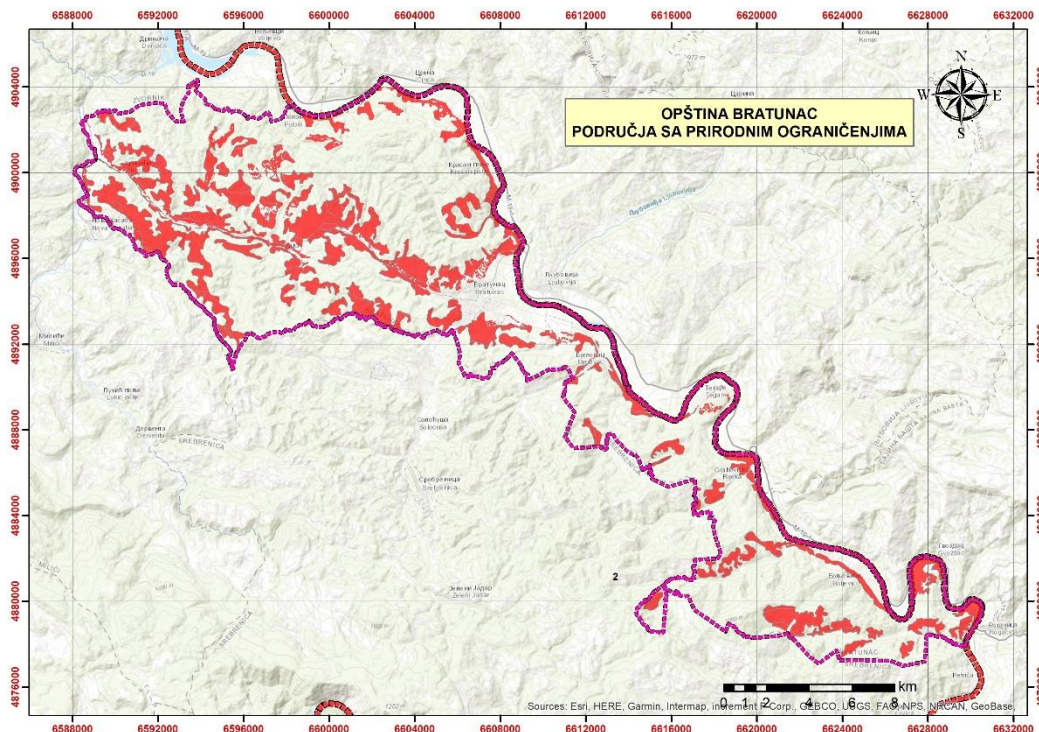
Општина Братунац испуњава услов (најмање 60% пољопривредног земљишта са ограничењем) да буде сврстана у АНЦ подручје по пет од укупно осам критеријума<sup>1</sup>: надморска висина, нагиб терена, глиновитост, дубина (плиткоћа) и киселост пољопривредног земљишта. У томе доминирају два критеријума, нагиб терена и киселост земљишта, а преостала три се, с обзиром на мали број ха на којем су ограничења присутна, могу занемарити. Степен ограничења према сваком од критерија релевантих за класификацију територије општине Братунац у АНЦ подручје приказан је у наредној табели (дистрибуција сваког од ограничења на територији општине приказана је на картама за сваки критеријум посебно, а те карте су прилог овог документа).

<sup>1</sup>За уврштавање у АНЦ подручје довољно је задовољити један од укупно осам критерија.

Табела 5. Статус пољопривредног земљишта општине Братунац са становишта повољности за бављење пољопривредном производњом (АНЦ критеријуми), 2022.

Критеријум	Гранична вриједност	Пољопривредног земљишта		Број карте у прилогу
		ха	%	
Надморска висина	>800 м	40	0,50%	Карта 5
Нагиб терена	>15°	5.533	62,8%	Карта 6
Садржај глине у површинском слоју (100 цм)	>30%	2	0,03%	Карта 7
Дубина од површине тла до матичног супстрата	<30 цм	125	1,42%	Карта 8
Прекомјерна киселост	pH<5	5.806	65,9%	Карта 9
<b>Укупно пољопривредне површине у АНЦ</b>		<b>6.679</b>	<b>75,8%</b>	

Када се кумулирају подаци по основу свих пет критеријума, укупно 75,8% површине пољопривредног земљишта општине Братунац испуњава услове за класификацију у подручја мање повољна за пољопривредну производњу (Карта 5). То потврђује да су пољопривредници хендикепирани неповољним утицајима природе у бављењу пољопривредном производњом, за што тренутно не добијају никакве новчане компензације. Када Република Српска усвоји одговарајуће прописе којима ће АНЦ подручја бити верификована, биће испуњене претпоставке за увођење додатних плаћања онима који се баве пољопривредном производњом у АНЦ подручјима.



Извор: АНЦ пројекат (2022).

Карта 4. Пољопривредно земљиште општине Братунац са природним ограничењима



## 1.6. Пољопривредно земљиште

Цјелокупна територија општине налази се у појасу умјерено континенталне климе, с великим равничарским појасом уз лијеву обалу Дрине, гдје је надморска висина просјечно 174 м, на који се ка унутрашњости општине наставља брдски појас (70 % цјелокупне површине општине), надморске висине од 300 до 1.098 м. Земљиште уз ријеку Дрину, као равничарски појас обухвата 30% укупне територије општине и представља значајан природни ресурс.

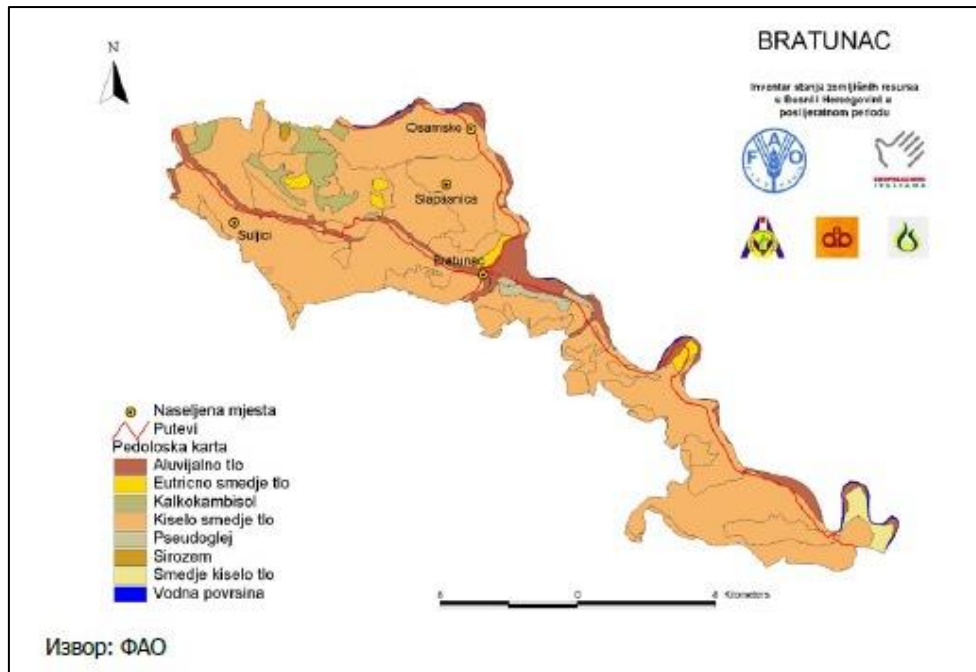
**Педолошке карактеристике земљишта.** Подручје Братунца је релативно богато са квалитетним пољопривредним земљиштима. Најбоља пољопривредна земљишта се налазе у уским долинама ријека (посебно Дрине), као и њихових притока (алувијална и флувијална земљишта). Повољнија земљишта се могу наћи и на планинским заравнима и заравњеним површима. Ту су заступљена земљишта типа еутрични камбисол и смеђе земљиште на кречњаку или калкокамбисол. Као лошија земљишта могу се сматрати дистрично (кисело) смеђе и псеудоглеј. Дистрична смеђа земљишта су углавном шумска (око 3/4 подручја општине), док се псеудоглеји налазе у низинским дијеловима и развили су се на непропусним глинама. У долинама многих ријека и рјечица, водни режим још увијек није регулисан, тако да су поплаве честа појава, или је висок режим подземних вода. Доминантни типови земљишта су флувисоли или алувијална земљишта са мјешавином колувијалног материјала који се сноси са околних планина. На заравњеним површима преовлађују плитка и средње дубока земљишта из класе камбичних земљишта или су то црнице на кречњацима. Ова земљишта се екстензивно користе као пашњаци или природне ливада за узгој оваца и говеда.

Табела 6. Типови земљишта на подручју општине Братунац

	Кисело смеђе тло	Еутрично смеђе тло	Алувијално тло	Калкокамбисол	Псеудоглеј	Сирозем	Водна површина	Без података
Тип земљишта	75,15%	11,47%	7,73%	1,84%	1,17%	0,15%	0,54%	1,95%

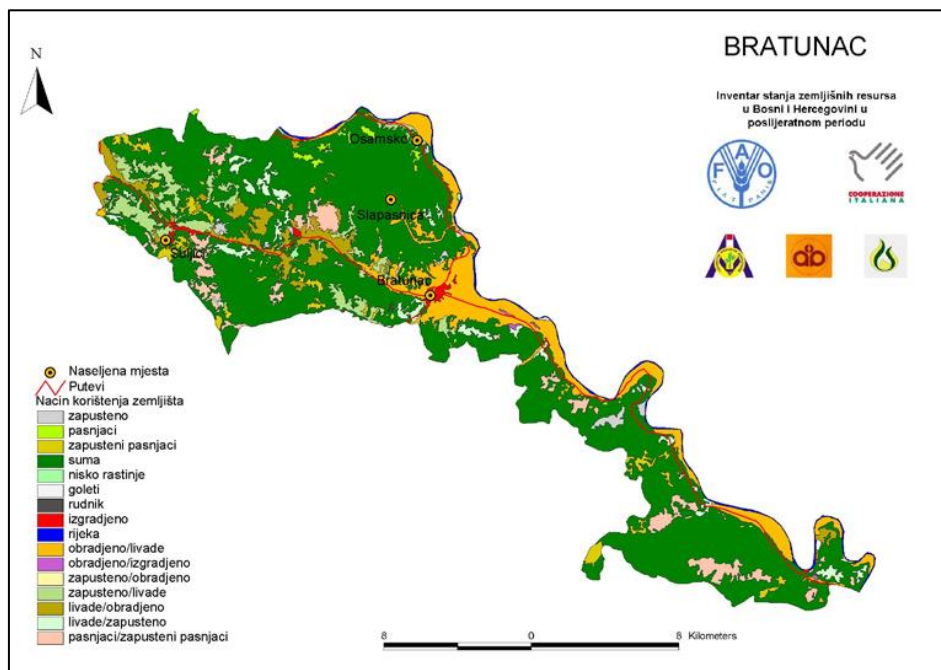
Извор: ФАО (2011)





Карта 5. Педолошка карта општине Братунац

**Структура пољопривредног земљишта према начину коришћења.** Према начину коришћења земљишта у општини Братунац доминирају шуме са 66,75%<sup>22</sup> (што се види из карте у наставку). Осталу трећину земљишта чине разне категорије кориштеног или запиштеног пољопривредног земљишта и урбанизоване површине.



Извор: ФАО (2011)

Карта 6. Начин коришћења земљишта на подручју општине Братунац

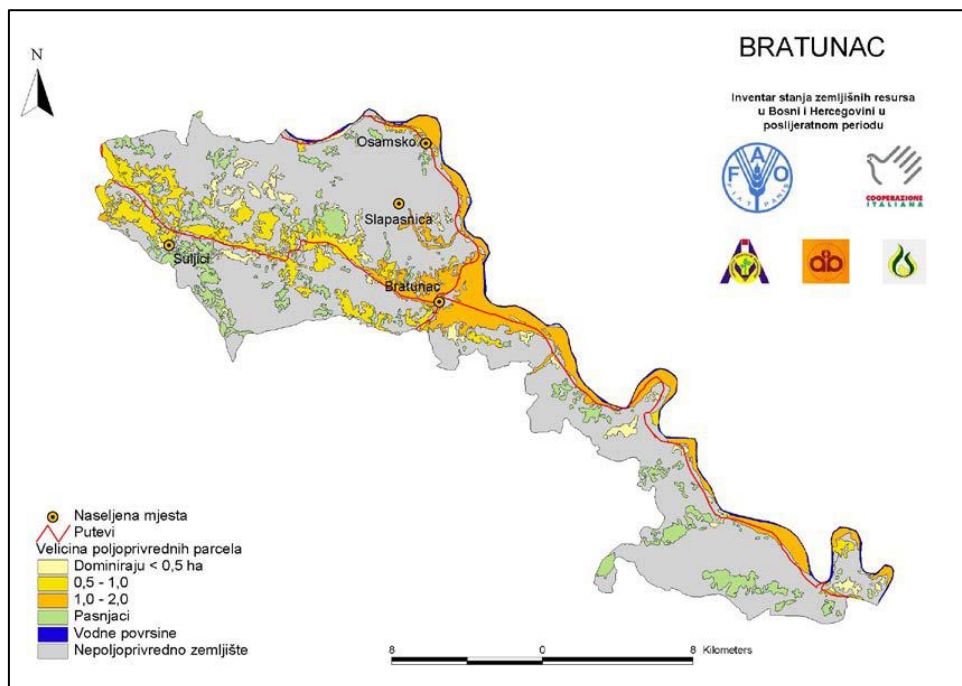
<sup>22</sup> ФАО, Инвентар стања земљишних ресурса у Босни и Херцеговини у послјератном периоду - општина Братунац, 2011. година.

Према катастарским подацима из 1991. године, на подручју општине Братунац регистровано је 10.736 ха обрадивих површина, од чега се на оранице односило 9.379 ха, на ливаде 617 ха и на воћњаке 740 ха. Након ратног периода, катастарско стање површина земљишта није битније измијењено. Од укупно 16.698 ха земљишта у индивидуалном сектору, на пољопривредно земљиште односи се 68% (11.350 ха), на шумско земљиште 30,3% (5.054 ха), док се на неплодно земљиште односи 1,7% (294 ха).

Табела 7. Структура земљишних површна општине Братунац<sup>3</sup>

	Укупна површина	Ораница	Воћњаци	Ливаде	Пашњаци	Шуме	Неплодно
Приватно	16.698	9.087	734	587	942	5.054	294
Државно	12.463	287	8	31	377	10.846	914
Укупно:	29.161	9.374	742	618	1.319	15.900	1.218

Према подацима Републичког завода за статистику РС, од укупно 9.036 ха ораница и башта у приватном власништву, 2016. године је било обрађено 3.159 ха (35%), а необрађено 5.877 ха (65%).<sup>4</sup> Поред мале обрадивости пољопривредног земљишта, додатни проблем је и његова фрагментација, тј. релативно мала просјечна величина парцела (карта 6).



Извор: ФАО (2011).

Карта 7. Дистрибуција пољопривредног земљишта општине Братунац према величини парцела

<sup>3</sup> Општина Братунац, 2008.

<sup>4</sup> Градови и општине Републике Српске, Републички завод за статистику Републике Српске, 2017. Преласком на нову статистичку методологију праћења начина кориштења пољопривредног земљишта подаци се више не пугликују на општинском нивоу.

Општина Братунац има доста неискоришћеног пољопривреног земљишта и добре предуслове за интензивну пољопривредну производњу, посебно у равничарском дијелу општине уз ријеку Дрину гдје је могућа примјена система за наводњавање захватањем воде из ријеке Дрине. У брдовитом дијелу општине нагиб терена је најчешће 10–15% што погодује узгоју јагодичастих воћа и традиционалних воћних култура (шљиве, јабуке, крушке, трешње, ораха, вишње и др.).

**Пољопривредна подручја.** Према студији организације ФАО „Инвентар стања земљишних ресурса у Босни и Херцеговини у послеријатном периоду – општина Братунац“ на подручју општине је издвојено 5 економско – еколошких зона: (1) Пољопривредна зона (долина ријеке Дрине, дио долине ријеке Слапашнице), (2) Пољопривредно–урбана зона (долине Глоговске ријеке, Крижевице и Кравице), (3) Урбана зона (централни дио насељеног мјеста Братунац), (4) Шумско–пашњачка зона (већи дио брдско – планинског подручја општине) и (5) Шумска зона (југоисточно брдско–планинско подручја општине).

### 1.7. Шуме и шумско земљиште

**Стање шума и шумског земљишта.** Одлуком Владе Републике Српске<sup>5</sup> формирано је Доњедринско шумскопривредно подручје, којим управља и газдује Шумско газдинство „Дрина“ са сједиштем у Сребреници и шумским управама у Братунцу и Сребреници. Доњедринско шумскопривредно подручје формирано је спајањем бившег братуначког и сребреничког шумскопривредног подручја.

**Биолошке карактеристике<sup>6</sup>.** Према еколошко–вегетацијској рејонизацији Босне и Херцеговине, Доњедринско шумскопривредно подручје припада прелазно илирско–мезијској области и Сребреничком рејону. Доњедринско шумскопривредно подручје већим дијелом припада низинском и брдском појасу, а мањим дијелом планинском. Читаво Доњедринско шумскопривредно подручје је у распону од 150 до 1.517 метара надморске висине.

Шумске фитоценозе задржале су се мозаично у зависности од орографско–едафских и антропогених утицаја. Заступљене су: шуме лужњака и обичног граба (*Carpino betuli – Quercetum roboris*), шуме сладуна и цера (*Quercetum confertae – cerris*), шуме цера и китњака (*Quercetum petraea – cerris*), шуме китњака и обичног граба (*Quercus – Carpinetum*) и шуме букве (*Fagetum montanum*), међу којима преовладавају шуме букве ацидофилног карактера (*Luzulo–Fagetum*) и шуме букве и јеле са смрчом (*Piceo–Abieti–Fagetum*). Нижи положаји припадају шумама лужњака и обичног граба, сладуна и цера (климатоналне за ово подручје), а виши предјели шумама букве и јеле без смрче. Мање површине припадају шумама са рецентним флувисолима, а зоналној фитоценози врба и топола, у брдском појасу, шуми китњака и цера на топлим положајима, шуми букве, на хладнијим. Заравњени положаји, са дубљим земљиштима припадају шуми китњака и граба.

На подручју општине Братунац је око 11,5 хиљада ха шуме у државном власништву. Око 1.000 ха шума је узурпирано, тако да је неспорно око 10, 5 хиљада ха, а 484 ха су минирана. Високих шума је око 6,5 хиљада ха.

<sup>5</sup> Сл. гласник РС, број 101/05,

<sup>6</sup> Ово поглавље је обрађено према; Стефановић, В., Еколошко-вегетацијска рејонизација Босне и Херцеговине, 1983.

Табела 8. Стање шума и необраслог шумског земљишта – шуме у државном властништву

Категорија	Површина (ха)
Високе шуме са природном обновом	6.541,09
Високе шуме са природном обновом – минирано	340,73
Високе деградиране шуме	668,26
Високе деградиране шуме – минирано	61,96
Шумске културе	343,58
Шумске културе – минирано	2,71
Изданачке шуме	1.940,06
Изданачке шуме – минирано	71,49
Површине подесне за пошумљавање и газдовање	251,37
Површине подесне за пошумљавање и газдовање – минирано	7,44
Површине неподесне за пошумљавање и газдовање	211,72
Укупно	9.956,68
Укупно минирано	484,33
Узурпације	1.030,34
Укупно неспорно	10.441,01
Укупна површина шума на подручју општине Братунац	11.471,35

У сљедећој табели приказане су површине и дрвне залихе шума у приватној својини за подручје општине Братунац.

Табела 9. Структура дрве залихе по категоријама шума за приватне шуме на подручју општине Братунац

Категорија шума и шумског земљишта	Површина категорије у ха	Запремина (м <sup>3</sup> )	
		По ха	Укупно у м <sup>3</sup>
Високе шуме са природном обновом	1.312	215	281.699
Шумске културе	14	75	1.052
Изданачке шуме	3.755	156	587.133
Изданачке шуме – минирано	46	146	6.738
Укупно шуме	5.127	171	876.622
Површине подесне за пошумљавање	9	–	–
Површине неподесне за пошумљавање	19	–	–
Укупно шумско земљиште	28	–	–
Приватне шуме	5.156	170	876.622

**Ловство.** Ловиште „Чауш“ је установљено на подручју општине Братунац. Ловачко удружење „Чауш“ Братунац има Ловну основу за ловиште „Чауш“ за период важности до 31.03.2031. године. Граница ловишта је установљена на подручју цијеле општине Братунац, а његова површина се поклапа са административном границом и површином општине Братунац. Ловиште је, у односу на надморску висину, типично брдско, а према типу и намјени је спортско – рекретивно. У њему постоје повољни станишни услови за: срнећу дивљач, дивље свиње, медвједе, зечеве, фазане, јаребице пољске, дивље патке, видре, вјеверице, сове, јастребове, дивље голубове, грлице и друге врсте дивљачи (сисара и птица) којима одговарају постојећи станишни услови. Основне врсте дивљачи су: срнећа дивљач, дивља свиња, медвјед, зец, фазан и дивља патка. По годишњем плану предвиђен је одстрел и коришћење сљедећих врста

дивљачи: 26 срндаћа, 23 срне и 3 ланета; 2 медвједа; 22 дивља вепра, 21 крмача и 33 прасади; патке 100 јединки; фазанска дивљач 95 јединки и зец 93 јединке.<sup>7</sup>

**Заштићена подручја природе.** На подручју општине Братунац не постоје формално заштићена подручја природе у смислу важећег Закона о заштити природе. Према ФСЦ стандардима на подручју општине Братунац не постоје издвојене заштићене површине. Потребно је нагласити да је кроз различите планске документе предвиђена заштитита сљедећих локалитета: Подград – заштићени пејзаж и Зворничко језеро – Дрињача – Јадар – заштићени природни предјели.<sup>8</sup>

**Потенцијалне могућности у коришћењу љековитог биља.** Основ животне средине на овом шумскопривредном подручју чине природни ресурси шумског дрвећа, грмља и приземне вегетације. Они заједно као шумски екосистеми представљају значајну природну, а у исто вријеме и производну категорију која је од општег и посебног интереса за привредни развој овог подручја. На овом подручју није вршено утврђивање бројности љековитог биља на репрезентативним узорцима, али је евидентирана учесталост и распрострањеност на основу визуелних запажања. На основу ових података запажена је и дјелимично утврђена појава сљедећих врста љековитог и ароматичног биља, приказана у табели бр. 10.

Табела 10. Врсте љековитог и ароматичног биља на подручју општине Братунац

Латински назив	Народни назив	Употреба дијелова
<i>Hypericum perforatum</i> L.	Кантарион	Стабло и цвијет
<i>Allium ursinum</i> L.	Дивљи лук, сријемуш	Стабло и гомољ
<i>Achillea millefolium</i> L.	Хајдучка трава	Стабло и цвијет
<i>Thymus serpyllum</i> L.	Мајчина душица	Стабло и цвијет
<i>Asperula odorata</i> L.	Лазаркиња	Стабло и цвијет
<i>Rubus hirtus</i> Waldst. Et. Kit	Дивља купина	Коријен, стабло и плод
<i>Juniperus communis</i> L.	Смрека, вења, клека	Плод
<i>Crataegus monogyna</i> L.	Глог	Плод
<i>Corylus avellana</i> L.	Љеска	Плод
<i>Atropa belladonna</i> L.	Велебиље, буника	Стабло и лист
<i>Urtica dioica</i> L.	Коприва	Коријен и лист
<i>Valeriana officinalis</i> L.	Одољен	Коријен
<i>Sambucus nigra</i> L.	Базга, зова	Цвијет и лист
<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	Боровница	Плод и лист

Наведене биљне врсте налазе се на њиховим природним стаништима и јављају се појединачно или у већим групама. Познато је да биљке у току године не садрже исте количине љековитих материја, већ се њихов садржај у току њиховог развоја и раста мијења. Тако се лист сабира у току цвјетања, дакле у вријеме када садржи највеће количине активних материја. Подземни дијелови биљака, а посебно коријен вади се у јесен, на крају вегетационог периода, када је садржај активних материја највећи.

**Корисне врсте гљиве и њихове производне могућности.** Заступљеност јестивих гљива је значајна, што ствара потенцијалне могућности њиховог сакупљања. Користећи научне радове и

<sup>7</sup> Извор: Подаци из Ловачког удружења „Чауш“ Братунац (2021)

<sup>8</sup> Извор: Просторни план РС.

објављену стручну литературу, у зависности од категорије шума, евидентиране су сљедеће највредније врсте гљиве на подручју општине Братунац.

Табела 11. Врсте гљива на подручју општине Братунац

Латински назив	Народни назив
<i>Boletus edulis Bull.</i>	Прави, јесењи вргањ
<i>Boletus aestivalis Poul.</i>	Прољетни, мрежаста вргањ
<i>Cantharellus cibarius Fr.</i>	Лисичарка
<i>Lactarius piperatus L.</i>	Мљечница
<i>Amanita caesarea (Scop.) Pers.</i>	Благва
<i>Macrolepiota prominens (Sacc.) M.M. Moser</i>	Бијела сунчаница
<i>Agaricus campestris L.</i>	Пољски шампињон, рудњача
<i>Morchella conica (L.) Pers.</i>	Смрчак

Материјална корист од организованог сакупљања гљива је велика и позната, па је зато потребно урадити квалитетне програме у циљу коришћења ових природних потенцијала. Поред доброг познавања јестивих гљива, посебну пажњу треба обратити на отровне гљиве. На подручју општине Братунац, од отровних гљива, присутне су смртно отровна зелена пупавка (*Amanita phalloides* Fries.) и отровни вргањ (*Boletus satanus* Lenz) (лудара, бљутавка), које се јављају у буковим и храстовим шумама.

**Риболов.** Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске је Спортском риболовном друштву „Дрина“ из Братунца уступило на коришћење рибарско подручје општине Братунац.

На основу параметара физичко – географских карактеристика, геолошко – петрографског састава и морфолошких и климатских карактеристика, општина Братунац има развијену површинску ријечну мрежу. Укупна дужина сталних површинских водотокова је око 218 км, односно 0,75 км/км<sup>2</sup> што индицира на средње развијену и средње водоносну ријечну мрежу. Густина водотокова је такође око босанско – херцеговачког просјека и износи око 1,45 токова/км<sup>2</sup>.

У односу на водоснабдијевеност, издвојене су четири категорије: велика ријека, ријека, мања ријека и већи поток. Једини водоток који има ранг велике ријеке је Дрина, која само једним дијелом припада општинској територији. Водотоци ранга ријека су представљени токовима Крижевице и Млечванске ријеке, са укупном дужином од око 8,5 км. Укупан број водотока ранга мањих ријека је 12, са укупном дужином од око 60,1 км. Најзначајније мање ријеке су: Дугинска, Слапашничка, Глоговска, Сашка, Грабовичка, Јагодња, Јадар, Кравица и др. Највећи број сталних водотока има ранг већих потока, њих 18, са укупном дужином од око 75 км. Присутни су на простору цијеле општине и представљају основне приточне елементе у цијелокупној речној мрежи. Водотоци овог ранга углавном су планинског карактера. Поред њих на подручју општине Братунац постоји велики број извора и врела сталне или повремене водоиздашности.

Најнижа дефинисана категорија површинске ријечне мреже општине су потоци и мањи потоци, чија је основна карактеристика изразита зависност о плувометријском режиму поднебља, односно изразита сезонска колебљивост. Из тог разлога није могуће одредити тачан број ових водотока који су стално водоиздашни, односно, њихов минимални број на подручју општине према процјени износи преко 100, са процењеном дужином од преко 150 км.

Табела 12. Дужина сталне површинске ријечне мреже према појединим категоријама водотока

Категорија	Дужина (км)
Велика ријека	74,52
Ријека	8,44
Мања ријека	60,09
Већи поток	75,20
Укупно	218,25

На основу ихтиолошких истраживања у риболовним водама на подручју општине Братунац регистроване су следеће врсте риба.

Табела 13. Врсте риба на подручју општине Братунац

Латински назив	Народни назив
<i>Hucho hucho</i> L.	Младица
<i>Thymallus thymallus</i> L.	Липљен
<i>Salmo trutta</i> L.	Поточна пастрмка
<i>Barbus barbus</i> L.	Мрена
<i>Цхондростома насус</i> L.	Шкобаљ
<i>Gymnocephalus cernuus</i> L.	Балавац
<i>Abramis brama</i> L.	Деверика
<i>Zingel zingel</i> L.	Вретенар
<i>Barbus balcanicus</i> Kotlik, Tsig. Rab Berrebi	Сапача
<i>Alburnoides bipunctatus</i> Bloch	Плиска
<i>Cottus gobio</i> L.	Пеш
<i>Perca fluviatilis</i> L.	Гргеч
<i>Squalius cephalus</i> L.	Клен
<i>Rutilus pigus virgo</i> La Cepede	Плотица
<i>Vimba vimba</i> L.	Шљивар
<i>Barbatula barbatula</i> L.	Бркица
<i>Silurus glanis</i> L.	Сом
<i>Chalcalburnus chalcoides</i> Guldenstadt	Буцов
<i>Carassius gibelio</i> Bloch	Бабушка
<i>Lepomis gibbosus</i> L.	Сунчаница
<i>Scardinius erythrophthalmus</i> L.	Црвенперка
<i>Leucaspius delineatus</i> Heckel	Бјелица
<i>Rodeus sericeus</i> Pallas	Гавчица
<i>Gobio obtusirostris</i> Valenciennes	Кркуша
<i>Sabanejewia balcanica</i> Karaman	Вијун
<i>Lampetra planeri</i> Bloch	Поточна паклара

Теренска истраживања су показала да у рибарском подручју које припада општини Братунац, како по еколошким условима средине, тако и по саставу мјешовитог насеља риба, постоје повољни услови за егзистенцију врста вриједних за спортски риболов, од којих најзначајније мјесто заузимају: младица, липљен, поточна пастрмка, шкобаљ, плотица, клен буцов, мрена, деверика и сом.

Актуелно стање рибљег фонда (основни фонд) и природни прираст у водама рибарског подручја Братунац је на задовољавајућем нивоу, али је и поред тога потребно спроводити плански развој,

очување и унапређење рибљег фонда. Будући да су ове воде предвиђене за спортски риболов неопходна је интервенција у погледу порибљавања, кроз планирани период од пет година, и то следећим врстама риба:

- Поточна пастрмка (5–10 цм) – 10.000 комада;
- Липљен (5–10 цм) – 2.000 комада и
- Младица (20–30 цм) – 600 комада.

## 1.8. Воде

**Сливна подручја, површинске и подземне воде.** Општина Братунац посједује значајан хидропотенцијал и има доста повољан географски и хипсометријски положај у односу на шири регион. Најзначајнији водоток је ријека Дрина. Остали значајнији водотоци који се налазе или протичу једним дијелом територијом општине Братунац су: Кравица, Љешња ријека, Крижевица, Глоговска ријека, Сашка ријека, Грабовичка ријека, Млечванска ријека, Јагодња, Подбрдска ријека, Слапашничка ријека. Цијело подручје општине Братунац (па тиме и сви водотоци припадају подсливу ријеке Дрине односно сливу ријеке Саве). Општина Братунац је смјештена уз средњи ток ријеке Дрине (дужина тока на подручју општине износи 61.57 км). Овај дио тока (од ушћа ријеке Лим до Зворника) се карактерише уским и стрмим долинама, плитким алувијонима сиромашним подземном водом. Површина слива ријеке Дрине износи 7.321 км<sup>2</sup>, просјечни протицај  $Q_{sp}=124$  м<sup>3</sup>/сек, специфични протицај  $Q_{sp}=17,1$  л/сек/км<sup>2</sup>, протицај малих вода  $Q_{min.mj.95\%}=24.1$  м<sup>3</sup>/сек. Површина општине Братунац износи 292,95 км<sup>2</sup>, што износи 3,99 % слива. Ријека Дрина (на цијелом подручју општине Братунац) има међудржавни карактер (граница са Србијом). Природно богатство водених токова општина је искористила за захватање вода из приобаља ријеке Дрине за дугорочно снабдијевање Братунца водом, док је сасвим занемариво коришћење воде за остале потребе (наводњавање пољопривредног земљишта, производња електричне енергије и сл). Заступљено је коришћење воде ријеке Дрине за потребе туризма у љетњем периоду: градска плажа за купање, риболов, спуштање пловилима низ ријеку Дрину (Дринска регата). Осим водотока на подручју општине (ријеке Дрине са притокама) на локалитету Приседо (кота 639 мнм) егзистира мање језеро (локва) површине око 0,35 ха.

**Подземне воде.** Заобаља ријеке Дрине су значајни ресурси подземних вода. Подземне воде, иако имају тијесну интеракцију са површинским водама, представљају главни ресурс с којим се најприје рачуна у свим анализама снабдијевања насеља водом. По хидрогеолошким особинама и функцијама, распореди резерви подземних вода значајно варирају у простору чинећи следеће категорије: колектори пукотинско каверозне порозности, јако водопрпусни; колектори мјешовитог типа порозности и колектори интергрануларног типа порозности. За подручје општине Братунац су интересантни колектори интергрануларног типа порозности, који су садашњи водни ресурси општинског центра. Резерве подземних вода овог типа колектора се налазе углавном у оквиру алувијалних невезаних седимената (шљункови, шљункасто – глиновити пијескови и пјесковите глине) који се налазе у приобаљима ријеке Дрине и већих притока. Дебљина ових слојева је врло различита и на мало мјеста прелаз 50 м. Будући да слојеви имају различите дебљине и филтрационе особине, постојећи бунарски капацитети су од 1 до 100 л/сек. Прихрањивање ових ресурса се претежно врши из оближњих водотока, а мањим дијелом падавинама. У структури захваћених вода за потребе водоснабдијевања у БиХ око 90% чине подземне воде, а око 10% воде захваћене из водотока. По Дугорочном програму



снабдијевања питком водом становништва и привреде у СР БиХ из 1988. год. за општински центар Братунац дугорочни водни ресурс је извориште „Бјеловац“ са издашношћу  $Q_{мин1/20}=300$  л/сек из интергрануларних средина приобаља ријеке Дрине.

**Ерозије и бујице.** Важнији узроци који утичу на појаву ерозије су: геолошка подлога и педолошки састав тла, енергија рељефа (нагиб и експозиција) и густина хидрографске мреже, клима, режим падавина, вегетациони покривач, начин искориштавања земљишта и воде и други значајнији антропогени фактори. Резултат узајамног дејства свих ових и других узрока су ерозиони процеси, а међу главне узрочнике се сврстава вода. На подручју општине Братунац нису регистрована подручја која су значајније изложена ерозионом дејству вода (голети и сл.), међутим то не значи да ерозиони процеси нису изражени. Ерозиони процеси се углавном очитују у спирању површинског слоја терена и његовог транспота снагом воде (водотоцима) и таложењу у нижим дијеловима водотока (акумулација и сл.), што доводи до продукције одређених количина наноса. Ово даље доводи до таложења материјала у коритима водотока, тиме се корита напуне и долази до заплављивања и запрудивања околних земљишта, као и до плављења, пошто корита постају недовољно пропусна за нормално отицање. Према подацима датим у Стратегији интегралног управљања водама Републике Српске до 2024. године, у сврху провођења заштитних мјера и радова на сузбијању ерозије у сливу Дрине, проглашени су за ерозивна подручја у укупној површини од 352 км<sup>2</sup>, од чега је на подручју општине Братунац 121 ха (Сељански и Кутјешки поток).

**Одбрана од поплава и уређење водотока.** Простори уз ријеку Дрину на подручју општине Братунац (између водотока и регионалног пута, Братуначко поље, око 300 ха) су изложени плављењима код појаве великих вода. Плављењима су угрожена и подручја у доњим токовима ријека Глогове и Крижевице. До сада нису проведене значајније мјере и радови на заштити подручја од поплава. Дијелови водотокова Глогове и Крижевице у градском подручју су регулисани. Потребно је наставити са регулацијом ових ријека у дужини од 3 км на подручју општине Братунац.

**Водомјерне станице.** На подручју општине Братунац не постоје инсталиране водомјерне станице на којима се врши стално мјерење водостаја на ријеци Дрини (и њеним притокама).

**Квалитет вода.** Према Уредби о класификацији вода и категоризацији водотока (Сл. гласник Републике Српске бр. 42/2001) водоток ријеке Дрине (на дужини цијелог тока, па тиме и подручју општине Братунац) је сврстан у другу категорију. Остали водотоци на подручју општине Братунац сврстани у прву категорију, чије воде треба да имају висок статус квалитета. Стварно стање квалитета вода је лошије него је предвиђено наведеном уредбом, пошто се фекалне воде насеља се у већини случајева директно испуштају у водотокове без претходног пречишћавања. Водоток Крижевице је оптерећен отпадним водама Сребренице, а Сашка ријека отпадним водама рудника олова и цинка на простору општине Сребреница. Редовно праћење квалитета вода ријеке Дрине се врши узводно од Братунца (профил Фоча) и низводно од Братунца (профил Каракај). Врши се испитивање физичко – хемијских и хемијских параметара, санитарно – микробиолошких параметара и биолошких елемената квалитета. Опажања квалитета вода која се обављају на водотоцима Републике Српске показују да су одличан статус квалитета вода (I класа) задржали само малобројни мањи водотоци у планинским дијеловима.

**Водна земљишта.** Према Закону о водама, водно земљиште означава скуп земљишних честица које чине корита ријека, језера и акумулација, као и њихове обале до нивоа стогодишњих вода,

односно до нивоа највише коте за акумулације. Када је у питању обухват плана (у коме за сада нема већих акумулација), површине под водама чине токови ријека, рјечица и потока. Генерално, ова врста земљишта се може дефинисати као земљишта која су стално или периодично прекривена водама. Највеће површине водног земљишта се налазе уз ријеку Дрину (инундациона подручја која се плаве при великим водама).

### 1.9. Руде и други минерални ресурси

На територији општине Братунац откривено је више лежишта и појава различитих минералних сировина и може се рећи да је општина богата са овим ресурсом. Као главне минералне сировине на територији општине Братунац могу се издвојити каолин, дацити, фелдспати, док су значајне и појаве гвожђа и мангана, као и жичане појаве олова и цинка.

**Каолин.** Лежишта каолина су констатована на више локација на територији општине. Значајнија појава и лежиште каолина је лежиште Братунац које се састоји од 3 просторно блиска тијела (Загони, Смољаве и Борићи). Укупне резерве каолина на подручју рудних тијела Смољане и Борићи процјењене су на 4,4 милона тона.<sup>9</sup> На основу хемијско – технолошких испитивања утврђено је да се сирови каолин (каолинска руда) из лежишта Братунац може користити у керамичкој индустрији за производњу керамичких плочица, украсне и декоративне керамике, а уз додатак коректива и за производњу чврсте керамике. Сепарисани, оплемењени каолин уз употребу дефлокулатора може се успјешно користити у индустрији fine керамике, у ватросталној индустрији, индустрији папира, гуме, пластичних маса и индустрији боја. Лежиште керамичких глина Јеловци 2 код Братунца се налази око 1,5 км југозападно од Братунца. Лежиште опекарских глина Вољавица налази се око 4 км ваздушне линије јужно од Братунца. Вишегодишњим проспекцијским и детаљним геолошким испитивањима пластичних и полупластичних глина на подручју Братунца (Јеловци, Суха, Авдагине њиве, Околишта, Махмутовићи, Вољавица) утврђено је да повлату ових глина чине разнобојне цигларске глине, које су на локалитету Вољавица имале најоптималније резултате.

**Фелдспати.** Са економског становишта једно од најперспективнијих подручја појаве фелдспата на територији Републике Српске су братуначки гранитоиди. Калијски фелдспати су минерали који су међу најзаступљенијим у магматским и метаморфним стијенама. Лежишта каолинског дацита у Братунцу (Загони, Смољаве и Борићи) имају велике фелдспатске ресурсе, али немају утврђену комерцијалну вриједност.

**Жични кварц.** У подручју око Братунца, на површини око 60 км<sup>2</sup> регистровано је 13 појава жичног кварца: Велика Бара, Петровићи 1, Петровићи 2, Лоњин, Бљечева Ријека, Пећишта, Градац, Ликари, Обади, Велика Раван 1, Велика Раван 2. Једини расположиви податак је дебљина жица, која се креће од 0,2 – 1,2 м, а нема других података на основу којих би био могућ увид у њихове резерве.

**Кровни шкриљци.** У подручју између Братунца и Факовића кровни шкриљци су максимално распрострањени и најинтензивније локално коришћени. Још почетком прошлог вијека у мајданима Брезака добијене су плоче површине до 1 м<sup>2</sup> и дебљине 1–3 цм, а нешто мање плоче вађене су и у сусједним мајданима. Најперспективније подручје за организовану експлоатацију

---

<sup>9</sup> Према: Филипић (2007), преузето из Минералне сировине Републике Српске.

кровних шкриљаца је између Вољавице и Абдулића. Кровни шкриљци се овдје могу водити у облику плоча површине до 1 м<sup>2</sup> са дебљинама у распону 2 мм – 2 цм.

**Дацит.** Лежиште дацита се налази сјеверно од Братунаца у зони Кобиљача–Михаљевићи. Дацит се може користити као добра основа у изградњи путева.

**Кречњак.** Лежиште кречњака Градац се налази око 12 км сјеверозападно од Братунаца у подручју Поломског потока. На бази података хемијских испитивања, те прорачунатог садржаја СаСО<sub>3</sub>, испитивани кречњак може се користити у сљедеће намјене: у индустрији шећера, као адитив у сточној храни, као сточна креда, за минерално ђубриво, за боје и лакове, као карбонатно пунило за индустрију гуме, као кречњак за металуршке сврхе, за калцификацију киселих земљишта, итд.

**Метали.** На подручју општине Братунац откривене су појаве мангана у зони Оправдића и Рогича у виду више малих сочива, гвожђа са мањим појавама у сјеверозападом дијелу општине, жице олово–цинка у зони распрострањења дацита и бакра – Тегаре и Михаљевићи.

### 1.10. Енергетски потенцијал

Енергетски потенцијали подручја општине Братунац нису у довољној мјери истражени. За њихово детаљно утврђивање потребно је урадити студију енергетских потенцијала општине Братунац која би за задатак требала имати детаљну квантификацију енергетских потенцијала општине. На подручју општине нема фосилних горива. Геолошка истраживања нису показала постојање угља, нафтних лежишта, као ни гаса.

**Дрво.** Дрво представља засигурно најзначајнији енергетски извор на подручју општине Братунац. Шуме и шумска земљишта по катастру чине 15.901 ха (54.51 % територије општине), а по подацима из пројекта CORINE LAND COVER (2006) 18.170 ха. У садашњем тренутку просјечни годишњи прираст дрвне масе износи око 71.000 м<sup>3</sup> дрвне масе. На огревно дрво отпада значајан дио те дрвне масе.

**Хидроенергија.** Босна и Херцеговина и Република Српска имају значајан неискоришћени хидропотенцијал. Генерално, највећи енергетски потенцијал уз дрво на подручју општине Братунац има енергија воде, ријека Дрина и њене притоке. Нажалост, овај потенцијал није у довољној мјери искориштен. Тренутно, на простору општине нема хидроелектрана у функцији, иако постоје планови за изградњу већих хидроелектрана. У септембру 2011. године је потписан Споразум о успостављању стратешког партнерства између електропривреда Србије и Републике Српске и компаније SECI Energia ради реализације хидроенергетског пројекта „Средња Дрина“. Пројекат предвиђа изградњу три хидроелектране – Дубравица, Тегаре и Рогачица на ријеци Дрини, укупне инсталисане снаге 321 мегавата. Истовремено, анализе су показале да на подручју општине Братунац не постоји значајнији потенцијал за изградњу мини и малих хидроелектрана на притокама ријеке Дрине, као и на водотоку Кравици. Према подацима Одјељења за привреду и друштвене дјелатности Братунац, тренутно су у Братунцу изграђене двије минихидроелектране на ријекама Мљечва и Грабовичка ријека инсталисане снаге по 250 киловата.

**Алтернативни извори енергије.** Алтернативни извори енергије на подручју обухвата плана имају потенцијал који се недовољно користи. То се нарочито односи на биомасу и сунчеву енергију. Геотермална енергија би могла представљати потенцијални енергетски извор, али у

области геотермалног потенцијала је најмање урађено у смислу геолошких истраживање, тако да не постоје чак ни посредни подаци.

**Биомаса.** Биомаса као енергетски извор обухвата живу органску материју. Огривно дрво представља дио биомасе у ширем смислу који је већ обрађен у оквиру конвенционалних енергетских извора. На подручју општине Братунац најзначајнији видови биомасе су дрвни отпад и отпад из пољопривредне производње. Ови сегменти биомасе су веома присутни на подручју општине. То је прије свега резултат значајне сировинске базе изражене у значајним шумским просторима (око 18.170 ха шуме и шумског земљишта), постојању прераде дрвета (2 већа предузећа из области дрвне индустрије), биљној (1.700 ха под кукурузом 2010. године) и анималној пољопривредној производњи (2.601 грла говеда 2008. године). Отпад из пољопривредне производње (првенствено сточарске производње) може се користити за производњу биогаза, док се пољопривредне културе као што су уљана репица, кукуруз и соја могу користити за добијање биодизела и биоетанола. Проблем представља непостојање засијаних површина под индустријским биљем на подручју општине, иако генерално постоји потенцијал за значајну производњу индустријског биља (уљана репица, соја итд.). Производња биогаза, биодизела и биоетанола на подручју општине није забиљежена, иако је присутна производња кукуруза (скоро 70% у структури сјетве заузима кукуруз). Иначе, производња биогаза, биодизела и биоетанола у Западној Европи је веома уносна и подржана од државе, тако да пољопривредна газдинства која се баве производњом овог горива већи дио прихода остварују од овог вида активности. У задње три године на снази је опадање сточног фонда што се директно одражава на смањење потенцијала биомасе добијене као продукт нус производа из аграрне производње.

**Сунчева енергија.** Годишња озраченост водоравне површине укупним сунчевим зрачењем на подручју општине Братунац износи 1.300 – 1.350 kWh/m<sup>2</sup>. Коришћење сунчеве или соларне енергије је сведено на појединачне случајеве. Она се превасходно може користити за припрему топле воде. Један квадратни метар соларних колектора може произвести око 700 W топлоте за гријање топле воде. Законом о обновљивим изворима енергије и ефикасној когенерацији (Сл. гласник РС, 39/13) предвиђено је добијање субвенција и других олакшица између осталог и за набавку соларних колектора за топлу воду. Већем коришћењу овог алтернативног извора енергије морају претходити детаљнија истраживања. Тренутно је у Братунцу инсталирана једна соларна електрана снаге 250 киловата, и неколико индивидуалних мини електрана постављених на кровне конструкције које раде у режиму потрошач – произвођач.

**Енергија вјетра.** За коришћење вјетра као извора енергије потребни су одређени предуслови у погледу учесталости вјетра, брзине, промјене смјера итд. Средња годишња снага вјетра на висини 50 м изнад површине за период 1997–2006. година за шире подручје општине износи око 110 W/m<sup>2</sup>. Брзине вјетра неопходне за рационално и економично коришћење вјетра у енергетске сврхе износе у просјеку 3–4 м/с на малој висини изнад површине уз сталност смјера вјетра. Основни метеоролошки подаци говоре да на подручја општине Братунац не постоји потенцијал за коришћење енергије вјетра због малих брзина вјетра.

### 1.11. Становништво

Становништво са својим обиљежјима представља основни плански параметар према коме се усклађују сва остала планска рјешења.

#### 1.11.1. Број и структура становништва

Према подацима пописа становништва из 2013. године општина Братунац је имала 20.340 становника, од чега је било 20.091 мушкараца (49,9%) и 20.249 жена (50,1%). Густина насељености општине је 69,4 становника по км<sup>2</sup>.

Национални састав становништва општине Братунац приказан је сљедећом табелом.

Табела 14. Национални састав становништва општине Братунац (2013)

	Срби	Бошњаци	Хрвати	Остали	Није се изјаснило	Непознато
Број становника	12.350	7.803	33	86	26	42
%	60,7%	38,4%	0,2%	0,4%	0,1%	0,2%

Извор: Попис 2013, Агенција за статистику БиХ.

Просјечна старост становништва општине Братунац је приликом пописа била 38,4 године. Више од половине становништва је млађе од 40 година, а у категорији радно способног становништва је 60% становника општине. Свако пети становник општине је млађи од 20 година. Генерално, старосна структура становништва општине је доста повољна.

Табела 15. Старосна структура становништва општине Братунац (2013)

Старосна категорија	0–19 година	20–39 година	40–64 година	65 и више година	Укупно
Број становника	4.430	6.203	6.060	3.647	20.340
%	22%	30%	30%	18%	100%
Мушкараца	2.315	3.316	3.004	1.456	10.091
%	23%	33%	30%	14%	49,6%
Жена	2.115	2.887	3.056	2.191	10.249
%	21%	28%	30%	21%	50,4%

Извор: Властита обрада, Попис 2013, Агенција за статистику БиХ.

Образовна структура становништва општине (табела 15) је таква да 9% становништва има академско образовање, 51% становништва средњошколско образовање, а 33% становништва има завршену потпуну или непотпуну основну школу. Високо је учешће и становништва без икаквог образовања (7,8%), а у томе доминирају жене.

Табела 16. Становништво општине Братунац старије од 15 година према школској спреми (2013)

Школска спрема	Без образовања	Непотпуна основна школа	Основна школа	Средња школа	Специјализација послије средње школе	Виша школа	Висока школа
Број становника	1.345	1.419	4.178	8.654	87	412	1.121
%	7,8%	8,2%	24,3%	50,3%	0,5%	2,4%	6,5%
Мушкараца	178	404	1.908	5.106	69	235	567
%	2,1%	4,8%	22,5%	60,3%	0,8%	2,8%	6,7%
Жена	1.167	1.015	2.279	3.548	18	177	554
%	13,3%	11,6%	26,0%	40,5%	0,2%	2,0%	6,3%

Извор: Властита обрада, Попис 2013, Агенција за статистику БиХ.

Већина становништва општине живи у брачној заједници, али је високо учешће и неожењених и неударних, са изразитом превагом неожењених мушкараца који очито имају веће проблеме у проналажењу брачних партнера од жена, а то је вјероватно присутније у руралним срединама.

Табела 17. Становништво општине Братунац према брачном стању (2013)

	Ожењени / удати		Неожењени / неударти		Разведени		Удовци / удовице	
	Број становника	%	Број становника	%	Број становника	%	Број становника	%
Број становника	9.795	56,9%	4.775	27,7%	475	2,8%	2.180	12,7%
Мушкараца	4.944	58,4%	2.950	34,8%	214	2,5%	359	4,2%
Жена	4.851	55,4%	1.825	20,8%	261	3,0%	1.821	20,8%

Извор: Властита обрада, Попис 2013, Агенција за статистику БиХ.

На подручју општине Братунац запослено је 44,8% становништва, знатно више мушкараца него жена. Сходно томе жене су заступљеније у економски некативном становништву обављајући кућне послове, док највише економски неактивних мушкараца има статус пензионера. Пошто се ради о подацима пописа становништва који је проведен 2013. године, тада је било званично незапослених 1.467 лица (9,3% од радно способног становништва).

Табела 18. Радно способно становништво општине Братунац према статусу и активности (2013)

Категорија	Радно способно становништво	Запослени	Незапослени	Економски неактивни	Ученици / студенти	Пензионери	Лица која обављају кућне	Неспособни за рад	Остали
Укупно	15.912	7.128	1.467	7.317	1.202	2.750	2.059	297	1.009
Удио у радно способним	100%	44,8%	9,2%	46,0%	7,6%	17,3%	12,9%	1,9%	6,3%

Категорија	Радно способно становништво	Запослени	Незапослени	Економски неактивни	Ученици / студенти	Пензионери	Лица која обављају кућне	Неспособни за рад	Остали
Удио у економско неактивним				100,0%	16,4%	37,6%	28,1%	4,1%	13,8%
Мушкарци	7.785	4.312	845	2.628	602	1.261	28	125	782
Удио у радно способним	100%	55,4%	10,9%	33,8%	7,7%	16,2%	0,4%	1,6%	10,0%
Удио у економско неактивним				100,0%	22,9%	48,0%	1,1%	4,8%	29,8%
Жене	8.127	2.816	622	4.689	600	1.489	2.031	172	442
Удио у радно способним	100%	34,6%	7,7%	57,7%	7,4%	18,3%	25,0%	2,1%	5,4%
Удио у економски неактивним				100,0%	12,8%	31,8%	43,3%	3,7%	9,4%

Извор: Властита обрада, Градови и општине Републике Српске 2022, Републички завод за статистику РС.

Новији подаци о незаполсености су са крајем 2022. године, а извор је Биро Завода за запошљавање у Братунцу.

Табела 19. Преглед незапослених лица општине Братунац (31.12.2022.)

Незапослени – активна понуда закључно		Новопријављени – децембар 2022. године		Брисани у децембру 2022. због запослења	
Жене	Укупно	Жене	Укупно	Жене	Укупно
1.161	2.168	28	54	15	28

Извор: Завод за запошљавање РС – Билтен за децембар 2022. године

Највише незапослених је са неком врстом средњошколског образовања, а на крају 2022. године било преко стотину незапослених особа са високим образовањем.

Табела 19. Преглед незапослених лица општине Братунац према стручној спреми (31.12.2022.)

Пол	Укупно	НК	ПК/НСС	КВ	ССС	ВКВ	ВШС	ВСС
Мушки	1.007	318	10	393	215	9	6	56
Женски	1.161	403	30	232	406	2	7	81
Укупно	2.168	721	40	625	621	11	13	137

Извор: Завод за запошљавање РС – Билтен за децембар 2022. године

### 1.11.2. Демографска кретања

Укупан број становника у општини је у посљедњих пола вијека имао периоде раста (1948–1991) и пада (1991–2013). Пад укупног броја становника у периоду послје 1991. године износи 39,42% или 13.235 становника. Према попису из 2013. године просјечан број чланова домаћинства је

био 3,4. Пад броја становника настављен и после пописа и процјена Републичког завода за статистику (на бази броја рођених, умрлих и одсељених) је да је на подручју општине 2021. године живјело 17.760 становника, односно 2.580 становника мање него у години задњег пописа.

Табела 19. Демографска кретања на подручју општине Братунац у периоду 1981–2013.

Година	Број домаћинства	Број становника	Густина насељености стан/км <sup>2</sup>
1981.	6.314	30.333	103,5
1991.	7.919	33.575	114,5
2013.	5.998	20.340	69,4
2021.	Нема података	17.760	60,6

Извор: Агенција за статистику БиХ и Републички завод за статистику РС, 2022.

Следећа табела детаљније приказује која су насељена мјеста општине имала највеће промјене у броју становника.

Табела 20. Кретање становништва општине Братунац по насељеним мјестима (1981–2013)

Насељено мјесто	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	1993.	2011.	2013.
1. Абдулићи	184	198	254	334	358	327	0	55	188
2. Бањевићи	77	101	97	97	66	39	0	5	10
3. Биљача	215	245	318	454	487	655	0	190	309
4. Бјеловац	–	66	–	–	–	290	0	258	207
5. Бљечева	372	449	509	597	650	609	0	69	195
6. Бољевићи	666	730	779	626	513	415	243	228	200
7. Брана Бачићи	481	537	505	518	411	263	0	168	22
8. Братунац	592	920	1.410	2.716	5.515	7.695	5.249	9.269	7.858
9. Дубравице	381	436	540	513	454	388	313	316	274
10. Факовићи	105	135	179	166	158	162	257	134	114
11. Глогова	630	735	861	1.107	1.655	1.913	0	390	922
12. Хранча	321	364	408	522	609	701	54	165	359
13. Хрнчићи	491	560	673	824	1.118	1.226	0	239	781
14. Јагодња	264	305	315	287	255	286	0	0	45
15. Јакетићи	307	345	277	227	155	102	0	24	21
16. Јелак	189	218	257	93	92	24	27	20	0
17. Јежештица	300	352	451	443	479	503	0	271	346
18. Јошева	135	149	169	203	260	231	0	0	5
19. Коњевићи	267	396	451	520	788	998	0	198	741
20. Красановићи	281	284	502	448	565	532	234	337	288
21. Кравица	–	–	–	–	–	363	0	651	567
22. Липеновићи	246	270	328	354	348	226	0	0	4
23. Лозница	289	270	328	354	348	156	0	25	12
24. Магашевићи	354	419	444	496	514	646	16	327	527
25. Михаљевићи	248	278	370	476	331	391	232	70	233
26. Млечва	278	359	359	320	283	200	0	24	5



Стратегија руралног развоја општине Братунац, 2023-2030.

Насељено мјесто	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	1993.	2011.	2013.
27. Мратинци	235	267	290	294	267	288	0	53	5
28. Ођеновићи	136	147	159	140	110	50	0	1	2
29. Оправдићи	662	714	755	721	606	441	0	175	276
30. Пирићи	258	268	362	370	427	505	0	38	31
31. Побрђе	257	270	307	351	389	246	281	125	202
32. Побуђе	819	924	1.130	1.472	1.931	2.359	0	381	1.288
33. Подчауш	348	408	606	992	574	702	875	233	137
34. Полом	445	480	491	537	510	436	372	318	217
35. Раковац	135	151	149	258	309	537	288	274	440
36. Реповац	224	257	341	372	424	504	567	535	352
37. Сикирић	352	401	415	374	431	442	0	185	122
38. Слапашница	872	997	982	889	657	542	314	298	304
39. Станатовићи	363	423	443	413	308	206	0	93	55
40. Суха	782	961	1.113	1.357	842	988	1.407	439	397
41. Шилковићи	183	247	250	289	402	91	0	0	3
42. Тегаре	400	446	476	544	562	605	0	245	216
43. Урковићи	424	435	547	737	1.009	1.095	0	213	504
44. Витковићи	269	322	375	338	328	346	171	179	155
45. Вољавица	579	652	768	955	1.168	1.379	0	149	420
46. Вранешевићи	373	428	451	349	298	216	0	132	97
47. Загони	203	234	293	355	488	588	379	501	316
48. Залужје	214	232	288	410	568	624	0	67	223
49. Запоље	359	377	435	481	619	708	0	54	72
50. Жлијебац	780	867	882	775	584	380	205	192	273
Укупно:	17.345	20.029	23.092	26.468	30.223	33.619	11.484	18.313	20.340

Извор: Одјељење за привреду Општине Братунац и Попис 2013, Агенција за статистику БиХ.

Број становника општине Братунац континуирано је растао од Другог свјетског рата до 1991. године. Просјечна годишња стопа раста у том периоду је била 15,5%. Попис из 1993. године показује драстичан пад броја становника за чак 65,27% у периоду 1991–1993. година (ако се пореди становништво у земљи), да би у сљедећих 18 година дошло до раста броја становника по просјечној годишњој стопи раста од око 26,3%. Потребно је подсјетити да је 1993. године пописивано само становништво у земљи, а процјена из 2011. године се такође темељи на концепту становништва у земљи. Драстичан пад броја становника у периоду 1991–1993. година је посљедица првенствено ратних миграција. Попис из 2013. године потврдио је пораст броја становника у односу на 1993. годину, али истовремено и потврдио мањак од око 13 хиљада становника у односу на 1991. годину.

**Миграције.** Миграције, тј. веће исељавање од усељавања, имају највећи утицај на кретање броја становника на подручју општине Братунац. Општина Братунац представља типично емиграционо подручје. Процјењује се да је негативан миграциони салдо у општини Братунац био присутан читав период од 1948. до 1993. године, да би у периоду 1993–2011. година миграциони салдо постао позитиван. Најлошије вриједности миграционог салда у периоду

прије 1991. година биле су у периоду 1953–1961. година (просјечна годишња стопа – 14‰), а најбоље вриједности су биле у периоду 1981–1991. година (просјечна годишња стопа – 2.5‰). У периоду 1991–1993. година достигнуте су апсолутно најниже вриједности миграционог салда. Пад броја становника у том периоду је био условљен већим дијелом негативним миграционим салдом који је износио у апсолутним бројкама око 18.000–19.000 становника. Ипак, може се закључити да су се негативне вриједности миграционог салда (емиграција) смањивале од 1971. до 1991. године, да би затим дошло до повећања негативног миграционог салда, прије свега у периоду 1992–1993. година (ратне емиграције), а посљедњи период од 1993. године карактерише позитивни миграциони салдо, који се испољава у порасту укупног броја становника, а што је везано за досељавање српског становништва из Федерације БиХ (бивше избјегло и расељено становништво) и повратка раније домицилног бошњачког становништва на подручје општине. Подаци о унутрашњим миграцијама (у БиХ) за период 2007–2011. година које је публиковао Републички завод за статистику РС показују да општина Братунац има негативни миграциони салдо унутрашњих миграција од 410 становника. Код досељавања нешто више становника долази из Федерације БиХ него из других дијелова РС, док знатно већи број становника одсељава у друге општине РС него у Федерацију БиХ и Брчко дистрикт. Генерално се може закључити да се наставља емиграциони тренд из периода прије 1992. године.

### 1.1. Запосленост

Становништво, нарочито оно пунољетно, је потенцијална радна снага која својим радом доприноси стварању друштвене вриједности. Крајњи циљ је да сво радно способно становништво буде радно ангажовано, а у појединим стадијима развоја један дио радно способног становништва нема запослење, тако да су одос између броја запослених и незапослених на одређени начин одражава стање привреде. Број запослених стагнира, из веће варијације, од године, до године. Број запослених је 2022. године био већи у односу на 2018. годину за само 37 радника.

Табела 21. Кретање броја запослених на подручју општине Братунац (2018–2022)

Степен стручне спреме	31.12.2018.		31.12.2019.		31.12.2020.		31.12.2021.		31.12.2022.	
	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена	Укупно	Жена
НК	714	374	662	347	762	394	686	367	721	403
ПК/НСС	53	41	51	41	41	31	37	30	40	30
КВ	549	206	521	204	612	222	547	210	625	232
ССС	668	434	603	400	662	440	571	387	621	406
ВКВ	15	2	16	2	12	2	11	2	11	2
ВШС	21	10	18	9	20	10	14	8	13	7
ВСС 180 ECTS	11	6	16	9	15	8	12	3	16	5
ВСС 240 ECTS	84	54	107	72	91	60	109	70	107	69
ВСС 300 ECTS	16	10	18	11	12	7	16	9	14	7
Магистри	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
ВСС 360	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Укупно	2.131	1.137	2.012	1.095	2.227	1.174	2.004	1.086	2.168	1.161
			-119	-42	+215	+79	-223	-88	+164	+75

Извор: Број регистрованих незапослених лица према образовној и полној структури од 2018–2022, Одјелење за привреду општине Братунац.

У структури запослених доминирају старији. Тако је нпр. више запослених старијих од 60 година, него запослених млађих од 25 година.

Табела 22. Старосна структура запослених на подручју општине Братунац (2018–2022)

Старосна доб	31.12.2018.	31.12.2019.	31.12.2020.	31.12.2021.	31.12.2022.
15–18	4	3	1	3	2
19–20	33	42	50	39	38
20–24	210	177	131	96	108
25–27	134	120	127	113	115
27–30	149	145	134	110	115
31–35	225	209	216	197	221
35–40	296	269	300	241	256
41–45	299	284	310	279	309
46–50	253	238	301	290	308
51–55	223	206	263	247	273
56–60	192	187	245	246	263
61–65	113	133	149	143	160
Укупно	2.131	2.012	2.227	2.004	2.168

Извор: Број регистрованих незапослених лица према старосној структури од 2018–2022, Одјелење за привреду општине Братунац.

У тржишној привреди и доминацији приватне својине један од индикатора који показује виталност привреде је број предузетника и њихова старосна структура.

Табела 23. Старосна структура предузетника на подручју општине Братунац (31.12.2022.)

Старосне групе (године)	Број оснивача				Укупно	
	Мушкарци		Жене			
<20	–	–	1	0,3%	1	0,3%
20–24	6	1,81%	2	0,6%	8	2,41%
25–29	9	2,71%	5	1,51%	14	4,22%
30–34	16	4,82%	16	4,82%	32	9,64%
35–39	31	9,34%	19	5,72%	50	15,06%
40–44	38	11,45%	17	5,12%	55	16,57%
45–49	34	10,24%	21	6,33%	55	16,57%
50–54	38	11,45%	13	3,92%	51	15,36%
55–59	17	5,12%	8	2,41%	25	7,53%
60–64	20	6,02%	6	1,81%	26	7,83%
65–69	6	1,81%	3	0,90%	9	2,71%
>69	4	1,20%	2	0,60%	6	1,81%
Укпно	219	65,96%	113	34,04%	332	100%

Извор: Одјелење за привреду Општине Братунац

Посматрано према појединим подсекторима привреде и ванпривреде, највише запослених ради у прерађивачкој индустрији, а највећи тренд повећања запослених биљежи трговина.

Табела 24. Број запослених према подсекторима класификације дјелатности

Подсектор	Број радника		Индекс
	2021.	2022.	
Пољопривреда, шумарство и риболов	58	67	116
Вађење руда и камена	2	4	200
Прерађивачка индустрија	597	588	98
Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	1	1	100
Снабдијевање водом; канализација, управљање отпадом и дјелатност санације животне средине	56	53	95
Грађевинарство	45	42	93
Трговина на велико и трговина на мало; поправка моторних возила и мотоцикала	51	64	125
Саобраћај и складиштење	19	12	63
Дјелатност пружања смјештаја, припреме и послуживања хране: хотелијерство и угоститељство	0	0	
Пословање некретнинама	1	1	100
Стручне, научне и техничке дјелатности	12	14	117
Административне и помоћне услужне дјелатности	2	2	100
Образовање	6	7	117
Дјелатности здравствене заштите и социјалног рада	12	12	100
Остале услужне дјелатности	1	1	100
УКУПНО	863	868	101

Извор: Одјељење за привреду Општине Братунац – одсјек за развој.

### 1.12. Пољопривредна производња

**Број регистрованих пољопривредних газдинстава.** Према одацима добијеним из АПИФ–а у 2022. години је на подручју општине Братунац било регистровано 518 пољопривредних газдинстава, од чега 15% било комерцијалних и 85% некомерцијалних. Прије неколико година број регистрованих газдинстава је био преко 1.000, а драстичан пад и тенденција опадања броја регистрованих ПГ може се приписати новчаним накнадама које плаћају пољопривредни произвођачи приликом регистрације газдинства, а које није праћено растом субвенција и подстицајних мјера за мала некомерцијална газдинства која чине окосницу пољопривреде братуначког краја.

Табела 25. Структура земљишних површина (ха) (2022)

Власништво	Укупне површине	Оранице	Воћњаци	Ливаде	Пашњаци	Шуме	Неплодно
Приватно	16.698	9.087	740	607	942	5.054	294
Друштвено	12.463	287	2	11	377	10.846	914
Укупно	29.161	9.374	742	618	1.319	15.900	1.208

Извор: Одјељење за привреду Општине Братунац

### Биљна производња

**Воћарство.** На подручју општине Братунац, програмима невладиних организација и Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде РС имплементирани су бројни пројекти везани за развој воћарства.

Табела 28. Заступљеност воћних врста (2022)

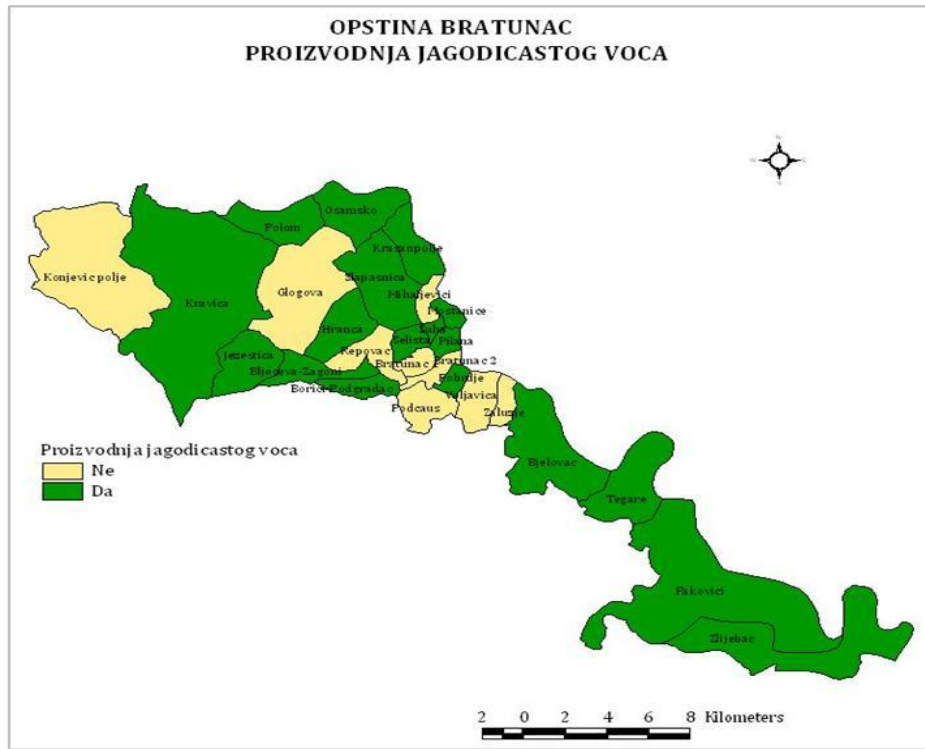
Врста воћа	Број родних стабала	Површина (ха)	Укупан принос (т)
Шљива	125.100	200,16	1.876
Јабука	16.500	26,40	396
Трешња	7.350	11,76	169
Крушка	7.120	11,40	142
Орах	7.090	11,34	71
Вишња	1.120	1,80	17
Дуња	640	1,02	12
Кајсија	350	0,56	5
Малина	–	220	2.000
Купина	–	25	500
Јагода	–	5	50
Боровница	–	2	20

Извор: Одјељење за привреду Општине Братунац.

На подручју општине Братунац тренутно се налази око 500 ха под засадима дрвенастог воћа од чега већину чине стари, запуштени воћњаци и они у којим је узгој екстензиван, претежно за властите потребе. У период од 2005. до 2015. године, уз помоћ међународних организација, интензивно се радило на ревитализацији воћарске производње на овом подручју, тако да је у том периоду формирано више од 50 ха младих воћњака, првенствено јабуке, крушке, шљиве и вишње. Од воћних врста, најзаступљенија је шљива, затим јабука, крушка, трешња, вишња, бресква и кајсија.

Захваљујући бројним пројектима и традицији у узгоју јагодичастог воћа у периоду од 2005. до 2020. године подигнуто је доста засада под овим воћем који заједно са старим засадима заузимају површину од око 250 ха. Око 200 ха је под малином са појединачним парцелама просјечне величине 0,2 ха, док је остатак под купином, јагодом и боровницом. Од сората малине највише је распрострањен Виламет, затим Микер, а последњих година спорадично се подижу засади сорте Полка, Фертоди и Туламин.

Општина Братунац је, уз финансијску помоћ УНДП и ЈИЦА, 2015. године на територији МЗ Кравица (село Чолаковићи) основала расадник малине, извршила куповину 5 хектара земљишта и набавила око 54.000 здравствено исправних садница малине увезених из Швајцарске, од којих је заснован матични засад за производњу садница малине голих жила. На овај начин су обезбијеђене веће количине здравствено исправних и сортно чистих садница малине које су претходних година дистрибуиране заинтересованом локалном становништву, које је на тај начин гајењем малине остварило своје самозапослење. На тај начин остварена је значајна помоћ пољопривредним произвођачима и другим заинтересованим лицима, што је резултирало стварањем нових радних мјеста, повећањем прихода и конкурентности производње, унапрјеђењем производње и јачање пољопривредних удружења.



Извор: Одјељење за привреду Општине Братунац

Карта 8. Подручје производње јагодичастиг воћа на подручју општине Братунац

Обзиром да је Братунац највећи произвођач малине у Босни и Херцеговини (преко 2.000 тона годишње) стекли су се услови за организовање Сајма пољопривреде „Дани малине”, који се организује традиционално сваке године у јуну мјесецу од 2006. године. Циљ сајма је промоција производње малине како би производ био препознатљив и ван граница БиХ, као и његова прерада на подручју Братунца, а све у циљу повећања производње јагодичастиг и осталог воћа, те јачања тржишних веза. Садашњи однос засађених хектара малине, купине и јагоде у потпуности задовољава извозну палету ових производа за прерађивачке капацитете. Прерада јагодичастиг воћа је ограничена на складиштење у хладњачама и извоз полупроизвода у замрзнутом стању, будући да се на подручју општине прерађује веома мала количина овог воћа.

**Ратарство.** Ратарска производња је по површини земљишта које заузима најзаступљенија пољопривредна производња на подручју општине. Ради се производњи која је већином механизована, мање радно захтјевна, али која доноси малу додану вриједности по хектару.

Табела 29. Заступљеност ратарског, индустријског и крмног биља на подручју општине Братунац (2022)<sup>10</sup>

	Засијана површине (ха)	Просјечан принос (т/ха)	Укупан Принос (т)
Кукуруз	2.300	3,4	7.820
Пшеница	95	3,7	333

<sup>10</sup> Површине индустријског и крмног биља приказане су зборно, па нема података о оствареној производњи и просјечном приносу.

Јечам	5	2,4	12
Зоб	7	1,9	13
Хељда	5	2,0	10
Индустријско биље	30	–	–
Сточно крмно биље	80	–	–

Извор: Одјељење за привреду Општине Братунац

Генерално, површине засијане ратарским биљкама задњих година се благо смањују, а приноси варирају под утицајем климатских прилика. Најзаступљенија ратарске биљка је кукуруз (око 90% засијаних површина), а после њега пшеница. Укупна производња кукуруза је између 7 и 8 хиљада тона годишње са просјечним приносом око 3,5 т/ха. Код пшенице просјечна принос је око 3,7 т/ха, а укупна годишња производња између 300 и 400 тона.

Припрема земљишта и сјетва се најчешће обављају са дотрајалом и неадекватном механизацијом, гаји се традиционалан сортимент, без увођења нових и намјенских хибрида. Већина производње кукуруза се користи за сточну храну. Пшеница, јечам и зоб углавном се производе за сточну храну. Површине под овим културама су у сталном опадању. Интерес произвођача добрим дијелом је смањен због недостатка житних комбајна.

Дуван је биљка са стогодишњом традицијом у општини Братунац. Некада се дуван производио на површини од 120 ха, а данас се производи на 15 ха, екстензивним начином производње.

**Повртларство** . Узгој поврћа одвија се на око 660 ха обрадивих површина. Најважније повртларске културе су кромпир, грах, краставац, парадајз, паприка и лук.

Табела 30. Заступљеност повртларских биљака на подручју општине Братунац (2022)

	Засијане површине (ха)	Просјечан принос (т/ха)	Укупан принос (т)
Кромпир	390	3,3	1.287
Мрква	10	2,2	22
Лук црни	35	2,8	98
Лук бијели	20	1,8	36
Пасуљ	140	0,8	112
Грашак	10	0,6	5,5
Купус и кељ	15	4,0	60
Парадајз	40	1,3	52
Паприка	35	2,1	73,5
Краставац	25	1,5	37,5
Салата зелена	5	1,5	7,5

Извор: Одјељење за привреду Општине Братунац.

**Пластеничка производња.** Производња поврћа у пластеницима представља сегмент пољопривредне производње у који се у ранијим годинама мало улагало, иако је евидентан значај ове, по свему специфичне производње. Последњих година производња у пластеницима и стакленицима добија на значају јер је погодна за домаћинства која се не баве пољопривредном производњом на отвореном. Специфичност производње у пластеницима огледа се у томе, што се, за разлику од класичне производње (која се одвија у природним



климатским условима), ова производња одвија у затвореном простору, током цијеле године. Такође има велики значај, јер се путем ове производње обезбеђује тржиште са одређеним производима (поврће и цвијеће) у периоду јесен – зима, тј. у периоду када природни, односно климатски услови не омогућавају производњу ових производа на отвореном простору и када се они углавном увозе. У сврху развоја и унапређења повртларске производње у заштићеном простору Општина Братунац је имплементирала у више наврата пројекат подјеле пластеника заинтересованим пољопривредним произвођачима, тако да је у последњих 5 година подијељено више од 150 пластеника. Осим тога, последњих година, због све веће заинтересованости за пластеничку производњу, пољопривредни произвођачи набављају пластенике самоиницијативно, тако да на подручју општине има преко 300 пластеника просјечне површине по 100 м<sup>2</sup>.

За економски исплативу производњу, по мишљењу стручњака и економиста, потребно је изградити и опремити један или више објеката од најмање 1.000 м<sup>2</sup>. Вођени тим размишљањем у Братунцу постоје два домаћинства која се баве пластеничком производњом на већим површинама. То су ОПЗ „Агро фуд“ и ПГ „Нешковић“. Земљорадничка задруга „АГРО ФООД“, која се бави пластеничком производњом поврћа и стакленичком производњом расада поврћа и цвијећа, налази се у Коњевић Пољу. Задруга има 14 пластеника укупне површине 5.000 м<sup>2</sup> и стакленик површине 500 м<sup>2</sup>. Годишње се произведе 200.000 садница поврћа и цвијећа које се пласира у регијама Бинач, Семберија и Крајина. У пластеницима се укупно произведе 150 тона поврћа. Задруга 80% производа пласира у „Фан комерц“ из Високог, 10% „3“ маркетима и 10% на локално тржиште. Стално запослених има 6, а у сезони хонорарно ангажују још 6 радника.

Комерцијално пољопривредно газдинство „Нешковић“, регистровано је 2017. године, а традиција производње поврћа у овом домаћинству траје од 1918. године. Имају 12 пластеника, укупне површине 1.000 м<sup>2</sup>. Баве се производњом расада, поврћа, цвијећа и сезонског поврћа.

**Љековито и самоникло биље.** У сектору љековитог биља едуковано је и ангажовано око 250 породица на прикупљању шумских гљива, ароматичног и љековитог биља намијењених откупу, а за које је обезбијеђено тржиште посредством откупљивача „Смрчак“, „Хербос“ и „Агро Радовић“, с тим да се ова дјелатност у значајно проширује и појављују иницијативе за отварање регионалног центра у Братунцу за примарну производњу, сакупљање и плантажирање ароматичног, зачинског и љековитог биља, шумских плодова, њихову прераду, сертификацију и организован пласман. Поред јестивих гљива и ароматичног биља значајно мјесто у последњим годинама заузима сакупљање и прерада дивљег бијелог лука – сријемоша.

**Сточарство.** У структури сточарске производње преовладавају узгој оваца, млијечних крава, свиња и перади. Производња је екстензивна, изузев тога бикова, свиња и узгоја бројлера. Међутим, број произвођача са интензивном производњом врло је мали.

Табела 31. Бројно стање стоке на подручју општине Братунац (2018–2022)

Врста и категорија стоке	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Говеда (укупно)	412	380	375	360	350
Краве и стеоне јунице	332	320	315	310	300
Овце (укупно)	3.500	3.400	3.600	3.550	3.316
Свиње (укупно)	3.900	3.850	3.700	3.750	3.800
Крмаче и супрасне назимице	1.400	1.200	1.100	1.250	1.800

Врста и категорија стоке	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Коњи	50	50	50	50	50
Кобиле и ждробне омнице	25	25	25	25	25
Живина (укупно)	17.000	17.000	17.000	17.000	17.000
Носилице	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Козе (укупно)	120	120	120	120	120

Извор: Одјељење за привреду Општине Братунац.

**Говедарство.** Производња јунећег меса, односно тов јунади, остварује се на 15 фарми. Капацитет већих фарми у једном турнусу креће се у распону од 10–15 товних грла (на три фарме), док на преосталих 12 фарми капацитет товних грла је у распону од 2–10. Производња по грлу износи од 200–400 кг. Просјечна годишња производња износи око 23 тоне. Продаја производа остварује се у оквиру локалних месара (4 месарске радње) и кроз сточне пијаце.

**Мљекарство.** Пројекат УНДП–ја за развој инфраструктуре у области мљекарства, организовање комерцијалне производње млијека и повећања запослености реализовано је путем набавке стеоних јуница, успостављањем модела огледних фарми за обуку (седам фарми са по 10 грла), затим фарми за комерцијалну производњу и откуп млијека (140 грла), као и путем отварања седам центара за откуп и контролу млијека и набавке расхладних цистерни, а све уз техничку помоћ и обуку фармера поводом примјене стандарда ЕУ, успостављање мреже откупа и формирање задруга произвођача млијека са трендом проширења и повећања производње у периоду од 2005–2012. година. У Општини Братунац постој 37 фарми за производњу млијека (26 фарми са 1–5 грла, 7 фарми са 5–10 грла и 4 фарме са више од 10 грла).

Табела 32. Годишња количина произведеног и откупљеног млијека (2022)

Кравље млијеко	Количина	Козије млијеко	Количина
Број мужених крава (грла)	250	Број мужених коза (грла)	120
Количина млијека (л)	1.825.000	Количина млијека (л)	24.000

Извор: Одјељење за привреду Општине Братунац.

**Рибарство.** У Братунцу се по глави становника потроши у просјеку 3 кг рибе годишње и то највише у периоду поста. Рибарство је почело да се развија на подручју општине тек посљедњих десетак година, иако, обзиром на значајно водно богатство које чини четрнаест ријечних токова, Братунац има велики потенцијал за развој рибарства. Капацитети за производњу и експлоатацију рибе, водно богатство, хидролошки као и еколошки услови, те физичко–хемијска својства водотока, изузетно развијена технологија узгоја рибе, као и константан раст извоза рибе представљају изузетне предуслове за повећање производње рибе. На територији општине Братунац постоје 4 рибњака, од којих је један активан, а три су престала са радом углавном због проблема са непланском експлоатацијом шуме која доводи до честих замућења водотокова и бујичних вода које праве велике штете Пастрмским рибњацима.

**Пчеларство.** Тешка економска ситуација, незапосленост у многим гранама привреде довела је до тога да су млађи људи у потрази за изворима егзистенције почели да се окрећу пчеларству. Истина, још увијек неповољна старосна структура пчелара јер се „слатким послом“, прије свега, баве људи у поодмаклим годинама. Некоме је пчеларство користан хоби, а другима професија. Рат је показао да се ради о виталној грани привређивања јер су у вријеме највеће неимаштине током рата многи пчелари успијевали да остваре неки приход од пчела. Производња меда на

подручју општине Братунац врши се у око 200 домаћинстава. Постоје два удружења пчелара на територији општине: Удружење пчелара „Кестен“, које броји преко 70 чланова, и Удружење пчелара „Прополис“. Број кошница по члану је различит и креће се од 5 до 150 кошница, а највећи број пчелара има 10–30 кошница. Укупан број кошница је око 2.000. Просјечан принос меда по кошници је 15–20 кг. Производња на годишњем нивоу је 30 – 40 тона. Пласман својих производа пчелари остварују путем удружења и индивидуалном продајом.

**Перадарство.** Производња пилећег меса остварује се на једној фарми, чији је капацитет производње 20.000 кљунова по једном турнусу (око 45 тона). Годишње се оствари 6 турнуса, па је производња на годишњем нивоу је око 270 тона. Продаја цјелокупне производње реализује се у кооперантском односу са предузећем „Овако“ из Сарајева.

**Опремљеност пољопривредном механизацијом.** Према процјени општинског одјељења за привреду, стручне савјетодавне службе у оквиру „Малина–Братунац“ д.о.о., а на основу података добијених из предузећа која се баве техничким прегледом, регистрацијом и осигурањем возила, на подручју општине Братунац у 2022. години било је регистровано око 350 трактора разних снага погонског агрегата и исто толико нерегистрованих пољопривредних машина, углавном трактора и једноосовинских самоходних пољомашина – фреза.

Старост и технолошке карактеристике ове пољопривредне механизације не задовољавају потребе и еколошке норме и стандарде данашње пољопривреде, јер је просјечна старост трактора у Братунцу око 30 година и углавном се ради о тракторима мале снаге од 30–50 kW и углавном са погоном на једној осовини. Најчешће се ради о тракторима и фрезама произведеним у фабрикама пољопривредне механизације у бившој Југославији.

Структура трактора са погоном на двије осовине заступљена је у проценту од око 20%, и они се најчешће користе у ратарству или у експлоатацији шумских сортимената. Воћарских – зглобних трактора, који су своју примјену нашли и у братуначким малињацима и купинјацима, има око 10% од укупног броја, а ради се старим и технолошки превазиђеним машинама на којима је агрегатирање прикључака веома ограничено.

Већина власника трактора на подручју општине Братунац посједује основну прикључну механизацију, и то раони плуг превртач (углавном једнореди и двореди), полутешке тањираче, дрљаче и у мањој мјери ротофрезе. Око 20% власника трактора посједује прикључне прскалице и атомизере, те сијачице са апликаторима ђубрива, док је присуство других прикључних уређаја попут сјетвоспремача, тарупа, косачица, балирки, вучених берача кукуруза и слично испод 10% од укупног броја трактора.

Комбајна за жетву стрних жита према истом извору на подручју општине Братунац има око 10–15 и ради се такође о машинама старим преко 30 година са мањим радним захватом и примитивним системом жетве и радвајања зрна од пљеве и стрњике. Слична је ситуација и са самоходним берачима кукуруза, а разлог за овакавну структуру жетвених машина јесте уситњеност и разуђеност пољопривредних парцела на којима се узгајају житарице и уљарице.

За сада према доступним подацима братуначки пољопривредници не посједују комбајне за брање и сакупљање воћа, попут берача малине и купине, тресача за воће и сакупљача ораха и љешника.

Када је у питању ситна механизација попут мотокопачица, леђних атомизера и моторних прскалица, тримера за кошење, самоходних косачица и других ситних уређаја, њихова бројност у задње вријеме је у порасту, што је последица појаве јефтинијих произвођача на тржишту са нижим нивоом квалитета и вијека трајања наведених машина. Овакви уређаји најчешћу примјену налазе у засадима малине и купине, пластеницима и стакленицима, те баштама и окућницама, а према процјени већина регистрованих и нерегистрованих газдинстава у Братунцу посједује нешто од наведене механизације, а око трећине ситних произвођача посједује скоро комплетну палету ове механизације која је прилагођена за узгој воћа на мањим површинама или за производњу хране за споствене потребе.

Произвођачи који немају властиту механизацију неопходну за основну и допунску обраду парцела, приморани су да користе услуге од других фармера што додатно утиче на поскупљење саме производње, и представља ограничавајући фактор у смислу кориштења повољних агроеколошких момената за извршење одређене радне операције у засаду, пластенику или усјеву.

Из свега наведеног, можемо закључити да обим и структура пољопривредне механизације у укупном смислу не задовољавају потребе просјечног братуначког фармера, те је неопходно извршити подмлађивање и модернизацију, те набавку додатних јединица и прикључних машина за пољопривреду како би братуначки пољопривредници били конкурентни на тржишту и одговорили на изазове депопулације руралних средина тако што ће механизација одмјенити и надомјестити недостатак радне снаге у пољопривреди.

**Изградња система за наводњавање на подручју општине Братунац.** У 2018. години у Братунцу је изграђена мрежа система за наводњавање која „покрива“ читаву територију општине, а која се састоји се 24 подсистема скоро све руралне мјесне заједнице чиме је створена могућност наводњавања скоро свих пољопривредних површина у експлоатацији. Овај пројекат је коштао око 10 милиона КМ, а заједнички су га финансирали Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске (из кредита Свјетске банке), и општина Братунац са око 15 % учешћа.

Поред инфраструктуре за наводњавање, у проткелим годинама улагања у пољопривреду су реализована и кроз друге програме, грантове и исплате из општинског буџета.

#### **Политика улагања у пољопривреду**

Буџетом општине Братунац кроз разне програме и буџетске ставке сваке године се издвајају значајна средства за ову намејну у односу на укупна буџетска средства општине. Свакако стоји констатација да она нису довољна да се направе крупнији кораци ка комерцијализацији и модернизацији пољопривредне производње, али издвајањем ових средстава општина Братунац показује да је стратешки опредјељена за развој ове гране привреде.

Буџетом општине Братунац за 2023. године предвиђена су сљедећа улагања (извор: Одјељење за финансије општине Братунац) :

– Средства за развој пољопривреде и пружање стручне помоћи	110.000,00 КМ
– Грант за рад „Малина – Братунац“ д.о.о.	150.000,00 КМ
– Средства за сајам „Дани малине 2023“	15.000,00 КМ
– Средства за рад пумпи за наводњавање	40.000,00 КМ
– Дознаке и грантови појединцима	10.000,00 КМ

Стратегија руралног развоја општине Братунац, 2023-2030.

– Надокнада штете настале од елементарних непогода	10.000,00 КМ
– Средства за утрошак горива за развој аграра	30.000,00 КМ
<b>УКУПНО:</b>	<b>365.000,00 КМ</b>

Табела 33. Подршка пољопривреди из буџета општине Братунац за 2018–2020. годину

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Подршка развоју пољопривреде из буџета општине Братунац	212.147	305.580	770.659	240.000	378.000

Извор: Одјелење за финансије општине Братунац.

Новчана подршка у виду премија, субвенција и других бесповратних давања из ентитетског аграрног буџета за развој пољопривреде на подручју општине Братунац је за свих пет година била у просјеку 760 хиљада КМ и има тренд благог смањења. Највише субвенција остварује се по основу премије за произведено и продато воће и млијеко.

Табела 34. Подстицаји за развој пољопривреде из аграрног буџета Републике Српске (2018–2022)

Мјера	Година				
	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Подршка откупу пољопривредних производа	0	0	163.148	86.502	93.436
Премија за приплодне јунице	2.070	5.980	3.000	0	4.350
Премија за приплодне крмаче	0	1.200	4.615	10.402	0
Премија за приплодне овце и козе	1.080	1.485	1.287	1.540	1.764
Премија за матице пчела	0	0	0	0	3.369
Премија за млијеко	333.953	320.852	316.938	273.045	255.728
Премија за утовљену јунад	1.800	0	0	0	0
Премија за утовљене бројлере	2.385	7.722	3.946	7.672	17.009
Подршка пчеларској производњи	4.010	1.656	4.235	5.006	6.072
Мјере вакцинације животиња	4.086	4.452	0	0	0
Премија за произведено и продато воће	542.569	283.214	144.687	128.104	157.207
Премија за произведено и продато поврће	2.818	577	0	406	1.232
Регрес за дизел	40.549	18.954	22.578	13.508	15.051
Премија за произведене саднице воћа	22.152	4.518	23.987	31.194	16.542
Премија за органску производњу	500	0	0	60	7.717
Субвенција за пољопривредну механизацију	0	0	3.015	600	2.678
Субвенција за набавку пластеника	0	0	0	0	20.370
Субвенција за наводњавање	0	0	0	0	1.587
Подршка стандардизацији и брендирању	0	0	0	995	995
Подршка активностима кластера и задруга	833	60.726	73.130	33.805	39.192
Подршка сајмовима, изложбама и промоцији	6.250	2.697	0	0	5.000

Мјера	Година				
	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Подршка порибљивању	1.666	2.023	2.736	1.975	1.945
Интервентне мјере и ванредне помоћи	0	0	1.000	0	10.000
Средства за жалбе	3.208	5.764	11.746	1.040	8.773
Суфинансирање премије осигурања	0	0	0	0	788
Подршка за ФАДН	100	0	0	0	0
Надокнада штета од мраза	0	0	0	715	0
Подршка инвестицијама у ловству	4.461	5.548	5.086	4.178	4.034
Подршка инвестицијама на фармама за тов	0	0	14.423	0	0
Подршка активностима удружења жена	0	0	4.882	3.585	2.620
Надзор здрав. стања животиња	0	0	948	3.112	0
Подршка регистрацији пољ. газдинстава	0	0	0	1.570	8.084
<b>Укупно:</b>	<b>974.490</b>	<b>727.369</b>	<b>805.387</b>	<b>609.013</b>	<b>685.542</b>

Извор: Агенција за аграрна плаћања, МПШВ РС.

За вријеме трајања COVID–19 пандемије средства из аграрног буџета допуњена су додатном новчаном подршком из намјенског Компензационог фонда, а један дио тих средстава усмјерен је за помоћ пољопривреди.

Табела 35. Подстицаји за развој пољопривреде из Компензационог фонда Републике Српске (2020–2022)

Мјера	2020.	2021.	2022.	Укупно
Подршка за откуп пољопривредних производа	94.085			94.085
Премија за приплодне крамче		10.402		10.402
Премија за млијеко		4.088	63.054	67.142
Подршка пчеларској производњи		989		989
Премија за произведено и продато воће			51.304	51.304
Премија за произведено и продато поврће			406	406
Субвенције за пољопривредну механизацију	630	600	2.678	3.908
Субвенција за набавку пластеника			20.370	20.370
Субвенција за наводњавање			1.587	1.587
Надокнада штета од мраза		715		715
Подршка инвестицијама на фармама за тов	14.423			14.423
<b>Укупно</b>	<b>109.138</b>	<b>16.793</b>	<b>139.399</b>	<b>265.329</b>

Извор: Агенција за аграрна плаћања, МПШВ РС.

**Органска и интегрална производња.** Органска пољопривредна производња у општини Братунац, иако персепективна дјелатност у области агара, није довољно развијена, чак шта више далеко је испод просјека за републички ниво када су у питању површине и обим производње по органским принципима. Не постоје егзактни подаци о регистрованој органској производњи, а према подацима Одјељења за привреду и друштвене дјелатности Општине

Братунац, у Братунцу постоји око 10–ак произвођача сертифициване органске производње, углавном малине, и то на површинама мањим од 2 хектара, што је мање од 1% од укупне производње.

На терену постоји значајан дио произвођача који своју пољопривредну производњу, како анималну тако и биљну, организује по принципа органске или интегралне производње, али ова газдинства нису сертифицивала такав начин производње тако да своје производе дистрибуирају откупљивачима као конвенционалне производе.

Органска производња воћа, у првом реду јагодастог и бибичастог воћа, по сертифициваном моделу, нешто је заступљенија у сусједној општини Сребреница. Разлог за овако лошу и недовољну заступљеност органске или интегралне производње крије се прије свега у недовољно развијеној свијести и едукованости пољопривредних произвођача о значају ових еколошки прихватљивих видова производње, али и недовољна стимулисаност у смислу веће откупне цијене за органске производе. Према информацијама са откупних мјеста, цијене органских производа у односу на конвенционалне, у првом реду малине и купине, веће су за непуних 20%, што не дјелује стимулативно произвођачима када се узме у обзир ризик од евентуалних напада болести и штеточина као и мањи принос који остварују у тој производњи. Такође, један од ограничавајућих фактора у овој производњи јесте и недостатак довољног броја заштитних средстава регистрованих за органску производњу, као и смањен сточни фонд који је био основни извор органских ђубрива, у првом реду стајњака. У посљедњих неколико година се у одређеној мјери поправила ситуација на малопродајном тржишту течних биостимулатора и микробиолошких хранива, као и пелетираног стајњака који се све чешће користе у пољопривредној производњи, како органској тако и конвенционалној.

Већа перспектива у органској производњи на подручју општине Братунац лежи у органској производњи воћа и поврћа у заштићеним просторима, пластеницима, високим тунелима и стакленицима, због повољних агроколошких услова у температурном смислу и инсолацији, као и бољој контроли присуства болести и штеточина и спречавању њиховог ширења, као и у фармерском узгоју ситне стоке (живина, свиње, овце, козе, рибарство, пчеларство) те производњи меса, јаја, млијека и меда органског поријекла. Предност органског или интегралног узгоја у заштићеним просторима, у односу на производњу на отвореном, лежи и у чињеници да се преко 80% пољопривредне производње у Братунцу организује на надморским висинама испод 500 метара, гдје је знатно већа концентracија и жариште потенцијалних болести и штеточина у односу на више терене, гдје је лакше контролисати присуство патогених организама у усјевима и засадима.

**Ветеринарске услуге.** У општини Братунац тренутно, према подацима Одјељења за привреду и друштвене дјелатности, послују три ветеринарске амбуланте које су потпуно опремљене и акредитоване за обављање ових ветеринарских дјелатности. Све три амбуланте се налазе на локацијама у граду без теренских испостава или амбуланти у руралним срединама, тако да рурално становништво услуге ових амбуланти користи доласком у сједиште пословања или по позиву за теренску интервенцију надлежног ветеринара.

Обзиром на стање са сточним фондом, који је скоро константно у тренду опадања, овај број ветеринарских амбуланти у потпуности задовољава све потребе пољопривредних газдинстава

која се баве сточарством, како у погледу лијечења животиња, тако и у поступцима издавања сточних пасоша, ушних маркица, вакцинације, уматичења и других сличних послова.

Такође, амбуланте су опремељене опремом и технологијом за контролу исправности и безбједности меса на линији клања живе стоке, што је једна од најчешћих услуга ветеринарских амбуланти у посљедње вријеме. У посљедњих неколико година, ветеринарске услуге постају све траженије у самом градском језгру због све већег броја кућних љубимаца разних животињских врста и то племенитих раса које изискују велику пажњу и мјере његе.

**Пијаце.** У Братунцу тренутно постоји само једна регистрована зелена пијаца на којој пољопривредни произвођачи могу да продају своје производе. Пијаца се налази у градском језгру и има изграђену сву неопходну инфраструктуру за организован кванташки систем продаје (тезге, струјни прикључак, плато за закуп, санитарни чвор и слично) а њом управља и газдује локално комунално предузеће. На овој пијаци пољопривредни произвођачи имају могућност закупа продајне површине, и то најчешће пазарним даном – петком, а ову могућност користи око 30–40 пољопривредних произвођача седмично (подаци „Градске чистоће“ а.д. Братунац). Поред закупа тезги, један дио произвођача се одлучује да своје производе пласира посредством накупаца који имају стално продајно мјесто или тезгу на овој пијаци.

Братунац је прије 20–ак година остао без једине сточне пијаце која је се налазила у непосредној близини старог граничног прелаза, у сеоском насељу Лоњин, те се братуначки сточари довијају на разне начине да продају живу стоку. Постојале су иницијативе да се изгради нова регионална сточна пијаца у селу Коњевић Поље крај магистралног путног правца Бијељина–Сарајево, а која би служила за потребе сточара, како из Братунца, тако и сусједних општина и градова (Миличи, Сребреница, Зворник и Власеница), али је ова иницијатива остала само на нивоу идеје.

Најчешћи начин продаје живе стоке у Братунцу јесте на самом газдинству односно фарми, и то директно купцима или посредством накупаца који стоку дистрибуирају даље према већим насељеним центрима (Сарајеву, Бијељини, Тузли и сл.), што је посебно изражено када је у питању продаја „курбана“ у дане исламског вјерског празника када се распрода око 70% од укупног броја грла оваца, јагњади, шиљежади, овнова и других категорија ове животињске врсте.

**Противградна заштита.** Од 2007. године територија општине Братунац налази се у систему противградне заштите која у надлежности ЈП „Противградна превентива Републике Српске“.

На цијелој територији општине распоређено је 6 противградних станица са лансирним рампама повезаним са радарским центром у Градишци, којима рукују стријелци које ангажује Општина Братунац и плаћа њихове услуге у сезони дејствовања. Лансирне рампе испаљују ракете са реагенсом сребро–јодидом и засијавају градоносне облаке и циљу разбијања и фрагментације градоносних структура како би се елиминасало или умањило негативно дејство града на пољопривреду и имовину становништва.

Финансирање партиципације у мрежи противградне заштите плаћа Општина Братунац која сваке године издваја из буџета средства у износу од око 20.000 КМ као додатна средства за надокнаду ангажованим стријелцима. Поред тога, сва регистрована газдинства издвајају одређена средства за ову сврху, али су она у симболичном износу.



Од периода када је Братунац уведен у систем противградне превентиве, није било озбиљнијих инцидената односно већих штета на усјевима и имовини становништва причињених од града, што је од изузетног значаја за пољопривредну производњу. Изузетак представља градоносна олуја која је захватила дио општине Братунац у јуну 2021. године која је према процјени општинске комисије причинила штету на засадима и усјевима од преко 5 милиона КМ имајући у виду да су највише страдали малињаци у берби. Овај градоносни инцидент настао је највише због забране дејства противградним ракетама од стране контроле лета, јер се у непосредној близини налазио хеликоптер међународних снага стационираних у БиХ.

Поред овог система заштите од града, око 5% произвођача (процјена Одјељења за привреду Општине Братунац) користи противградне мреже, односно мреже за сјенчење засада, које им пружају додатну заштиту од ове елементарне непогоде али и заштиту од стварања ожеготина на плодовима и заштиту од напада птица.

ЈУ „Противградна превентива Републике Српске“ покренула је 2022. године пројекат модернизације противградне заштите на подручју општине Братунац, који предвиђа инсталирање аутоматских противградних станица на 4 локације на подручју општине Братунац које ће бити повезане аутоматски са радарским центром у Градишци, што ће знатно убрзати дејство овог сервиса, повећати његову ефикасност и прецизност те смањити трошкове у смислу ангажмана стрелаца. Пројекат је у фази идентификације парцела на котима са адекватном видљивошћу, након чега предстоји експропријација ових парцела или закључивање уговора о закупу, изградњи приступних саобраћајница те инсталација самих станица.

Систем противградне заштите био би значајно ефектнији да западно позициониране локалне заједнице (Милићи, Власеница, Шековићи) постану дио мреже противградне превентиве, јер је територија на којима се оне налазе небрањена зона а најчешћи је правац из кога долазе градоносни облаци на подручје братуначке општине.

**Кредитирање пољопривреде.** У општини Братунац послују 4 комерцијалне банке које у својим пакетима финансијских производа нуде и кредитне линије намијењене финансирању пословних активности у пољопривреди, међутим ове линије представљају најмање коришћене кредитне услуге ових банака. Разлози за мање интересовање пољопривредних произвођача за ове банкарске услуге јесу гаранције и јемства које они нису у могућности да испуне због релативно слабе економске снаге домаћинства и непостојања јасног плана инвестирања у оквиру свог пољопривредног домаћинства.

За разлику од комерцијалних банака, микрокредитне организације и фондације, којих такође има 4 у Братунцу, реализују до 80% свих кредита за пољопривреду, а разлог за ово јесу услови које ове организације траже од пољопривредника за повлачење ових средстава. Основна мотивација за коришћење ових кредитних линија јесу брзина обраде захтјева за кредит, као и документација и процедуре које су максимално поједностављене и односе се углавном на регистрацију пољопривредног газдинства, постојање уговора о откупу произведених производа или приказивање откупног блока или картона за продате пољопривредне производе. Овако једноставна процедура и брз приступ новчаним средствима, са друге стране за собом повлаче високе каматне стопе које неријетко прелазе 25% на годишњем нивоу, што је са економског аспекта прилично неповољно.

**Пољопривредно осигурање.** Братуначки пољопривредници ријетко користе услуге осигуравајућих кућа да заштите своје усјеве и пољопривредну инфраструктуру.

У структури осигураних усјева најчешће се налазе засади малине, а главни мотив за осигурање засада и усјева јесте осигурање од временских и других врста непогода (града, поплаве, клизишта, вјетра или пожара) док у последње вријеме штете које настају као резултат упада дивљачи у засаде постају све више разлог због кога произвођачи размишљају о осигурању својих усјева и засада.

Најчешћи корисници осигуравајућих услуга поред већих засада малине су газдинства или задруге које пољопривредну производњу организују у пластеницима и стакленицима, објектима за тов пилића или узгој кока носилца и други видови фармерског узгоја.

У овом сегменту је неопходно урадити више активности на едукацији пољопривредних произвођача и упознати их са користима коришћења осигуравајућих услуга, као и моделима суфинансирања и подршке од стране Министарства пољопривреде Републике Српске које обезбјеђује и до 50 % средстава за покривање трошкова осигурања пољопривредне производње.

**Степен организованости пољопривредних произвођача и руралног становништва и систем откупа пољопривредних производа.** Према подацима АПИФ–а за 2023. годину у Братунцу је било регистровано укупно 10 пољопривредних задруга које послују по принципима задругарства, а чију контролу и ревизију врши Задружни савез Републике Српске чије су наведене задруге чланови.

Задруге у Братунцу углавном су регистроване као опште пољопривредне задруге и њихова дјелатност у највећој мјери је откуп и смрзавање воћа и поврћа, примарна хладна прерада, продаја и дистрибуција репроматеријала и ситне пољопривредне механизације и алата и слични послови. Због олакшица у пословању значајан број приватних фирми које су се у прошлости бавиле овим послом пререгистровале су своје дјелатности у задружни облик организовања. Већина задруга има 5–15 задругара оснивача који су углавном финансијери и инвеститори или чланови породица оснивача, док је шира пословна база конципирана по моделу кооперације са пољопривредним произвођачима од којих се откупљују пољопривредни производи.

Задруге најчешће имају од 50 до 350 коопераната са којима се закључују уговори о откуп и пласману пољопривредних производа, по моделу да задруга обезбјеђује почетни репроматеријал и авансна средства за трошкове производње која се касније рефундирају из цијене плаћене приликом откупа, те обезбјеђују сигуран пласман пољопривредних производа.

Велики недостатак пословања задруга у Братунцу јесте што кооператнти, а често ни задругари, немају редовну комуникацију и друге облике пословног консултовања, посебно када је у питању одабир купаца, добављача, постизање цијене, преговарачки процеси или слично, већ је то посао који обавља већински задругар или директор.

Поред пољопривредних задруга у Братунцу постоји и четири регистрована удружења жена (*Подаци одјељења за привреду Општине Братунац за 2023. годину*) чија је улога у развоју аграра у општини Братунац незаобилазна. Ова удружења поред очувања и борбе за права жена,

на својој агенди често имају разне пројекте и програме економског оснаживања жена на селу кроз бројне едукације и радионице у области пољопривреде, пласирање разних грантова и донација за основна и обртна средства за пољопривреду као и подстицање женског предузетништва на селу кроз бављење сеоским туризмом, производњом прехрамбених производа, очување и промоција старих заната и слично.

У општини Братунац је регистровано и неколико удружења пољопривредних произвођача и то: Регионално удружење произвођача малине „Виламет“, Удружење пољопривредних произвођача „Дрина“, Удружење произвођача млијека, Удружење пчелара „Кестен“, Удружење пчелара „Прополис“, те Удружење произвођача јагодастог воћа „Микер“ из Факовића. Некадашње удружење воћара „Фруктус“ које је било кровно воћарско удружење данас нема активан статус. Проблеми у функционисању ових удружења најчешће леже у недовољној едукацији управљачког кадра у овим удружењима, те често не успијевају да искористе свој репрезентативни карактер у пуном капацитету, посебно када су у питању договори и преговори са откупљивачима око откупних цијена, као ни креирање заједничке аграрне политике на нивоу општине. Поред тога, финансирање рада ових удружења је веома нестабилно и без континуитета а средства која се прикупе од чланарина и донација нису довољна за свакодневно функционисање.

Омладински сектор у Братунцу у протеклих неколико година практично и да не постоји, јер од два регистровања омладинска удружења „Одисеј“ и „Богумил“ ни једно није активно, тако да у овом сегменту Братунац доста заостаје за општинама и градовима у окружењу. Једини начин да млади пронађу свој ангажман у пољопривреди или другим привременим пословима јесте посредством Омладинске задруге из Сребренице.

Наведене задруге уједно су и једни носиоци откупног ланца пољопривредних производа у Братунцу, а то се највише огледа у организованом откупу малине, купине и другог јагодастог и бобичастог воћа на подручју општине Братунац.

Поред задруга у ланцу откупа налазе се и предузећа са сједиштем у Братунцу, али и са сједиштем у другим општинама и градовима који имају изграђене хладњачарске и прерађивачке капацитете, те је и код њих основна откупљивачка дјелатност везана за јагодасто и бобичасто воће. Укупно се у братуначкој општини налази 13 хладњача које врше откуп и лагеровање јагодастог и бобичастог воћа, а њих 5 има сједиште у руралним срединама.

Један дио задруга и предузетника који се баве откупом јагодастог воћа, тачније њих 4 баве се и откупом шумског и самониклог биља, затим печурака и ароматичног и зачинског биља, и сви су са сједиштем у сеоским срединама.

Поред хладњача и задруга, у ланац откупа пољопривредних производа и сировина укључена су локална предузећа за велепродају и малопродају воћа и поврћа, од којих је најзначајније „Дрина фрUIT“ које снабдијева малопродајне објекте свјежим воћем и поврћем у читавој зворничкој регији, а дијелом и на подручју сарајевско–романисјке и вишеградске регије. Обзиром на промет и обим трговине, као и палету воћних повртних врста којима тргује ово предузеће, највећи дио сировине обезбијеђује набавком из увоза или на великим регионалним кванташким пијацама у Семберији и Брчко дистрикту.

Што се тиче откупа производа анималног поријекла, један од уговорених откуп у овој бранши јесте откуп млијека на откупним станицама којих има три и које су рапоређене у сеоским срединама са инсталираним лактофризима, док поједини произвођачи продају уговорену количину млијека на самом пољопривредном газдинству гдје складиште млијеко у властитим лактофризима. Највећа количина уговореног откупа млијека односи се на мљекаре са сједиштем у Федерацији Босне и Херцеговине, махом из тузланског кантона.

Поред откупа млијека, на подручју општине Братунац, актуелан је и уговорени откуп товних пилића и конзумних јаја, које откупљују предузећа која такође немају сједиште у Братунцу, по принципу испоруке једнодневних пилића на локацији фарме те откупом бројлера након четрдесетодневног това, уз обезбјеђење концентроване хране и других адитива и минерално-витаминских смјеша које се користе у овој производњи.

**Пољопривредни савјетодавни сектор.** Друштво са ограниченом одговорношћу „Малина“ Братунац основано је одлуком Скупштине општине Братунац 2015. године као компанија која се претежно бави узгојем воћа, садног материјала и украсног биља. Током вишегодишњег рада, дјелатности су се развијале у три правца: расадничка производња, стручна савјетодавна служба и контрола и одржавање система за наводњавање. Данас друштво има директора, пет агронома са високом стручном спремом, 1 дипломираног правника и 3 сарадника са средњом стручном спремом.

Општина Братунац је током 2015. и 2016. године на локацији Чолаковићи у мјесној заједници Кравица купила 6 ха обрадивог земљишта, а уз помоћ јапанске агенције за међународну сарадњу ЈИЦА, УНДП и италијанске агенције „Cooperazione“ реализован је вишегодишњи пројекат производње садног материјала. На површини од 5 ха основан је расадник сорти малине Виламет и Мекер, а матичне биљке су увезене из Швајцарске. Изграђен је и базен запремине око 70 м<sup>3</sup> са комплетним системом за наводњавање свих парцела. Уз набавку трактора и мотокултиватора са свим прикључним машинама обезбијеђена је сва потребна механизација за обраду и одржавање земљишта. Од 1. маја 2022. године увозе сертификоване контејнерске саднице сорти Виламет и Мекер и сорте купине Лох Нес. 2022. године, пресађивањем 15.000 садница малине сорте Виламет, 12.000 садница сорте Мекер, 3.000 комада садница сорте Лох Нес и 500 комада садница купине, обновљена је расадничка производња.

Општина Братунац је у новембру 2016. године у предузећу „Малина“ доо основала стручно савјетодавну службу у којој су запослена четири инжењера пољопривреде, а основни задатак ове организационе јединице је пружање бесплатних стручних савјетодавних услуга у пољопривреди, првенствено у воћарству. Активност се одвија кроз сарадњу са пољопривредним произвођачима, првенствено едукацију произвођача малине, купине и дрвенастог воћа, обиласке терена, теоријске едукације као и информисање у кабинету. Савјетодавна служба је присутна у свим мјесним заједницама. Обилазак пољопривредних произвођача обухвата прикупљање података о газдинству за потребе базе података, преглед усјева, утврђивање њиховог здравственог стања, као и давање препорука у вези са спровођењем потребних мјера. Тим агронома ове службе сваке године припрема програм заштите и исхране малине, који је доступан произвођачима на терену. Обавља се око 1.200 редовних обилазака терена у свим мјесним заједницама општине, а око 500 обилазака на позив произвођача. Активним радом на пољу са пољопривредним произвођачима повећава се

интензитет пољопривредне производње, а самим тим и приноси по јединици површине, захваљујући адекватним мјерама. У зимском периоду, савјетодавна служба организује обуке за пољопривредне произвођаче на којима им презентују савремене технологије воћарства. Општина Братунац је 2021. године потписала уговор са Пољопривредним факултетом Универзитета у Источном Сарајеву о бесплатној хемијској анализи земљишта за све пољопривредне произвођаче са територије општине. У оквиру ове активности, савјетодавна служба даје упутства произвођачима како да припреме узорак земљишта за анализу, а затим на основу анализе даје препоруке у вези са ђубрењем гајених култура.

Од 2019. године већина произвођача на подручју општине Братунац има могућност кориштења система за наводњавање уз симболичну цијену за кориштење воде. Д.о.о. „Малина“ је 2018. године, одлуком Општине Братунац преузела сва права кориштења и управљања системом за наводњавање. Систем је првенствено намијењен за наводњавање површине од око 500 хектара кроз 24 подсистема распоређених у 20 мјесних заједница, на цијелој територији општине. Пракса је да се у експлоатацију система за наводњавање почне од априла месеца.

**Анализа стратешког плана општине Братунац.** У Стратегији развоја општине Братунац (2016–2021), развој пољопривреде је стављен на прво мјесто. Рударство, металопрерађивачка индустрија и туризам су као приоритети били иза пољопривреде. Такав став произашао је из анализе постојећег стања и потребе кориштења постојећих ресурса. Према проведеној анализи, степен искоришћености пољопривредног земљишта у општини Братунац је био свега 50% од расположивог гдје су идентификоване велике резерве даљњег развоја пољопривреде, али и других пратећих дјелатности. У Стратегији развоја општине био је утврђен циљ Унапређење пољопривреде и руралног развоја. Период важења поменутог стратегије је истекао, а нова у међувремену није усвојена.

**Капацитети општине Братунац за подршку руралном развоју.** У већини општина РС–а, па тако и у Братунцу, општинска власт је подијељена на законодавну (општинско вијеће) и извршну коју чини општинска управа на челу са начелником и административним службама. Начелник општине има и замјеника. Од административне службе најважнија су одјељења: (1) Одјељење за привреду и друштвене дјелатности, (2) Одјељење за општинску управу, (3) Одјељење за финансије и (4) Одјељење за просторно уређење и стамбено комуналне послове. Из наведене административне структуре општине јасно је да се као посебним не третира проблематика руралног развоја, али ни пољопривреде. Пољопривреда је у оквиру Одјељења за привреду и развој, и то најчешће за вођење неких административних послова за извјештавање, потреба статистике, подстицаја или инспекције. И из тога се може видјети недовољна брига за развој локалне заједнице и руралних подручја, јер не постоје сектори нити службе за планирање и праћење развоја пољопривреде и рурални развој.

Обзиром на финансијску кризу, на највећем удару су се нашли материјални трошкови локалне администрације. Све то довољно говори да се и онако мали издвајања за подршку руралном развоју смањују и да администрација на локалном нивоу нема довољно капацитета да одговори изазовима који пред њом стоје у будућем развојном периоду. Један од будућих приоритетних циљева у процесу приступања ЕУ, али и не само због тога, јесте подршка изградње и оспособљавање ових капацитета и укупне општинске администрације за планирање и имплементацију пројеката руралног развоја, што је један од круцијалних захтјева општег развоја.

**Лидер приступ.** У оквиру политике ЕУ Leader (Лидер) приступ представља иновативни приступ руралном развоју. Лидер приступ потиче рурална подручја да открију нове начине да постану или остану конкурентна, да на најбољи начин искористе своје предности и да успјешно преброде све препреке с којима се сусрећу. Главни концепт у позадини Лидер приступа је да су развојне стратегије дјелотворније и успјешније ако о њима одлучују локални актери на локалном нивоу. Кључна начела Лидер приступа су: (1) Темељење развојних стратегија на на карактеристикама локалног подручја, (2) Приступ одоздо према горе, (3) Јавно–приватно партнерство кроз локалне акционе групе (ЛАГ), (4) Стимулисање иновација, (5) Интегрисане и мултисекторске активности, (6) Умрежавање и (7) Сарадња. Већина елемената Лидер приступа користи се приликом израде ове стратегије: окупљање локалних учесника, изградња локалних капацитета (повећање способности локалних актера кроз њихово активно учешће у изради стратегије), анализа подручја (ситуациона анализа), уважавање локалних иницијатива и стварање партнерстава (за почетак између локалне заједнице и АНЦ пројекта). Треба напоменути тренутну неусаглашености Лидер приступа и начина финансирања локалних иницијатива јер у РС не постоје фондови за финансирање иницијатива заснованих на локалним партнерствима (ЛАГ–овима) и већина развојних иницијатива се финансира на функционалном принципу (посредством буџета појединих министарства и буџетских ставки у оквиру буџета локалних заједница).

### 1.13. Индустрија

**Прехрамбена индустрија.** Прехрамбена индустрија у Братунцу углавном је базирана на прераду јагодастог и бобичастог воћа, и то најчешће на производњи сировина и полупроизвода за фабрике које производе финалне производе од ових сировина. Ради се о предузећима, хладњачама и задругама које су уједно и носиоци организованог откупа пољопривредних производе ове категорије, и они запошљавају највећи дио радне снаге у овом сектору. Процјена је да у овим предузећима ради око 100 радника што у сталном што сезонском карактеру радног односа.

Поред фабрика које врше примарну прераду, односно замрзавање, пребирање и паковање јагодастог воћа, у Братунцу послује и једна фирма која финализује ове сировине производећи готове сокове, џемове, мармеладе и сирупе од овог воћа, а своје производе пласира искључиво у извоз на италијанско тржиште. Ова компанија запошљава 30–ак радника, а поред домаће сировине користи и сировине из других крајева БиХ и Србије, и то највише дивље боровнице, дивље купине, дивље малине, зове, концентрата сока од јабуке, рибизле, огрозда и других култура које нису у значајној мјери заступљене у братуначком крају. Такође, финализацијом производа од воћа и поврћа бави се и једна мања породична фирма из села Факовићи, те компанија „Faire Beere“ из Братунца, као и комерцијално газдинство „Нешковић“ које запошљавају своје чланове породице и један дио сезонских радника.

Поред индустрије прераде воћа и поврћа у Братунцу постоји у одређеној мјери и млинско–пекарска индустрија, односно мање или веће пекаре и пекотеке које запошљавају око 50–ак радника, а основну сировину (брашно) набављају из већих млинских центара из окружења (Зворник, Бијељина, Србија). Један дио сировина набављају на братуначком тржишту, а односи се на воће за пекарске надјеве, месо из локалних месара и кланица као и свињску и другу

животињску маст. Поред наведеног, постоји и једна породична фирма која се бави производњом тјестенина а запошљава 3–5 радника зависно од обима производње.

У овој бранши послује и једно предузеће које се бави прерадом, дорадом и паковањем чајева и другог љековитог биља које запошљава око 5 радника.

И поред добрих претпоставки и значајне сировинске базе у Братунцу нажалост није развијена индустрија производње алхолоних напитака од воћа, иако је до недавно у сусједној Сребреници постојала винарија која је производила вина и ликере од малине, купине, јагоде и мјешаног бобичастог воћа, а знатан дио сировина набављала је на братуначком подручју.

**Друге индустријске дјелатности.** Најзначајнија индустрија која тренутно запошљава највећи број радника у привреди уопште, у Братунцу је дрвна индустрија. У овом сегменту у Братунцу постоји компанија „Петропројект“ која су своје двије пословнице запошљава преко 350 радника, од чега је значајан дио радне снаге из руралних средина за које је ова компанија обезбједила организован аутобуски превоз до посла и назад. Ова фирма се бави примарном и секундарном прерадом дрвета, производњом финалних производа од дрвета, производњом намјештаја премијум квалитета, затим производњом пелета и брикета за огрев као и другим процесним радњама у дрвопрерађивачкој индустрији. Највећи дио својих производа ова компанија пласира на тржиште западне Европе.

Поред ове компаније постоје још 4 предузећа која се баве прерадом дрвета, производњом резане грађе, парених и термички обрађених дрвених елемената, производњом плочастих елемената попут фурнира, иверице и шперплоче, а у својим погонима запошљавају око 70–80 радника. Када је у питању дрвопрерађивачки сектор, потребно је навести да у Братунцу послују и двије компаније које су специјализоване за производњу пелета за огрев, а заједно запошљавају око 50 радника. Од наведених предузећа, 2 се налазе са сједиштем у сеоких срединама док су остала у индустријским зонама у Братунцу.

Следећа најзначајнија индустрија која запошљава значајан број радника јесте намјенска индустрија и индустрија обраде и прераде метала. У оквиру намјенске индустрије у Братунцу послује компаније ТРБ Братунац која запошљава око 250 радника, од чега око 20% из сеоских подручја којима је плаћен превоз до посла и назад. Компанија се бави поризводњом специјализованих лаких оклопних возила и транспортера за војне и полицијске структуре, производњом и ремонтом спортског, тактичког и ловачког наоружања, производњом муниције различитих калибара, као и другим пословима из ове индустрије. Око 80% производње ове компаније намјењено је извозу.

Поред намјенске индустрије присутна је у одређеној мјери и индустрија обраде метала и производње металских производа, а у овом сегменту послује 4–5 предузећа и предузетника који запошљавају до 50 радника.

Потребно је напоменути да у сусједној Сребреници послују колективи из области машинске, металопрерађивачке и рударске индустрије који запошљавају велики број радника са подручја општине Братунац, којима је углавном организован аутобуски превоз до радних мјеста, а процјена је да у овим предузећима посао има преко 300 радника са подручја општине Братунац.

Обзиром да Братунац лежи на ријеци Дрини која је непресушан извор шљунковитих и пјесковитих наноса, шљунак и пијесак представљају један од основних минерално–сировинских производа који је стављен у функцију привреде. Данас у Братунцу послује 5 предузећа која имају своје сепарације за производњу различитих фракција грађевинског материјала (шљунка, шодера, пијеска) који своју намјену проналазе, како у нискоградњи у виду насипа, тако и у високоградњи за производњу квалитетних бетона и малтера. Од ових 5 предузећа, двије компаније су изградиле и своје бетонаре тако да своју сировину у значајној мјери претачу у полупроизвод који се дистрибуира по читавој регији. Сва ова предузећа се налазе у сеоским или приградским подручјима, и запошљавају значајан дио сеоског становништва. Процјена је да у њима посао има око 100 радника.

Рециклажна индустрија у Братунцу базирана је на једној компанији која се бави сакупљањем, откупом, разврставањем и пребирањем секундарних сировина, и са еколошког аспекта врло је значајна за шире подручје, јер је од њеног оснивања од данас сакупљено на хиљаде тона различитог отпада из водотока, шума, запуштених имања и слично. Фирма запошљава између 3–5 сталних радника и повремено ангажује сезонске раднике зависно од обима посла.

Још једна грана индустрија која је значајан послодавац у Братунцу јесте грађевинска индустрија која укупно у Братунцу броји 5 предузећа из ове области и 21 предузетника којем је грађевинарство примарно занимање. Процјена је да у овом сегменту посао има између 100–130 Братунчана, уз додатна сезонска ангажовања радне снаге.

**Занатство.** Када је у питању занатски сектор, посебно када се ради о традиционалним занатима, у Братунцу је ова област као и у већини других мјеста, већ годинама у деградацији. Модерни начин живота, робе широке потрошње ниске цијене и квалитета, потиснули су у други план већину старих заната попут ковачких дјелатности, производње производа плетењем, бојаџијске радње, посластичарнице у најужем смислу ријечи, обућарске радње, сувенирнице, грнчарске радње, столарске и тапетарске радње и друге сличне дјелатности.

Братунац је општина која је годинама била традиционално познато мјесто по преради глине, иловаче и каолина, те је у складу са тим на овом подручју постојао велики број грнчарских занатлија који су прерађивали глину и бавили се производњом украсне керамике, керамичких производа за угоститељство и домаћинства, затим израдом крушних пећи од глине, производњом „ћерпића“ и других опекарских производа. Данас у Братунцу не постоји ниједна озбиљна мануфактура која се бави овим послом, а расформирано је и некада највеће предузеће у Братунцу „Каолин“ д.о.о. које је у својим погонима за производњу украсне керамике, керамичких плочица, посуђа, цигле, цигланих блокова, цријепа и других производа, те у свом руднику и сепарацији руде каолина, запошљавало око 1.000 радника. Једина регистрована дјелатност у овом сегменту јесте грнчарски атеље породице Симић који наставља традицију дугу неколико деценија. У овом атељеу поред предмета за свакодневну употребу у домаћинствима попут бардака, тепсија и кадионица, настају и умјетничка дјела и скулптуре од глине по којима је ова породица позната на ширем простору бивше Југославије.

Када је у питању вуновлачарски занат он је у Братунцу скоро у потпуности исчезао, иако су производи од вуне у последње вријеме постали поново актуелни и популарни, те имају своје тржиште. Производњом производа од вуне бави се неколико породица у сеоским срединама



али је то скоро у потпуности за властите потребе док мало шта од тога преостане за тржиште. Једина женска земљољадничка задруга у Братунцу ОПЗ „Жена“ поред примарних пољопривредних дјелатности, један значајан сегмент свог пословања базира на очувању старих заната и ручних радиности, што кроз анимирање жена на селу да се укључе у овај програм, што кроз имплементацију разних пројеката које обухватају и радионице на ову тему што је од изузетног значаја за чување ових заната од заборављавања. У својим радионицама и едукативним активностима ова задруга ради и на промоцији и производњи старих народних ношњи, производа од вуне и коже, ручно рађених сапуна, мирисних врећица и сувенира, припреми старих и аутентичних јела и других прехранбених производа, и као такви незаобилазан су фактор на братуначким манифестацијама које се везују за ову браншу.

У Братунцу је опстало и десетак столарских радњи које се баве прерадом дрвета и производњом столарских производа попут намјештаја, столарије (врата и прозори), дрвених алатаи држалица за алат и других сличних ствари. Поред стандардних столарских радњи у Братунцу послује и породична радионица „ХЕБА“ у власништву породице Радовић, која се бави производњом аутентичних производа и сувенира од дрвета и за сада су једини прави „gift shop“ како се то каже модерним језиком, а у њиховој радњи се могу купити најквалитетни ручно рађени производи од дрвета попут дрвених кригли, флаша са резбареним мотивима, чутура, табакера, стоних и зидних сатова, кутија за поклоне и накит, дрвеног посуђа и разних других производа од дрвета који су премијум квалитета и своје мјесто на тржишту пронашли су широм свјето посредством интернет продаје.

#### **1.14. Трговина**

Према подацима општинског одјељења за привреду и друштвене дјелатности у општини Братунац на дан 31.12.2022. године у општини је било регистровано 105 трговинских радњи у облику предузетничких дјелатности, од чега је у руралним срединама мање од 20 што представља значајно ограничење у снабдијевању руралног становништва прехранбеним намјерницама и робама широке потрошње. Из овог разлога сеоско становништво је приморано да у набавку већине намирница путује у градски дио Братунца, а додатни проблем представља и немогућност запослења руралног становништва у већој мјери у овим видовима предузетништва.

Поред предузетничких радњи у области трговине, у Братунцу послују и два велика трговинска ланца са продајним мјестима у категорији супермаркета и хипермаркета који запошљавају највећи дио радне снаге у трговинском сектору у Братунцу. Ови трговински ланци су добро опремљени свим врстама роба широке потрошње и послују по моделу модерних трговинских центара.

У Братунцу постоје и 4 домаћа ланца минимаркета који запошљавају значајан дио радне снаге, а поред тога су укључени у ланац откупа једног дијела пољопривредних производа од домаћих произвођача које пласирају у својим малопродајама.

Малопродајом пољопривредног репроматеријала (ђубрива, сјемена, садног и сјетвеног материјала, заштитних средстава и др.) у Братунцу се тренутно, према подацима Одјељења за привреду и друштвене дјелатности општине Братунац, бави 7 предузетника, задруга и

предузећа, од којих је само један са сједиштем у сеоској средини док остале пољопривредне апотеке послују у граду и приградским подручјима. У оваквој ситуацији, сеоско становништво се углавном снабдијева кампањски и у складу са сезонским потребама, те набавља робу у већим количинам и пазарним данима (у Братунцу је петак пазарни дан) која се углавном испоручује на адресу у режији продавца. Као што је већ наведено, значајна количина пољопривредног репроматеријала буде реализована путем уговореног откупљивача, најчешће задруге са којом пољопривредници имају закључен уговор о откупу и пласману пољопривредних производа.

### 1.15. Туризам

**Туристички потенцијал општине Братунац.** Могућност изнајмљивања рафтинг чамаца, кајака и кануа, затим организовање сплаварења ријеком Дрином, уживање у спортском риболову на обиљеженим риболовачким стазама, организовање *hiking* и *biking* тура према Скарадовици (682 мнв) одакле се пружају фантастични погледи према дринској котлини и планинама западне Србије, само је дио туристичке понуде коју се може искустити посјетом овом излетишту којим управља Туристичка организација Братунца.

**Ријека Дрина** представља значајан потенцијал Братунца, али и читавог западног Балкана, што се огледа кроз њен хидропотенцијал али и заносну љепоту њених обала и беспрекорно чист водоток са мноштвом слапова, букова и вирова, што је чини изазовном за бављење различитим активностима на води. Чињеница да Дрина једном петином свога укупног тока протиче кроз Братунац, отвара бројне могућности за организовање рафтинга, сплаварења, купања, рођења и других адреналинских активности на води.

**Дринска регата.** Регата „Дрински слалом“ је туристичка манифестација која се традиционално организује сваке прве суботе у августу мјесецу, када се на Дрини одржава прави мали „карневал“ на води, који окупља посјетиоце из читаве Европе који уживају у спусту низ ријеку на потезу од Факовића до „Рајске плаже“ у Красанпољу. „Дрински слалом“ као манифестација обједињује бројне спортске активности као што су турнири у одбојци и фудбалу на пијеску, надметање у рафтинг и кајак дисциплинама, скокови у воду и слично, а који се одржавају на „братуначком мору“ – Рајској плажи.

**Комплекс „Рајска плажа“** се налази на 5 километара од центра Братунца, у мјесту Красанпоље, на регионалном путном правцу Зворник – Дрињача – Братунац. Туристичко рекреативни комплекс „Рајска плажа“ код Братунца, представља својеврсни бисер на обали ријеке Дрине који пружа незаборавне утиске и тренутке уживања покрај најчистије европске ријеке. Комплекс се простире на више од десет хектара површине и нуди бројне садржаје у којима посјетиоци могу уживати током цијеле године, а свој прави сјај „Рајска плажа“ показује у љетним мјесецима када је посјети више од 4.000 људи дневно. У оквиру самог комплекса и његовој непосредној близини налазе се бројне куће за одмор и бунгалови, које заједно са уређеним кампом за шаторе и приколице, чине одличне смјештајне капацитете за прихват гостију који желе да уживају у овом дринском „рају“.

**Рафтинг.** Са еко–рафтинг клубом „Рајска плажа“ и Туристичком организацијом Братунац могу се резервисати и индивидуалне рафтинг, кајак и кану туре, те мирни спустови низ ријеку, са обученим скиперима и свим пратећим садржајима, од гастро понуде до ронилачких тура и подводног фотографисања пребогате флоре и фауне која обитава у Дрини. Свој доживљај ове

ријечне љепотице може се употпунити смјештајем на самој обали кроз боравак у бројним кућама за одмор и бунгаловима али и уређеном кампу на Рајској плажи.

**Планинарско–авантуристички туризам.** Братуначки рељеф и конфигурација терена нуди идеалне услове за развој планинарења и брдског бициклизма, дисциплина које постају све популарније. На располагању је возња бициклом или квадом по асфалтним путевима уз 68 километара дугу обалу Дрине, или шумским и сеоским путевима са много успона и спустова. Све стазе се пружају не само уживање у возњи на два или четири точка, већ и уживање у љепоти нетакнуте природе и пејзажима који промичу поред. Обиљежене планинарске стазе по планинским вијенцима Лудмера, Осата, Чауша, као и близина најљепших масива Србије и БиХ, попут Таре, Звијезде, Златибора, Јавора и других многобројних бисера природе чине идеалне услове за боравак и уживање у природи, те развој планинарских дисциплина. Манифестације попут планинарског „Похода на Бијели камен“ и бициклическог кроса „Дрински МТБ караван“ окупљају на стотине посјетилаца љубитеља природе из читавог региона, који у септембру мјесецу „окупирају“ братуначка брда и побрђа уживајући у овој незаборавној авантури. Незаборавни тренуци у братуначким горама могу се планирати и организовати у сарадњи са планинарским друштвом „КИК“ и брдским–бициклическим клубом „Mountain bike“ који могу организовати авантуру у природи која је прилагођена различитим узрастима и физичким могућностима туриста.

**Сеоски туризам.** Титула незваничне престонице малина у БиХ, добра сеоска инфраструктура, вриједни и креативни домаћини и очаравајућа природа, Братунац профилишу као значајну дестинацију за развој и надограђивање сеоског туризма. Производња и продаја здраве хране, органска производња воћа и поврћа, изобиље шумских плодова, топлина сеоских домаћинстава, производња хране на старински начин, само су неки од адута са којима се братуначки агро–туризам нуди потенцијалним гостима. Породично газдинство „Нешковић“ из Побрђа, „Дрина ривер“ из Лоњина, „Ђукић“ из Бољевића, бројна домаћинства жена предузетница на селу које су кооперанти ОПЗ „Жена“, једине женске задруге у Братунцу, само су неки од локалитета које вриједи посјетити и уживати у њиховом гостопримству и асортиману које они нуде. Активан одмор у овим домаћинствима може се употпунити учешћем у припреми традиционалних производа са домаћинима, бербом малина, јагода и купина у породичним воћњацима, шетњом по оближњим стољетним храстовим шумама препуним разних врста јестивих гљива, гдје доминирају царски вргањ и гљива рујница, који представљају својеврсну делицију и специјалитет овог краја.

**Риболовни туризам.** Раскошан живи свијет у читавих 68 километара тока Дрине изванредан је дар природе који чини основ за бављење спортским риболовом. Дрина у Братунцу са својим средњим током, станиште је многобројним слатководним врстама рибе попут шкобаља, плотице, мрене, клена, пастрмке, сома и наравно младице, која са правом носи епитет дринске „краљице“ која се на овом подручју традиционално среће у својим капиталним издањима од преко 30 килограма. Са 12 обиљежених рибарских подручја и једним ревиrom у развоју, газдује и управља СРД „Дрина“ из Братунца са традицијом дугом више од 65. година. Централна манифестација „Шкобаљијада“ која окупља бројне љубитеље спортског риболова организује се у августу мјесецу када се на дринским обалама надмећу риболовци из читаве регије али и иностраних земаља, док се у ревијалном дијелу овог догађаја организује „Златни котлић Подриња“. Такође СРД „Дрина“ из Братунца домаћин је купа дринских градова, масовног такмичења у риболову које се одржава на обалама ријеке Дрине.

**Ловни туризам.** Ловачко удружење „Чауш“ из Братунца газдује са бројним ловиштима на читавој територији општине и води рачуна и одржава све објекте у њима, попут ловачких кућа, осматрачница, високих чека, хранилишта, појилишта и солила. Ова приступачна ловишта, представљају станиште за бројну предаторску и племениту дивљач попут дивље свиње, лисице, вука, медвједа, зеца, куне, јазавца, срндаћа као и бројне пернате дивљачи попут дивљих патака, фазана, пољских и шумских јаребица и слично. Поштујући календар лова и ловостаја као и организованих хајки, братуначким ловиштима „патролирају“ локални ловци али и из удаљених крајева који су привучени љепотом овог средњеподрињског бисера природе. На крају сваке ловне сезоне традиционално се организује велика ловачка забава са бројним забавним, едукативним и ревијалним активностима која окупља велики број ловаца.

**Манифестациони туризам.** Општина Братунац спада у ред локалних заједница које имају велики број манифестација у односу на своју географску и демографску величину. Управо у овој чињеници лежи потенцијал развоја туризма кроз промовисање бројних манифестација које могу да окупе велики број туриста током цијеле године.

Табела 36. Календар манифестација које се организују на подручју општине Братунац током године

Мјесец	Манифестација	Датум
Јануар	Планинарски поход Кравица–Сопотник	08.01.
	Пливање за Богојављенски крст	19.01.
Фебруар	Фестивал руског филма	Прва седмица фебруара
Март	Дани позоришта	Задња седмица у марту
Април	Васкршње спортске игре	Православни Васкрс
Мај	Ђурђевдански дани културе и спорта	01.05–06.05.
Јун	Сајам пољопривреде, привреде и туризма „Дани малине“	Други викенд у јуну
Јун	Баскет „3 на 3“ турнир	Први викенд у јуну
Јул	Петровдански дани	01.07–12.07.
Јул	Моторијада	Задњи викенд јула
Август	Регата „Дрински слалом“	Прва субота у августу
	Фестивал стрипа	Први викенд августа
	Вашар „Макавеји“	13.08–14.08.
	Музички фестивал „Баум фест“	13.08–14.08.
	Шкобаљијада	Друга субота августа
	Градска литија – Слава градског храма	28.08.
Септембар	Дрински МТБ караван	Друга недеља у септембру
	Планинарски поход „Бијели камен“	Задњи викенд у септембру
	Дан општине Братунац	25.09.
Новембар	Годишњи концерт КУД–а	26.11.
Децембар	Новогодишњи турнир у малом фудбалу	Задња седмица у децембру

Мјесец	Манифестација	Датум
	Новогодишња манифестација „Зима у Братунцу“	25.12–05.01.

**Културни и вјерски туризам.** Пребогата историја братуначког, краја која сеже до римских времена када је Братунац био гранично мјесто између источног и западног Римског царства, те новија историја из прошлог и претпрошлог вијека, оставили су значајне знаменитости, споменике и трагове постојања бројних цивилизација. Све то данас чини једну богату понуду археолошких и сакралних објеката и локалитета који су вриједни посјете. Најстарије некрополе средњовјековних и римских стећака из рано–хришћанског периода у Баћићима, Бањевићима, Подградцу и Јагодњи које чувају на стотине очуваних и орнаментиком богатих споменика, затим близина великог археолошког налазишта „Римски муниципијум“ у Скеланима, споменици „Осаћанске“ архитектуре у селима око Факовића и Жлијебца, римско налазиште и локалитет „Градови“ код Вољавице, атракција су за сваког љубитеља историје и умјетности.

Најзначајнији сакрални објекти који представљају својеврсне споменике културе, а које свакако треба посјетити, јесу задужбине Немањића из XII и XIII вијека, манастири Сасе и Карно, са припадајућим конацима и прелијепим амбијентом, затим православне цркве из XIX вијека у Жлијебцу, Факовићима и Кравици.

Од новијих споменика културе свакако треба посјетити и монументални челични обелиск, дјело вајара Петра Крстића, који представља централну цјелину градског спомен–парка, а подигнут је у част жртвама НОБ–а (Народноослободилачке борбе).

Културни и умјетнички живот у Братунцу његују и баштине установе Дом културе и Народна библиотека Братунац, затим аматерско позориште „Милица Топаловић“ и биоскоп „Братунац“, као и КУД „Мост“ из Братунца који са више од 150 чланова распоређених у више секција чува и његује народне игре, ношње и обичаје Бирча, организује фолклорне фестивале и духовне вечери, те врши промоцију братуначког краја кроз своје наступе на фестивалима широм свијета.

**Смјештајни капацитети.** Општина Братунац је у протеклим годинама имала велики проблем са смјештајним капацитетима што је била значајна кочница у даљем развоју туризма на подручју општине. Овакво стање највише је било изазвано пропалом приватизациом највећег хотелског предузећа у Братунцу и хотела „Фонтана“ који је био окосница смјештајних капацитета. У посљедњих пет година у Братунцу је отворено неколико мањих мотела и пансиона који су категоризовали смјештајне јединице, па се ситуација по овом питању нешто поправила у протеклом периоду. Данас у Братунцу послују три мотела са укупним смјештајним капацитетом од 110 кревета, а постоји и одређени број регистрованих апартмана и „станова на дан“ који могу да угосте око 80 гостију. Такође, последњих неколико година у току је експанзија изградње индивидуалних смјештајних јединица у кућама за одмор и викендицима поред ријеке Дрине, тако да је и у овом виду смјештаја на располагању око 100 кревета. Базу смјештајних капацитета и евиденцију боравка гостију на подручју наше општине воде општинска туристичка организација, као и републичка туристичка организација.

Табела 37. Преглед долазака и ноћења на подручју општине Братунац (Завод за статистику РС)

		Домаћи гости	Страни гости	Укупно
2018.	Доласци	598	0	598
	Ноћења	910	0	910
2019.	Доласци	0	0	0
	Ноћења	0	0	0
2020.	Доласци	419	4	423
	Ноћења	585	4	589
2021.	Доласци	471	207	678
	Ноћења	597	409	1.006

Извор: Завод за статистику РС.

### 1.16. Инфраструктура

За живот и останак руралног становништва у руралним подручјима општине Братунац битна је доступност и квалитет инфраструктуре – путне меже, водоснабдијевања, електроснабдијевања, одвода отпадних вода, одвоза и збирњавања чврстог отпада, поштанског саобраћаја и телекомуникација.

**Саобраћајна инфраструктура.** Општина Братунац смјештена је у источном дијелу Републике Српске. Налази се на пресеку два регионална путна правца Р453 Сребреница – Братунац и Р454 Коњевић Поље – Склани. Магистрални путни правац М19 Власеница – Зворник пролази сјеверозападним, ободним дијелом општине. Магистрални пут тангира општину Братунац, док регионални путеви пролазе кроз централну зону општине, односно урбано подручје града. Подручје општине Братунац је покривено мрежом путева свих категорија дужине око 156 км. Магистралних путева је 4,7 км, регионалних 76,5 км и локалних 74,5 км.

Магистрални путеви на подручју општине су асфалтирани цијелом својом дужином. Регионални путеви су, такође, асфалтирани и модернизовани цијелом својом дужини, док за локалне путеве постоје само подаци о дужини локалних саобраћајница, без података о врсти коловоза. Локални путеви, у односу на величину територије и размјештај насеља на њој, релативно добро су повезани, с тим да су путеви уски. Лоше су повезана насеља на већим географским висинама. Сјевероисточна и источна граница општине Братунац према Република Србији је ријека Дрина, на којој егзистира само један мост (локалитет Михаљевићи), који је у исто вријеме и гранични прелаз (Братунац – Љубовија). Гранични прелаз је затворен за робни промет и прелазак теретних возила, иако постоји иницијативе да се на овом граничном прелазу поново успостави теретни саобраћај због потреба привреде. Због затвореног граничног прелазу привредници су приморани ићи на гранични прелаз Каракај у Зворнику, што неповољно утиче на њихово пословање. У новембру 2021. године отворен је нови мост и гранични прелаз између Братунца и Љубовије – Братољуб. Мост је првобитно отворен за путнички саобраћај, а почетак кретања теретног транспорта, шпедиције и царинења роба очекује се за крај 2023. године.

**Електроенергетска инфраструктура.** Примарни извор напајања електричном енергијом подручја општине Братунац је трафостаница ТС 110/35/10 kW „Сребреница“ изграђена је 1987. и проширена 2001. године. Трафостаница је лоцирана ван територије општине Братунац, у Поточарима. На територији општине се налазе три трафостанице, „Братунац 1“, „Братунац 2“ и „Кравица“, преко којих се потрошачи напајају електричном енергијом. Ове трафостанице су

лоциране ван ужих урбаних подручја и укључене су у електроенергетски систем Републике Српске и Босне и Херцеговине. Основна концепција електро мреже на подручју општине Братунац базирана је на двонапонском систему развођења електричне мреже и то довод 35 kW и средње напонски развод 10 kW. Обзиром да су наведене трафо станице укључене на преко 35 kW далековода у затворену електроенергетску мрежу РС, сигурност у снабдијевању ел. енергијом наведених ТС је на високом нивоу, јер је обезбијеђено двострано/тространо напајање свих ТС 35/h kWB на подручју општине Братунац. Територију општине Братунац покрива ЗДП „Електро Бијељина“ а.д. Бијељина, односно њена радна јединица РЈ „Електродистрибуција“ Братунац. Електродистрибуција покрива подручје средњеисточног Подриња и Јадра Републике Српске, тј. територију која припада општинама Братунац и Сребреница. У саставу ове РЈ су двије пословнице: Братунац и Сребреница, те реон Скелани.

**Топлинска и гасна инфраструктура.** У урбаном подручју Братунца не постоји изграђен систем даљинског гријања. Већина постојећих објеката се грије децентрализовано, из индивидуалних топлотних извора. У индустријским зонама и погонима, за потребе појединих индустријских објеката, постоје изграђене котловнице. У функцији су котловнице предузећа "Прогрес" д.о.о. и "Петропројект" д.о.о. Оне углавном служе као топлотни извори за потребе гријања и технолошке потребе објеката у којима су инсталисане. Пошто се већина постојећих објеката грије децентрализовано, из индивидуалних топлотних извора, то је у погледу утрошка енергената, очувања животне средине, одржавања, руковања опремом, итд. веома неповољно. У Братунцу не постоји систем снабдијевања природним гасом. У Братунцу постоји складиште течног нафтног гаса капацитета 1.000 м<sup>3</sup>. Ово складиште је својевремено изграђено за технолошке потребе предузећа „Каолин“, а данас служи као складишно–дистрибутивни центар овог енергента и налази се у власништву ТРБ д.о.о. Братунац. Већина руралних домаћинстава као енергент за гријање користи огријевно дрво.

**Водоснабдијевање.** Питање квалитетног водоснабдијевања становништва на подручју општине Братунац је у врху приоритетних активности. Разлоге првенствено треба тражити у неодговарајућој дистрибуцији воде у општинском центру као и у претежно лошем стању мањих локалних водовода на подручју општине. Стање водоводне мреже у центру Братунца је лоше са израженим губицима, и неопходним честим поправкама. Градски водовод има око 2.500 кућних прикључака (око 450 колективног становања) од чега је само 986 прикључака опремљено водомјерима. Дугорочном рјешавању снабдијевања водом општинског центра Братунца приступило се осамдесетих година прошлог вијека, када је након проведених истражних радова одабран водни ресурс подземних вода на подручју Бјеловца. Капацитет водозахвата је око 300 л/сец воде доброг квалитета, тако да је једини потребан третман дезинфекција. Градско подручје Братунца и приградска насеља Раковац, Подчауш, Бјеловац, Краснопоље и Реповац снабдијевају се водом из изворишта „Бјеловац“ које је удаљено око 8,2 км од центра града. Постојећа дистрибуциона водоводна мрежа је углавном изграђена осамдесетих година прошлог вијека и чине је цијеви од азбест цемента, ПВЦ–а и поцинчане цијеви. Неопходна је реконструкција и проширење водоводног система Братунца. Градски водовод са изворишта Бјеловац представља једини уређени објекат за ову намјену са редовним одржавањем и контролом квалитета воде. Један број приградских мјесних заједница су посљедњих година прикључене на градски водовод: Реповац, Подчауш, Суха и Раковац са око 2.000 становника. Остала насеља општине су снабдијевање водом ријешила мањим сеоским водоводима чије одржавање је повјерено, или мјесним заједницама, или групама грађана. Водни ресурси су

подземне воде: бушени бунари или каптирана врела. Одржавање и дезинфекција воде у локалним водоводима се не проводи редовно и не врше је овлаштене стручне институције, па и квалитет воде у неким случајевима може бити упитан. Градскоим водоводним системом управља АД „Рад“, које се бави и одвођењем отпадних вода.

**Канализациона инфраструктура.** Прикупљање и одвођење отпадних вода на територији општине Братунац је слабо развијено. Развој канализационог система заостаје у односу на водоводни систем, нарочито по степену изграђености мреже и колектора. Покривеност градског подручја Братунца канализацијом износи око 40% од броја корисника који су прикључени на градски водоводни систем. Јавни канализациони систем постоји у ужем урбаном подручју општинског центра. Постоје такође и два независна канализациона система у Дринској улици – насеља Побрђе и Раковац (дужине 5 км) и насеље Моштанице (дужине 3 км). На ова два канализациона система прикључено је око 300 домаћинстава. Отпадне воде се данас без пречишћавања испуштају у ријеке Глогову и Крижевицу. Ријека Крижевица проноси сва загађења и од отпадних вода узводног насеља Сребреница. Канализација Братунца, односно до сада изграђени канали и дио колектора, су дијелом мјешовитог, а дијелом сепаратног типа система одводње отпадних вода. Осим стамбених објеката, као значајнији загађивачи јављају се и неке привредне организације. Подручје насеља Кравица је такође покривено канализацијом. На овом подручју постоји неплански и непрописно изведена канализациона мрежа отпадних вода, односно сваки стамбени објекат има свој властити цијевни одвод у ријеку Кравицу. Године 2012. године урађена је и канализациона мрежа у насељу Бјеловац.

На простору градског подручја Братунца, дјелимично је изграђена јавна градска атмосферска канализација за одвођење површинских атмосферских вода од падавина. Изграђен је кишни колектор Ø1.000 мм, дужине око 2,5 км са функцијом да атмосферске воде сакупи, одведе и упусти у Глоговску ријеку. На осталим дијеловима обухвата урбаног подручја, атмосферска канализација није изграђена, осим у коридору постојећих саобраћајница, гдје су изграђени (отворени) путни јаркови. Атмосферске воде са овог подручја се дијелом инфилтрирају у терен, дијелом површинским путем гравитационо сливају у најближе водотоке.

**Одлагање комуналног чврстог отпада.** Комунални отпад са простора урбаних дијелова насеља општине Братунац се доскора одвозио на локалну депонију Јеловци (која није уређена по принципима санитарне депоније), а у задње три године отпад се одвози на регионалну депонију на Црном врху (град Зворник) што је значајно утицало на поправљање еколошке климе у општини Братунац, али са друге стране довело до поскупљења одвоза овог отпада због физичке удаљености саме депоније. Такође је активан и извјестан број дивљих депонија (сметљишта) што је посебно изражено у приградским и сеоским средина и поред водотокова. Поред осталих негативних утицаја на животну средину, овакав начин одлагања отпада погоршава квалитет површинских и подземних вода. Треба нагласити да је локална депонија „Јеловци“ затворена, али да није извршена адекватна санација и конзервација ове депоније што представља еколошки проблем за сам град због близине ове депоније, а огледа се у могућим клизиштима, пожарима и санитарном аспекту проблема постојања ове неконзервисане депоније.

**Телекомуникациона инфраструктура.** У обухвату плана поштанско–телефонско–телеграфски саобраћај се одвија преко поштанских јединица – поштанске мреже коју чине 3 поште са комплетним функцијама (Братунац, Кравица и Факовићи). По хијерархијском нивоу ове поште припадају РЈ Зворник. Захваљујући огромним могућностима телекомуникација и њиховој



примјени у области поштанског саобраћаја, асортиман поштанских услуга је значајно проширен. Један од најактуелнијих је сервис хибридне поште. Хибридна пошта је сервис који омогућује електронску комуникацију у фази креирања и преноса података и штампање докумената у фази уручења. Поред хибридне поште, у функцији су Интернет и Хало центар. На предметном подручју, у оквиру Пошта Српске и појединих других предузећа, у функцији је и сервис такозване „брзе поште“ или ЕМС (Експрес Маил Сервице) којим се омогућује брзо слање пошиљки. У поређењу са развијеним, па и средње развијеним срединама, телекомуникације на подручју општине Братунац још увијек нису на задовољавајућем развојном нивоу. Пенетрација, односно број телефонских прикључака на 100 становника, у фиксној телефонији на предметном подручју износи око 12%. Развој мобилне телефоније је убрзанији тако да је број претплатника мобилне телефоније већи од броја претплатника фиксне телефоније. Степен дигитализације система у преносу саобраћаја је завршен, а дигитализација комутационих система је извршена са више од 90 %. И мобилна мрежа је грађена у дигиталној технологији тако да су створене могућности вршења различитих услуга – сервиса путем мобилних телефона. Транспортну мрежу телекомуникационог саобраћаја чине оптички каблови као преносни медији опремљени уређајима високе изведбе у SDH (Synchronous Digital Hierarchy) технологији, капацитета 2.5 GB/сек. Телефонска мрежа општине Братунац према хијерархијском нивоу припада Извршној јединици Зворник (ИЈ Зворник). Преко оптичког кабла, путем преносних система, локалне централе мрежне групе повезане су са централама регионалног нивоа преко којих се одвија укупан саобраћај унутар и изван мрежне групе. У оквиру своје дјелатности М:тел на подручју општине Братунац нуди све врсте услуга које се нуде у оквиру РС, а то су: фиксна телефонија, мобилна телефонија и интернет. Приступна мрежа Братунца до крајњих корисника је реализована подземним бакарним кабловима кроз кабловску канализацију, а дијелом полагањем директно у ров до изводних ормара као примарна мрежа, а секундарна мрежа је рађена искључиво ваздушним самоносивим кабловима по стубовима. Кабловска канализација је изграђена у дужини од 2540 м са 39 кабловских окана. Приступна мрежа Кравице је савременија и новијег је датума и рађена је комплетно подземним кабловима. Услуге мобилне телефоније на подручју општине Братунац се одвијају преко три оператера и то: М:тел, БХ телеком и Хрватске телекомуникације. Покривеност сигналом мобилне телефоније реализује се преко базних станица. Одређени дио подручја је покривен базним станицама из сусједних општина. Транспортну мрежу телекомуникационог саобраћаја чини оптички кабал на релацији Братунац – Зворник са приводом у Кравици. Оптички кабал Братунац – Зворник је са 24 влакна и на подручју Братунца је дужине 22,7 км. Што се тиче телеграфске мреже, њен развој је сада у стагнацији, јер се поруке шаљу углавном путем телефонских линија, односно, помоћу телефакса.

Радио–телевизија Републике Српске (РТРС) један је од три равноправна емитера у оквиру Јавног сервиса Босне и Херцеговине, тако да се радио и ТВ програм, на подручју општине, реализује путем РТРС. Програм РТРС–а се реализује са предајника лоцираног на брду Бурнице. На подручју општине Братунац постоји квалитетан пријем сигнала БН радија и телевизије (РТВ БН). На ужем градском подручју Братунца инсталисана је мрежа КДС (кабловски дистрибутивни систем). Програм КДС се релизује путем кабловског оператера „Елта–кабел“.

### 1.17. Инфраструктура у руралним срединама

**Путна повезаност.** Инфраструктурна увезаност руралних средина путним саобраћајница базирана је на четири главна путна правца којима се протежу регионални и магистрални путеви. Путни правац Коњевић Поље – Братунац од 2021. године категорисан је као магистрални путни правац и представља везу магистралног пута Бијељина – Сарајево и новоизграђеног граничног прелаза Братољуб, који се налази на 3 километра од Братунца у насељу Побрђе. Путни правац Кушлат – Нова Касаба који пролази кроз територију општине Братунац у дужини од око 7 километара, такође је магистрални путни правац и представља дио магистралног пута Бијељина – Сарајево. Остали путни правци Сребреница – Братунац, Скелани – Братунац и Зелиње – Братунац су остала три приоритетна путна правца у општини представљају регионалне путне правце. Наведени путеви су асфалтирани, и изузев путног правца Скелани – Братунац и у солидном су стању са дјелимично изграђеном вертикалном путном сигнализацијом, док је наведени путни правац Братунац – Скелани, на неколико дионица у релативно лошем стању што је последица дугогодишњег неадекватног одржавања, те клизишта и одрона који су довели до његовог оштећења посебно у дијеловима у непосредној близини ријеке Дрине. Поред наведених регионалних и магистралних путних праваца у општини Братунац се налази и 24 путна правца која су категорисана у локалне јавне путеве, а укупна дужина ових праваца износи око 80 километара. Већи дио ових путева није асфалтиран и представља насуте макадамске путеве, што представља ограничавајући фактор у развоју братуначких села. Асфалтирани локални путеви на појединим дионицама су у доста лошем стању што такође представља развојно ограничење у руралним срединама у којима се налазе. Остали путни правци у руралним срединама у Братунцу спадају у некатегорисане путеве у општој употреби, и већим дијелом су у државном власништву осим путева у грађанској својини и путева који се воде као основна средства предузећа и других правних лица. Изградња и одржавање локалних и некатегорисаних путева врши се у складу са одредбама Закона о јавним путевима и врши их Општина Братунац путем надлежног општинског органа. Средства за одржавање локалних и некатегорисаних путева обезбјеђују се преко буџета општине и донаторских средстава кроз разне инфраструктурне пројектне активности. Поред редовног и текућег одржавања путне инфраструктуре путем одабраних добављача у оквиру јавних набавки, Општина Братунац са својим службама и ресурсима (двје комбиноване грађевинске машине) врши интервентне поправке и санације локалних и некатегорисаних путних праваца у сеоским срединама. Зимско одржавање локалних и некатегорисаних путних праваца у сеоским срединама изводи се у оквиру оквирног споразума за одржавање и модернизацију путне инфраструктуре, и углавном се изводи у брдовитим дијеловима општине по принципу приоритетних средина зависно од броја становника, те због ограничених средстава и расположиве механизације често није довољно квалитетно. Одржавање регионалних и магистралних саобраћајница које пролазе кроз руралне крајеве врши надлежно предузеће ангажовано од ЈП „Путеви Српске“ те општина Братунац нема нарочиту надлежност и утицај на квалитет и динамику ових радова.

**Јавна расвјета.** Мрежа јавне расвјете на подручју општине Братунац је прилично разграната те је због разубјености територије распоређена на велики број прикључних мјеста. На подручје цијеле општине у 2023 години евидентирано је 66 мјерних мјеста са којих је распоређена мрежа јавне расвјете и углавном се ради о мрежи изграђеној са СКС кабловима на бетонским стубовима заједно са нисконапонском дистрибутивном мрежом, док је мањи дио јавне расвјете на посебним бетонским стубовима или металним кандилаберима и он је углавном

позициониран у централном урбаном дијелу општине. Јавна расвјета је базирана највећим дијелом на сијалице са живом и натријумом док је мањи дио свјетилки са ЛЕД технологијом и он је углавном дио проширења и надоградње мреже јавне расвјете у протеклих неколико година. Општина Братунац у 2023. години потписала је уговор за реконструкцију већег дијела постојеће јавне расвјете а који се односи на прелазак на ЛЕД технологију а у циљу уштеде електричне енергије и смањења емисија штетних гасова у процесу производње електричне енергије. Финансирање реконструкције мреже јавне расвјете обавиће се по ЕСКО моделу са компанијом са којом је закључен уговор. Потребно је нагласити да се око 70% мреже јавне расвјете налази у урбаном дијелу општине док се у сеоским срединама главна концентracија ове инфраструктуре налази у централним дијеловима соских насеља и крај јавних објеката, док су латерали у засецима углавном без мреже јавне расвјете.

**Водоснабдјевање.** Када је у питању снабдијевање становника братуначких села са пијаћом водом, треба напоменути да је неколико руралних насељених мјеста у општини Братунац прикључено је на централну односно градску водоводну мрежу којом управља и газдује локално комунално предузеће ЈП „Рад“ Братунац, и снабдјевање у овим мјесним заједницама је трајно и квалитетно рјешено. На градску водоводну мрежу прикључена су централна насељена мјеста смјештена уз главне путне правце у МЗ–овима Бјеловац, Вољавица, Залужје, Побрђе, Моштанице, Михајљевићи, Красанпоље, Слапашница, Реповац и дио МЗ Хранча. У осталим руралним насељима становништво се углавном снабдијева из локалних односно сеоских водовода који су због неодржавања и неадекватне изградње у прилично лошем стању, па је снабдијевање и квалитет воде за пиће врло упитно. Што се тиче снабдијевања водом за потребе пољопривредне производње и остале техничке потребе, општина Братунац располаже са мрежом система за наводњавање изграђеном уз помоћ кредита Свјетске банке и подршке Владе РС која покрива веће потребе свих пољопривредних произвођача. Ова инфраструктура састоји се од 24 засебна подсистема за бунарским станицама и водозахватним грађевинама одакле се пумпа испоручује у бетонске резервоаре–базене одакле се вода гравитационо испоручује до крајњих корисника. Мрежа се састоји од око 150 километара потисног и дистрибутивног цјевовода са преко 600 хидрантских и индивидуалних прикључних мјеста. Велики недостатак ове инфраструктуре представља недостатак индивидуалних водомјера за сваког корисника посебно, што доводи до честих ситуација нерационалне потрошње воде што изазива честе кварове на опреми и цјевоводима, а уједно долази и до обуставе испоруке воде. Такође, у љетним сушним мјесецима, због огромне и неконтролисана експлоатације воде долази се у ситуацију да се искористе хидролошки максимуми пумпних станица и водозавата што за посљедицу може имати нарушавање водног режима и биолошког минимума у водотоцима. Због свега наведеног, инфраструктуру система за наводњавање што прије треба реконструисати и то са уградњом индивидуалних водомјера чиме ће се у великој мјери спријечити неконтролисана и нерационална употреба воде из овог систем, што ће аутоматски довести до стабилности у водоснабдијевању, као смањењу трошкова експлоатације цијелог система.

**Третман отпадних вода.** Поједини дијелови руралних средина које су у приградској зони наслоњене на канализациону мрежу градске урбане средине, па је третман отпадних вода у дијеловима ових МЗ условно речено релативно добро рјешен, обзиром да сва количина отпадних вода не подлијеже никаквом посебном третману осим гравитационог таложења у преливним јамама. Преостали и већи дио братуначких руралних средина третман отпадних

вода реализује кроз изградњу индивидуалних септичких јама или канализационих одвода који су директно укључени у оближње водотоке без икаквог третмана, што представља озбиљан санитарни, комунални и еколошки проблем у руралним срединама братуначке општине, то јесте представља препреку у развоју еколошки прихватљивог сеоског туризма.

**Електроснабдјевање.** Руралне средине општине Братунац ослоњене су на систем електроснабдјевања општине Братунац базиран на три трафостанице 35/10 kW, „Братунац 1“, „Братунац 2“ и „Кравица“ и највећи дио нисконапонске и средњенапонске мреже у селима модернизован је након 2005. године и изграђен је на бетонским стубовима и СКС кабловима. Модернизација електромереже омогућила је прилично стабилно напајање електричном мрежом све сеоске средине, а алтернативно напајање централних трафостаница обезбједљује додатну сигурност и стабилност у испоруци електричне енергије до крајњих купаца. Најчешћи кварови који се дешавају на мрежи, а који доводе до обуставе испоруке електричне енергије домаћинствима и привреди у сеоским срединама, односе на кварове изазване метеоролошким непогодама у којима предњаче вјетар, сњежне падавине и клизишта. Обуставе испоруке електричне енергије које су проузроковане кваровима на НН и СН мрежи, могуће је смањити у одређеном степену кроз боље одржавање и раскрес линија које пролазе кроз шумске предјеле општине. Број и распоред трафостаница 10/0,4 kW у руралним срединама, мање више задовољава потребе становништва и привреде сеоских средина, док у подручјима гдје долази до експанзије и изградње викенд насеља и туристичко–угоститељских садржаја посебно поред ријеке Дрине, треба планирати изградњу додатних трафостаница и јачања капацитета мреже. Ово се посебно односи на туристичко рекреативни центар „Рајска плажа“ у селу Красанпоље гдје је евидентан константан раст броја и снаге потрошача који су прикључени на електромережу у овом селу, као и на подручју излетишта–плаже у сеоском насељу Тегаре гдје је изградња викенд кућа и апартманских објеката у експанзији.

### **1.18. Јавне службе и друге друштвене дјелатности**

За јавне службе и друге друштвене дјелатности често се користе и изрази социјална или друштвена инфраструктура. Значење и обухват термина јавне службе и друге друштвене дјелатности се временом мијењао. Према модерном тумачењу јавних служби, оне би се могле дефинисати као службе или услуге које су намијењене јавности, које су непрофитног карактера и које власт директно или индиректно финансира. Анализа просторног распореда, нивоа и структуре јавних служби и осталих друштвених дјелатности указује да мрежа објеката није довољно развијена. Службе и објекти су распрострањени у 14 насељених мјеста. Концентрација већег броја је присутна само у 4–5 насељених мјеста (осим у општинском центру, објекти се налазе и у Факовићима, Бјеловцу, Витковићима, Кравици и Коњевићима). Густина насељености испод 40 ст/км<sup>2</sup> у 34 насељена мјеста (од укупно 50 на подручју општине) представља чињеницу која се мора узети у обзир приликом дефинисања концепта развоја мреже јавних служби, јер таква густина насељености условљава проблеме приликом опремања простора објектима јавних служби. Један од начина превазилажења такве ситуације јесте успостављање мобилних јавних служби.

**Основно образовање.** Основне школе су најбројнији и најраспрострањенији објекти јавних служби на подручју општине Братунац. На подручју општине егзистира 14 основних школа (централне основне школе и подручне), од којих су 4 деветогодишње и 10 петогодишњих подручних основних школа. На подручју општине је од седамдесетих година прошлог вијека

затворено укупно 5 сеоских школа – подручних одјељења (Липеновићи, Слапашница, Тегаре – Доња Орлица, Вранешевићи и Жлијебац). Овај процес смањења броја школских објеката пратио је и пад броја ученика у централним основним школама, као и у свим подручним одјељењима. Поред тога, некада основне школе у Бјеловцу и Факовићима су због пада броја ученика и смјештаја избјеглица и расељених лица постала подручна одјељења. Процес затварања (гашења) подручних школа је првенствено посљедица миграционих кретања на подручју општине, као и укупне депопулације на сеоском подручју. Затварање подручних одјељења у саставу централних школа на сеоском подручју, као и промјена ранга основних школа је један од индикатора негативних демографских кретања. У послеријатном периоду дошло је до обнављања неколико школских објеката, а изграђен је нови школски објекат у насељеном мјесту Тегаре. На територији општине постоје три централне основне школе: „Вук Караџић“ и „Бранко Радичевић“ у Братунцу, те „Петар Кочић“ у Кравици које функционишу са својим подручним одјељењима. Однос централних школа и подручних одјељења иначе указује на међусобне везе насељених мјеста у простору (гравитациона подручја центара). Укупна нето корисна површина са којом располаже школа, укључујући и подручне школе је 2.891 м<sup>2</sup>. Школу је похађало 704 ученика у 2012. години. Основна школа „Вук Караџић“ се такође налази у Братунцу. Школу је 2012. године похађало 541 ученика – 470 у централној и 71 ученика у подручним школама у Бјеловцу, Бљечави, Факовићима, Тегарама и Бољавици. Укупна нето корисна површина централне школе и подручних одјељења износи 3.463 м<sup>2</sup>. Потребно је напоменути да је главни објекат основне школе у Бјеловцу ван функције, као и већи дио објекта основне школе у Факовићима. Основна школа „Петар Кочић“ је лоцирана у Кравици (Брана Бачићи) и има два подручна одјељења – Коњевићи и Побуђе. У периоду од 1992 доо 1997. године школа је прекинула са радом, да би се поново активирала 1997. године. Школу похађа 280 ученика 2012. године, а укупна површина којом располаже централна школа и њена подручна одјељења износи 3.446 м<sup>2</sup>. Деветогодишњу основну школу у Коњевићима (Коњевић Поље) похађа значајан број ученика из сусједних општина Милићи и Зворник. У школама се настава изводи по програму Републике Српске, осим у повратничким заједницама у којима се настава из националне групе предмета изводи према плану Федерације Босне и Херцеговине. Када се говори о односу нето површине објекта основног образовања и броја ученика, просјек на нивоу општине од 6,43 м<sup>2</sup> је више него задовољавајући и када се говори о једносмјенском раду. Површине школских парцела су изнад норматива (10 м<sup>2</sup> по ученику) код свих школа изузев парцеле централне градске школе „Бранко Радичевић“. Заједничке карактеристике институција основног образовања на територији општине су изражена тенденција смањења броја ученика, што имплицира појаву технолошког вишка наставног особља, а у економском смислу констатован је дугогодишњи проблем недостатка финансијских средстава за набавку наставних средстава и помагала. Важно је нагласити да око 17% ученика до школе путује преко 4 км.

Табела 38. Број ученика у основним школама (2022/23)

	Укупно свега	Ученици нижих разреда ISKED 1						Ученици виших разреда ISKED 2				
		Укупно	I	II	III	IV	V	Укупно	VI	VII	VIII	IX
Свега	1.072	555	111	96	129	98	121	517	132	115	143	127
Женски	513	261	50	47	63	44	57	252	59	58	69	66
Поновци	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Женски	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Извор: Завод за статистику Републике Српске, школска година 2022/23

**Средње образовање.** На подручју општине егзистира Средњошколски центар Братунац, основан 1964. године као Грађевинска техничка школа. Настава је организована у 3 области – геодезија и грађевинарство, машинство и обрада метала, те електротехника, са трогодишњим и четворогодишњим образовним профилима. Површина школске парцеле је 11.087 м<sup>2</sup>, а нето корисна површина центра је 5.624 м<sup>2</sup> (са спортском двораном). Изражен је проблем недостатка радионичког простора, савремене опреме и учила. Ову школу 2012. године похађало је 455 ученика која су распоређена у 21 одјељење. Однос укупне површине по ученику износи 12,36 м<sup>2</sup>, што је значајно изнад норматива. Високошколске и научно – истраживачке институције, као и институције које се баве образовањем одраслих лица нису присутне на подручју општине. Такође, ни ђачки и студентски домови не постоје на овом подручју.

Табела 39. Број ученика у средњим школама (2022/23)

	Укупно	Разред			
		I	II	III	IV
Број школа	1				
Број објеката	1				
Број одјељења	21	6	6	5	4
Број ученика	438	124	130	100	84
Женски	137	29	42	35	31

Извор: Завод за статистику Републике Српске, школска година 2022/23

**Здравствена заштита.** Дом здравља у Братунцу је једина јавна здравствена установа примарне здравствене заштите на подручју општине. Примарна здравствена заштита проводи се путем организационих служби породичне медицине, здравствене заштите предшколске, школске дјеце и омладине, здравствене заштита жена, здравствене заштите радника, хигијенско–епидемиолошке службе, хитне медицинске помоћи, патронажне службе, стоматолошке службе, лабораторијске дијагностике и рендген дијагностике. Најближа болница налази се у Зворнику на удаљености од 40 км. Дом здравља укупно броји 63 радника: 49 медицинска радника и 14 техничког и административног особља. Примарну здравствену заштиту становницима Братунца пружа 7 доктора специјалиста, 3 доктора опште медицине и 2 доктора стоматологије. Укупан број пунољетних лица којима се пружа здравствена заштита је 10.664 (4.641 мушкараца и 6.023 жена), а малољетних лица је 3.356. (Извор: Стратегија развоја социјалног становања општине Братунац 2021–2030).

Објекат Дома здравља потпуно је реконструисан у 2021. години, и адекватно је опремљен за потребе примарне здравствене заштите. Ниједна сеоска амбуланта није више у функцији, тако да сви корисници здравствене његе из руралних подручја морају да путују у Братунац у централни објекат Дома здравља. У зависности од расположивих људских ресурса, становништву повремено буду доступне патронажне службе за потребе давања терапија у кућним условима.

Поред јавне здравствене његе, која је доступна свим осигураницима Фонда здравственог осигурања Републике Српске, у Братунцу постоји и 5 приватних здравствених установа од којих 3 стоматолошке амбуланте, један специјалистички центар и једна дјечија клиника.

**Међуградски и приградски јавни превоз.** У општини Братунац постоји регистровано 12 локалних аутобуских линија на којима саобраћају два приватна превозника. Ове линије градског

превоза повезују сва четири путна правца из најудаљенијих руралних средина према центру града, али су фреквенције аутобуских полазака врло скромне, па сеоско становништво најчешће користи услуге такси превоза како би путовало према градском дијелу општине Братунац. Постоје и међуградске аутобуске линије које повезују Братунац са сусједним општинама Сребреницом, Љубовијом (Република Србија) и Зворником, те по једна директна линија која повезује Братунац са Источним Сарајевом, Бијељином, Бања Луком и Београдом. Број међуградских и међународних аутобуских линија није довољан, те путници врше пресједања у другим градовима и општинама како би дошли на жељену дестинацију. Према подацима Одјељења за привреду и друштвене дјелатности општине Братунац, на подручју општине постоји регистровано 10 такси стајалишта од чега 4 у градској зони и 6 у руралним срединама, на којима саобраћа 30 регистрованих такси превозника.

**Култура.** Под објектима и установама културе подразумијевају се домови и центри културе, народне библиотеке, кина (бископи), разне врсте омладинских клубова, као и позоришта, музеји и галерије. Дио ових садржаја је присутан на подручју општине Братунац (културни центар и народна библиотека) и скоцентрисани су у насељеном мјесту Братунац. Централна културна институција на подручју општине је Културни центар (Дом културе) у Братунцу са нето корисном површином од 1.500 м<sup>2</sup>. Године 2012. је завршено опремање биоскопске дворане у објекту дома културе која се може користити и за позоришне представе. У истом објекту се налази и Народна библиотека са фондом од 28.600 књига која функционише у склопу система библиотека Републике Српске. На подручју општине евидентирани су и друштвени домови (задружни домови) у насељеним мјестима Факовићи, Витковићи (Осамско) и Жлијебац који су ван функције и лошем грађевинском стању, те је потребна њихова санација и адаптација да би се у цјелости ставили у функцију. У општинском центру је у ранијем периоду дјеловало културно–умјетничко друштво „Младост“, а данас у Братунцу постоји културно–умјетничко друштво „Мост“ које је носилац очувања културног наслеђа, фолклора, традиционалних игара и ношњи подрињског краја. У току године организују се следеће културне манифестације: „Дани културе и спорта“ и „Дани књиге“, „Дани позоришта“, „Фестивал руског филма“, „Братуначки стрип фестивал“, као и више пјесничких вечери са познатим књижевницима те друге културне манифестације у граду. У Братунцу тренутно не постији активна омладинска организација што представља велико ограничење у остваривњу права младих људи, те изостаје реализација значајног броја пројакта из области омладинског оснаживања на подручју општине Братунац.

**Вјерски објекти.** Од вјерских објеката на подручју општине регистровано је 9 православних цркава и 6 џамија. Цркве се налазе у насељеним мјестима Бјеловац, Братунац, Факовићи, Коњевићи, Кравица, Липеновићи, Полом, Слапашница и Жлијебац, док су џамије лоциране у Братунцу, Глоговој, Хрнчићима, Коњевићима, Побуђу и Вољавици. У току је изградња новог православног храма у селу Бољевићи, затим обнова темеља давно срушеног манастира у селу Буљим, док је црква у Коњевић Пољу срушена током 2022. године, под притиском бошњачког становништва које живи у том мјесту. Општина Братунац је у свој регулациони додала локалитет за изградњу централног православног саборног спомен–храма који ће поред вјерских потреба становништва задовољавати и комеморативне потребе и његовати културу сјећања на пострадале Србе са овог подручја.

**Социјална заштита.** Социјално старање обухвата дјечију заштиту и заштиту одраслих. Као најчешћи облик дјечије заштите истичу се установе за предшколско васпитање и образовање

(вртићи и јаслице). Социјална заштита одраслих у простору се најчешће испољава преко центара за социјални рад. Центри за социјални рад и установе за предшколско васпитање и образовање (вртићи и јаслице) су у надлежности локалне самоуправе. Виши облици социјалне заштите су у надлежности Републике Српске. Социјална заштита на нивоу општине реализује се преко Центра за социјални рад у градском насељу Братунац. Активности центра, усмјерене на пружање помоћи социјално угроженим категоријама становништва, финансирају се из општинског буџета (око 6% изворних прихода буџета општине). Центар располаже новом социјалном картом становништва општине. Према подацима којима располаже центар, на територији општине због тешке економске ситуације (првенствено незапослености) стално се повећава број лица која траже помоћ од ове институције (новчана помоћ, туђа њега и помоћ).

Социјална заштита обезбјеђује се грађанима који су неспособни за рад, који немају средстава за живот, немају имовине, немају сродника који су по закону обавезни и у могућности да им пруже издржавање и грађанима којима због посебних околности је потребна социјална заштита. Општину Братунац карактерише изразита неразвијеност са веома малим бројем запослених лица што захтјева веће потребе за пружањем ове заштите. Чињеница да је свакодневно све већи број грађана који живе на доњој граници социјалне подношљивости, објективно доводи Центар за социјални рад да не може удовољити свим захтјевима за помоћ. У Центру за социјални рад запослено је укупно 8 радника, од којих је само један социјални радник.

Табела 40. Корисници социјалне помоћи на подручју општине Братунац

	Мушкарци	Жене	Укупно
Пунољетна лица корисници социјалне заштите	314	199	513
Пунољетна слица корисници сталне новчане помоћи	28	38	66
Пунољетна лица корисници једнократне новчане помоћи	55	85	140
Пунољетна л.корисници за помоћ и његу других лица	164	185	349

Извор: Стратегија развоја социјалног становања општине Братунац 2021–2030.

На подручју општине су крајем 2011. године распуштена посљедња 3 колективна центра (Бјеловац, Факовићи и Кравица) у којима су биле смјештене избјеглице и расељена лица. У сегменту дјечије заштите, основна институција у општини је Јавна установа дјечије обданиште „Радост“ у којој бораве дјеца предшколског узраста. Тренутно (2023. године) у вртићу борави 200 дјеце распоређене у 5 васпитних група. Нето корисна површина вртића износи 616 м<sup>2</sup> уз додатне просторије од око 300 метара квадратних које су изнајмљене од ОШ „Вук Караџић“ гдје је отворено издвојено одјељење вртића. На простору општине не постоје старачки домови и домови за дјецу без родитеља.

**Комуналне дјелатности.** На подручју општине егзистира комунално предузеће „Градска чистоћа“. Предузеће се бави чишћењем градских улица, одржавањем и уређивањем јавних зелених површина, одвођењем атмосферских вода и одвозом чврстог отпада на регионалну депонију. У самом градском насељу постоји уређени простор зелене и бувље пијаце. Као намјенски објекат за погребне услуге користи се капела изграђена на градском гробљу у Братунцу.



**Спорт.** На територији општине дјелују два фудбалска клуба (ФК „Братство“ из Братунца и ФК „Полет“ из Кравице), кошаркашки клубови „Братунац“ и „Темпо“, женски одбојкашки клуб „Братунац“, три карате клуба, тениски клуб, рафтинг клуб, шаховски клуб, бицикличички клуб, планинарско друштво, коњички клуб, боксерски клуб. Од спортске инфраструктуре у општинском центру постоји спортска дворана, боксерска сала са рингом, двије физкултурне сале основних школа, градски фудбалски стадион и два школска игралишта (универзалне површине) те плато малих спортова испред спортске дворане. На комплексу градског стадиона налазе се и тениски терени на шљаци који су ограђени, али су због неодржавања у јако лошем стању и практично нису у употреби. У руралном подручју општине универзални терени за мале спортове (асфалтирани) се претежно налазе уз школске објекте (Факовићи, Глогова, Коњевићи, Кравица, Побуђе, Полом, Слапашница, Тегаре, Витковићи – Осамско и Бољавица). Фискултурне сале су присутне и у Коњевићима и Кравици. Отворени спортски терени рекреативног типа се налазе и у склопу спортско–рекреационог комплекса „Рајска плажа“. Укупна површина спортских објеката на подручју општина износи 33.093 м<sup>2</sup>, што је изнад норматива за спортске објекте. Већина спортских терена, посебно у руралним срединама, захтјева потпуну до дјелимичну реконструкцију и уређен систем одржавања ових објеката који тернутно није прецизно дефинисан, те је ова инфраструктура увијек изложена ранијем пропадању и руинирању.

### 1.19. Животна средина

Стање животне средине у општини Братунац је одређено различитим факторима од којих су значајни постојање урбаних подручја и друштвених дјелатности које врше притисак на околину и простор, те имају за посљедицу више или мање угрожен квалитет животне средине. Општина Братунац обилује природним љепотама које, са становишта заштите животне средине, карактерише висок степен очуваности квалитете ваздуха, те у одређеној мјери очуван квалитет вода.

**Вода.** Водоводни систем општине заснован је на црпљењу подземних вода на лијевој обали ријеке Дрине на локалитету Бјеловац. Општина је донијела одлуку о зонама санитарне заштите овог изворишта. Реконструкција градског водоводног система извршена је 2016. године и том приликом су замијењене старе азбестне цијеве, црпне станице и резервоари, тако да је водоводна мрежа прилично модернизована са електронским системом управљања и праћења што је умногоме смањило губитке на мрежи и рационалисало потрошњу воде, али и утицало на квалитет воде за пиће. Становништво других дијелова општине снабдијева се водом из локалних водовода на нивоу мјесних заједница или из индивидуалних водовода (бушени бунари, каптирана врела), изузев појединих сеоских и приградских мјесних заједница које су у пројектима проширења водоводне мреже прикључене на градски систем испоруке пијаће воде. Контрола квалитета воде локалних водовода те њихово одржавање не врши се редовно. Генерална оцјена о квалитету вода за градски водовод Братунац је позитивна, у првом реду захваљујући добром квалитету силових вода на изворишту Бјеловац, континуираном и квалитетном хлорисању воде, добром стању објеката за транспорт и складиштење, те ријетким редукцијама у одређеним дјеловима мреже.

**Земљиште.** Земљиште је једно од најзначајнијих природних ресурса општине Братунац због чега је од велике важности његово рационално искориштавање уз максимално поштовање

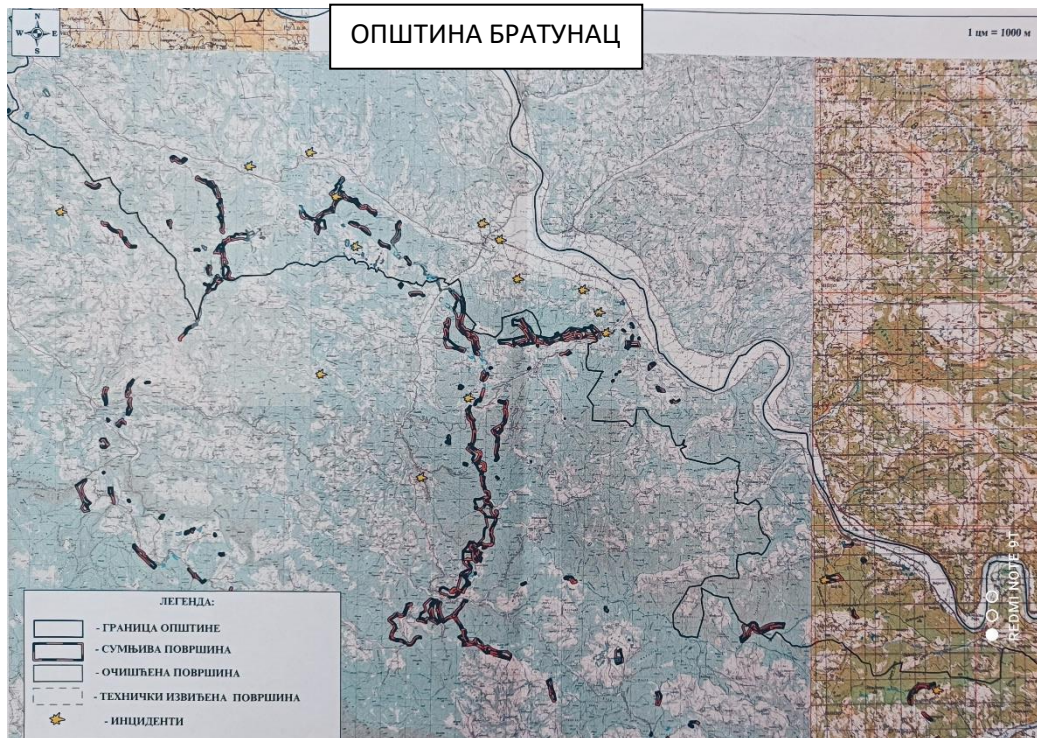
начела заштите животне средине. Загађивање земљишта и његова умањена биолошка и естетска вриједност последице су интензивног антропогеног дјеловања на природно–еколошке вриједности простора. Значајни фактори измјене земљишта су емисије које у земљиште доспијевају путем таложења честица из атмосфере (технолошки процеси, моторна возила, индивидуална ложишта и др.), притисци на земљиште који настају усљед испуштања отпадних вода, као и хемијска средства која се користе у сврху побољшавања пољопривредне производње, те неадекватно одлагање чврстог отпада. Пољопривредно земљиште загађује се неадекватном употребом минералних ђубрива, пестицида и других агрохемијских средстава. Губици земљишта последица су и експлоатације минералних сировина, као и ерозије изазване сјечом шума, те водном ерозијом или неправилном обрадом. Ефекти негативних утицаја експлоатације на земљиште видљиви су на експлоатационом подручју каолина на локалитету Загони, глине на локалитету Суха, пијеска и шљунка на локалитету Доња Врањковина (измјена природне контуре и форме терена, утицај на микроклиму, утицај на флору и фауну и др.). Иако на подручју општине Братунац нема континуираног мјерења квалитета земљишта, одређене оцјене могуће је приказати на основу мјерења квалитета земљишта на појединачним локалитетима на којима су евидентирани извори потенцијалног загађења. Према анализама контаминираности земљишта тешким металима на оба мјерна мјеста утврђено је да нема значајног утицаја на квалитет земљишта локације којој припада и нема значајних утицаја на околну земљиште на удаљености 50–100 м, те да је низак садржај тешких метала, што је изузетно повољно за очување природног ресурса који може послужити за узгајање биљних култура.

Нарушавање квалитета животне средине, али и здравља становништва, узрокује постојање нелегалних и неадекватно опремљених одлагалишта отпада. Загађење земљишта могуће је усљед продирања процједног филтрата из тијела депоније у земљиште, усљед продирања метана и угљен – диоксида, те загађења нераствореним материјама. Квалитет земљишта нарушава отпадни материјал различитог састава (комунални отпад, јаловишта, отпадни муљ, крупни и ситни дрвни отпад, прашина, опасне течности и др.) који настаје на локалитетима у оквиру привредних погона, а усљед непрописног одлагања и збрињавања.

Простор загађен са минско–експлозивним убојним средствима првенствено се односи на локалитете у близини границе са општином Сребреница гдје су званично регистрована минска поља (ризицне минске површине) на подручју насељених мјеста Липеновићи, Жежестица, Магашаћи, Бљечева, Загони, Залужје, Биљача, Лозница, Млечва, Факовићи и Бољевићи. Према подацима из Плана за противминско дјеловање општине Братунац (децембар 2016. године) површина означена као сумњива на територији Братунца износи 4,610 км<sup>2</sup>, а укупан број угрожених заједница износи 48. Од укупне сумњиве површине у прву категорију спада 1,77 км<sup>2</sup>, друга категорија обухвата територију од 1,31 км<sup>2</sup>, док је трећом категоријом сумњивог земљишта обухваћено 1,52 км<sup>2</sup> територије општине Братунац.

Обзиром на динамику генералног и нетехничког извиђања те корекције сумњиве површине процјењује се да се стање у односу на задње ажурирање ових података није битно измјенило, и оно је директно везано за финансирање пројеката деминарања од стране БХ МАЦ–а, тј. центра за уклањање мина и подршке међународних организација, из разлога што локална заједница нема економску моћ да у оквиру свог годишњег буџета планира средства за потребе деминарања. Према подацима Центра за уклањање мина у БиХ у периоду од 1996–2016. године

извршено је хуманитарно деминирање 811.581 м<sup>2</sup> обиљежавање 187.200 м<sup>2</sup> сумњиво–ризичних површина.



Карта 9. Минска подручја општине Братунац

Значајни извори загађења земљишта, поред поменутих, на подручју општине су коридори саобраћајница, односно загађивање тла услед аероседиментације продуката сагоријевања моторних горива, излијевања нафте и нафтних деривата, масти и уља у непосредној близини саобраћајница. Највеће загађење огледа се кроз повећану концентрацију производа сагоријевања моторних возила што директно зависи од неколико фактора: дневног протока возила, састава возила и њихове старосне структуре, режима војње и карактеристика саобраћајнице.

**Ваздух.** Квалитет ваздуха у општини Братунац условљен је, како природним факторима, тако и емисијама загађујућих материја које потичу из различитих извора, објеката или процеса. Обзиром да се не врши континуирано мјерење параметара квалитета ваздуха, није могуће дати прецизну оцјену стања квалитета ваздуха на подручју цијеле општине. Квалитативна оцјена стања квалитета ваздуха могућа је на основу анализе појединачних мјерења вриједности параметара у ваздуху вршених у близини појединих привредних субјеката, али и на основу дисперзије извора загађења на подручју општине. Главни извори загађивања ваздуха на подручју општине Братунац су продукти сагоријевања енергената у домаћинствима, индивидуалне котловнице и котловнице у производним објектима, саобраћај, фабрике за прераду дрвета, пелетаре и дивље депоније отпада (испаривање, неконтролисано горење на сметљиштима).

**Отпад.** Степен развоја система управљања отпадом на подручју општине Братунац није задовољавајући. Управљање комуналним чврстим отпадом у општини одвија се путем активности сакупљања, транспорта и одлагања отпада које је потребно додатно унаприједити и

проширити како би се задовољиле основне претпоставке одрживог развоја система. Отпад се на подручју општине организовано сакупља само у градском насељу Братунац и у мјесним заједницама Кравица и Бољавица. Број становника који је обухваћен одвозом отпада је око 11.000. Поред пружања услуга домаћинствима, услуге су проширене на приватна и државна предузећа, јавне установе и објекте на територији општине. Коначно одлагање прикупљеног чврстог отпада вршило се на градску депонију „Реповац“, удаљену 4 км од града у близини насеља Јеловци. Дневна количина отпада која се одвози на депонију према процјенама комуналног предузећа АД „Градска чистоћа“ износи око 50 м<sup>3</sup>, гдје се 90% наведене количине отпада сакупи од становништва. Одлагање отпада на поменутој локацији врши се од 1979. године, а укупна површина за одлагање износи око 7,35 ха. Према процјенама комуналног предузећа запремина отпада одложеног на депонији износи 70.000 м<sup>3</sup>, а преостало простор за депоновање око 3,25 ха. Прикупљање комуналног чврстог отпада у урбаном дијелу врши се пет дана у седмици, док се у приградским насељима врши један дан у седмици. Постојећа градска депонија не задовоља минималне услове уређења, због чега је затворена за даљу употребу, а сав чврсти мјешани отпад одвози се на регионалну еко депонију на локацији Црни Врх код Зворника, што значајно поскупљује поступак термана и одвожења отпада у Братунцу, јер је ова депонија удаљена преко 60 километара од центра града. Обзиром да је организација система управљања отпадом непотпуна, у руралним дјеловима општине идентификована су неуређена одлагалишта. Дивља одлагалишта представљају сталну пријетњу здрављу становништва и укупном квалитету животне средине. Током протеклих година на подручју општине Братунац вршене су активности уклањања дивљих одлагалишта, која су због недовољне покривености организованим прикупљањем изнова настајала. Највећи број дивљих одлагалишта отпада евидентан је уз локалне путеве и обале ријека. Рационално трошење природних ресурса и смањење количина отпада који се мора коначно санитарно депоновати могуће је остварити контролисањем стварања отпада на самом извору и програмом рециклаже. Ове методе минимизације стварања отпада на подручју општине Братунац заступљене су у незнатној мјери. На територији општине послује предузеће доо „МПТ Кондор“ које врши сакупљање секундарних сировина (жељезо, алуминијум, бакар, олово, пластичне гајбе, акумулатори). Према Стратегији управљања отпадом у БиХ, општина Братунац припада групи општина за које се препоручује изградња регионалне санитарне депоније према критеријима броја становника, положаја општина у односу на ентитетске границе као и према економским анализама. У складу са планом управљања отпадом на регионалном нивоу, у општини Братунац били би формиран центри за рециклажу отпада на одређеним локалитетима чему би претходило успостављање примарне селекције рециклабилних компоненти.

## 2. SWOT анализа

Снаге	Слабости
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Повољни агроеколошки услови за примарну пољопривредну производњу;</li> <li>- Еколошки чисто и прихватљиво окружење без већих извора загађења земљишта и воде;</li> <li>- Добра покривеност општине инфраструктуром за наводњавање пољопривредних парцела;</li> <li>- Традиција и искуство пољопривредних произвођача у узгоју јагодастог и бобичастиг воћа;</li> <li>- Значајне површине неискоришћених а незараслих пољопривредних површина;</li> <li>- Повећање вриједности подстицаја за пољопривреду на локалном нивоу;</li> <li>- Постојање прерађивачких капацитета и система откупа јагодастог воћа, љековитог и самониклог биља и печурака;</li> <li>- Финансијска издвајања локалне заједнице за развој пољопривреде уз додатне републичке подстицајне мјере;</li> <li>- Присуство расадничке производње;</li> <li>- Постојање локалне пољопривредне савјетодавне стручне службе;</li> <li>- Погодни услови за развој и ширење органске и интегралне производње;</li> <li>- Потенцијал у развоју пољопривредне производње у заштићеним просторима (стакленици, тунели, пластеници);</li> <li>- Велике површине неискориштених пашњака као потенцијал за развој сточарства – првенствено ситних преживара (овце и козе);</li> <li>- Незагађени ријечни токови погодни за узглој слатководних врста рибе;</li> <li>- Дужина тока ријеке Дрине као потенцијал за развој туризма;</li> <li>- Значај број археолошких и сакралних локалитета и објеката у окружењу као потенцијал у развоју историјског и вјерског туризма;</li> <li>- Припадност територије општине подручју „Осат“ са признатом нематеријалном баштином – „осатска архитектура“;</li> <li>- Потенцијал у развоју сеоског, рекреативног и адреналинског туризма (hiking &amp; biking &amp; rafting стазе), локалитети погодни за viaFerrate, традиционални аутентични кулинарски специјалитети и сл.);</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Недовољно развијена и одржавана путна инфраструктура у руралним подручјима;</li> <li>- Уситњеност земљишног посједа;</li> <li>- Неповољна демографска ситуација у руралним срединама (депопулизација и миграције);</li> <li>- Непостојање културних, образовних, рекреативних и других садржаја на селу;</li> <li>- Слабо развијено задругарство на изворним задругажним принципима;</li> <li>- Лоша старосна структура сеоских домаћинстава;</li> <li>- Низак степен едукованости руралног становништва и мала заинтересованост за увођење нових знања и иновација;</li> <li>- Природна ограничења у пољопривредној производњи (нагиб парцела, киселост земљишта, глиновитост одређених парцела и сл.);</li> <li>- Лоша телекомуникациона и информациона инфраструктура у руралним срединама;</li> <li>- Недовољна технолошка и информациона писменост сеоског становништва;</li> <li>- Старост и бројно стање пољопривредне механизације;</li> <li>- Ниска продуктивност, приноси и квалитет пољопривредних производа;</li> <li>- Недовољно развијена свијест сеоског становништва за очување еколошких вриједности и заштиту животне средине;</li> <li>- Велики број нерегистрованих пољопривредних газдинстава и тенденција пада броја постојећих;</li> <li>- Непостојање сточних и кванташких пијаца;</li> <li>- Изостанак могућности запошљавања непољопривредног становништва на селу;</li> <li>- Недовољна предузетничка и недовољна предузетничких вјештина становништва;</li> <li>- Удаљеност од великих урбаних и административних центара – неизграђена интегрисана туристичка понуда и промоција туристичких производа;</li> <li>- Непостојање туристичке сигнализације и друге туристичке инфраструктуре;</li> <li>- Слаба понуда смјештајних капацитета за рурални и друге видове туризма;</li> <li>- Неискоришћени потенцијали у развоју сеоског, гастро, адреналинског, рекреативног и вјерског туризма;</li> <li>- Неспремност на промјене;</li> <li>- Губици воде приликом наводњавања због нерационалне употребе воде;</li> </ul>

Стратегија руралног развоја општине Братунац, 2023-2030.

Шансе	Пријетње
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Постојање два гранична прелаза са Србијом;</li> <li>- Повећање вриједности подстицајних мјера за пољопривреду и рурални развој на ентитетском нивоу;</li> <li>- Формирање већег броја задруга, удружења и кластера у пољопривреди;</li> <li>- Изградња сточних и кванташких пијаца на главним саобраћајницама у близини граничних прелаза;</li> <li>- Повећање нивоа предузетништва и јачање предузетничког духа код млађег становништва кроз едукације и образовни систем;</li> <li>- Већи степен финализације пољопривредних производа и додавање нове вриједности;</li> <li>- Модернизација система за наводњавање у циљу рационализације утрошка воде и појефтињења експлоатације;</li> <li>- Технолошко–техничко оснаживање савјетодавне пољопривредне службе;</li> <li>- Укрупњавање и обједињавање пољопривредних парцела и култивирање запаложених и напуштених површина;</li> <li>- Искоришћавање претприступних фондова ЕУ и грантова других међународних организација и фондација за инвестирање у пољопривреду и туризам;</li> <li>- Повећан интерес за еколошком (органиском) храном;</li> <li>- Повећан интерес за активан одмор у сеоским домаћинствима;</li> <li>- Оснивање аграрног фонда општине Братунац;</li> <li>- Боље искоришћавање 68 километара дуге обале ријеке Дрине кроз изградњу викенд насеља, кампова, сплаварских и рафтинг стаза, уређења риболовних подручја и сл.;</li> <li>- Отварање Подрињске куће и Туристичког инфо центра од стране Туристичке организације општине Братунац;</li> <li>- Креирање пронаталитетних мјера и подстицајне политике за опстанак и повратак младих на село;</li> <li>- Креирање интегрисаног туристичког производа који ће објединити производњу хране и развој сеоског туризма;</li> <li>- Изградња туристичке сигнализације и друге туристичке инфраструктуре;</li> <li>- Проширење садржаја и изградња додатне инфраструктуре на селу (рибарске куће, планинарски домови, кампови и слично);</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Неадекватна заштита домаће производње и неконкурентност у односу на увозни лоби;</li> <li>- Климатске промјене, природне и елементарне непогоде;</li> <li>- Непланска и неконтролисања изградња објеката уз обалу ријеке Дрине;</li> <li>- Појава карантинских и епидемијских болести и штеточина у пољопривреди;</li> <li>- Потенцијална изградња мини–хидроелектрана на мањим водотоцима, као и реализација пројекта „Средња Дрина“ кроз изградњу хидроакумулационих електрана;</li> <li>- Низак ниво инвестирања страног и домаћег капитала у рурална подручја;</li> <li>- Наставак процеса депопулизације сеоских средина и даље старење становништва;</li> <li>- Смањење укупних издвајања за подстицајне у пољопривреди;</li> <li>- Непостојање квалитетне и континуиране популационе политике и пронаталитетних мјера;</li> <li>- Изражена конкурентска предност туристичке и гастро понуде сусједних градова у Србији;</li> <li>- Нестабилна политичка ситуација у земљи и сложен систем координације између различитих нивоа власти, а изражава се кроз отежан приступ ЕУ фондовима;</li> <li>- Неповољне кредитне линије за пољопривреду и туризам, те мањак конкурентности банкарских институција због малог броја филијала и експозитура;</li> <li>- Настанак дивљих депонија и загађења животне средине у сеоским подручјима;</li> <li>- Неадекватна понуда квалификоване радне снаге и лоша понуда образовног система за потребе развоја туризма;</li> <li>- Раст цијена инпута у пољопривредној производњи који није праћен растом цијена пољопривредних производа;</li> <li>- Неприлагођене подстицајне мјере са републичког нивоа за развој пољопривреде у неразвијеним општинама и подручјима са природним хендикепима;</li> <li>- Одсуство заштите домаће производње од увозних лобија и нелојална конкуренција;</li> <li>- Незаинтересованост младог становништва за останак и рад на селу;</li> <li>- Слаба економска моћ локалне заједнице за повећање обима инвестирања у руралну и туристичку инфраструктуру;</li> </ul>

### 3. СТРАТЕШКА ПЛАТФОРМА

Стратешка платформа руралног развоја општине Братунац резимирана је у визији развоја руралних подручја општине која је разрађена кроз стратешке циљеве и одређени број приоритета и мјера.

#### 3.1. Визија развоја

Визија развоја представља елементарни корак у дефинисању будућности читавог једног подручја и генерација које долазе, и као таква треба да чини један пакет активности и одговора на изазове свих чинилаца једне друштвене заједнице са циљем остваривања будућности какву желе.

Она треба да буде у складу и балансу са жељама и визијом са једне стране, а са друге стране мора се укључити прагматизам и рационалан и реалан приступ приликом креирања улоге руралних подручја коју она имају у локалном, регионалном али и националном контексту.

Визија руралног развоја општине Братунац мора да буде базирана на принципима уважавања приватног капитала и привредног замајца који у економском развоју он чини, а посебно на пољу решавања проблема незапослености. Такође, ефикасна и способна локална управа и администрација морају бити активан и партнерски сервис привреди и грађанима за стварање бољег животног окружења и привредног и пословног амбијента, а која ће учинити све да пољопривреду и туризам учине профитабилним, производним и искориштеним ресурсом овог подручја.

Све наведено треба и мора бити праћено континуираним инвестирањем у побољшање постојеће и изградњу нове инфраструктуре, константном едукацијом и јачањем образовног система за становништво, те системском и ефикасном заштитом еколошких вриједности кроз реализацију директних мјера али и кроз подизање свијести локалног становништва а посебно код младих људи и дјеце која су дио образовног процеса.

У складу са свим наведеним принципима креирања визије, локални експертски тим за израду Стратегије руралног развоја општине Братунац дефинисао је визију развоја општине Братунац на следећи начин:

***Општина Братунац а посебно њена рурална подручја представљаће средину са вишим степеном квалитета живота и рада цијелокупног становништва те ће бити подручје одрживог конкурентног привређивања како пољопривреде тако и туризма са повољном инвестиционом климом, изграђеном инфраструктуром али и средина са стабилним системом образовања и едукације становништва његовања традиције, обичаја људи подрињског краја, очувања животне средине и културно – историјског, материјалног и нематеријалног наслеђа уз поштовање и одржавање свих принципа континуираног управљања људским, природним и свим другим ресурсима а са циљем значајног доприноса економском просперитету свих сегмената друштва Братунца и Републике Српске у цјелини.***

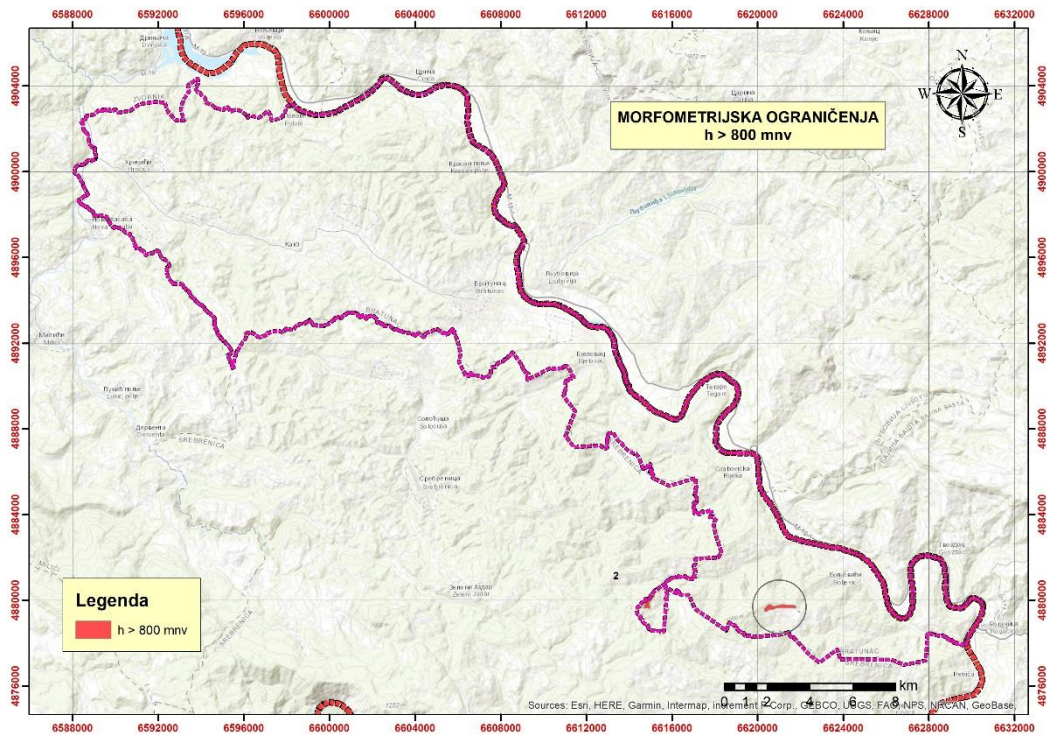
### **3.2. Стратешки циљеви**

Стратешки циљеви развоја руралних подручја општине Братунац у периоду до 2030. године су:

1. Развој одрживе и конкурентне пољопривредне производње;
2. Диверзификација прихода и дјелатности руралног становништва;
3. Очување и искориштавање у туристичке сврхе природног и културно–историјског наслеђења;
4. Унапријеђење услова живота и рада руралног становништва.

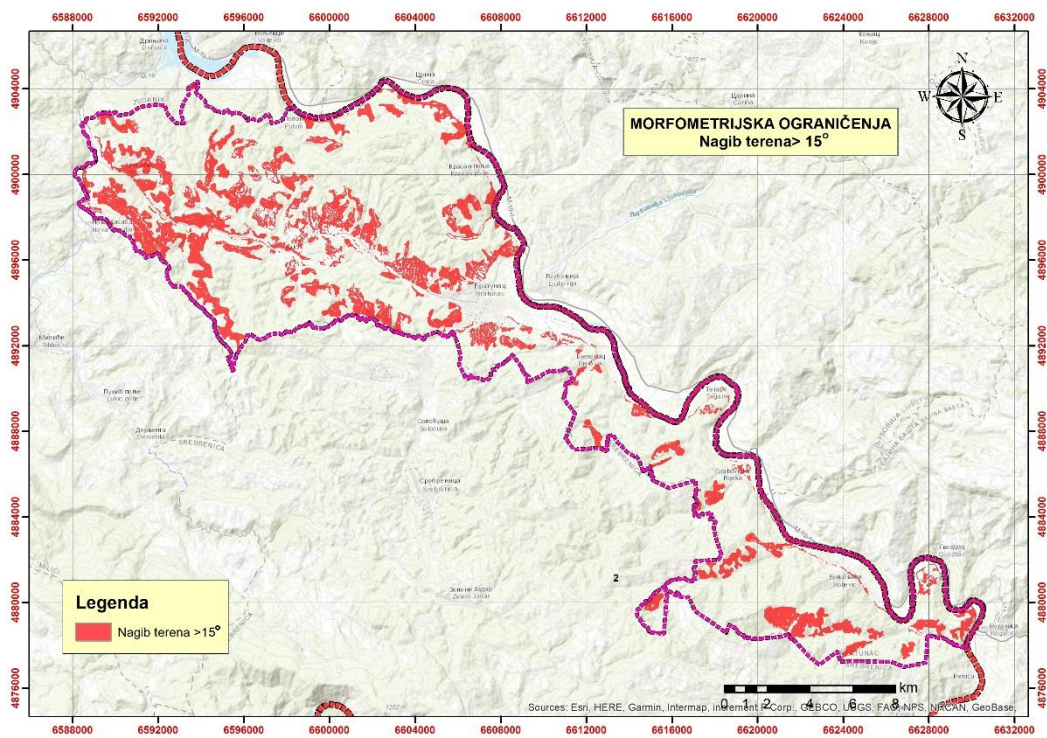


Прилог 1



Карта 10. Пољопривредно земљиште на надморској висини већој од 800 метара

Прилог 2

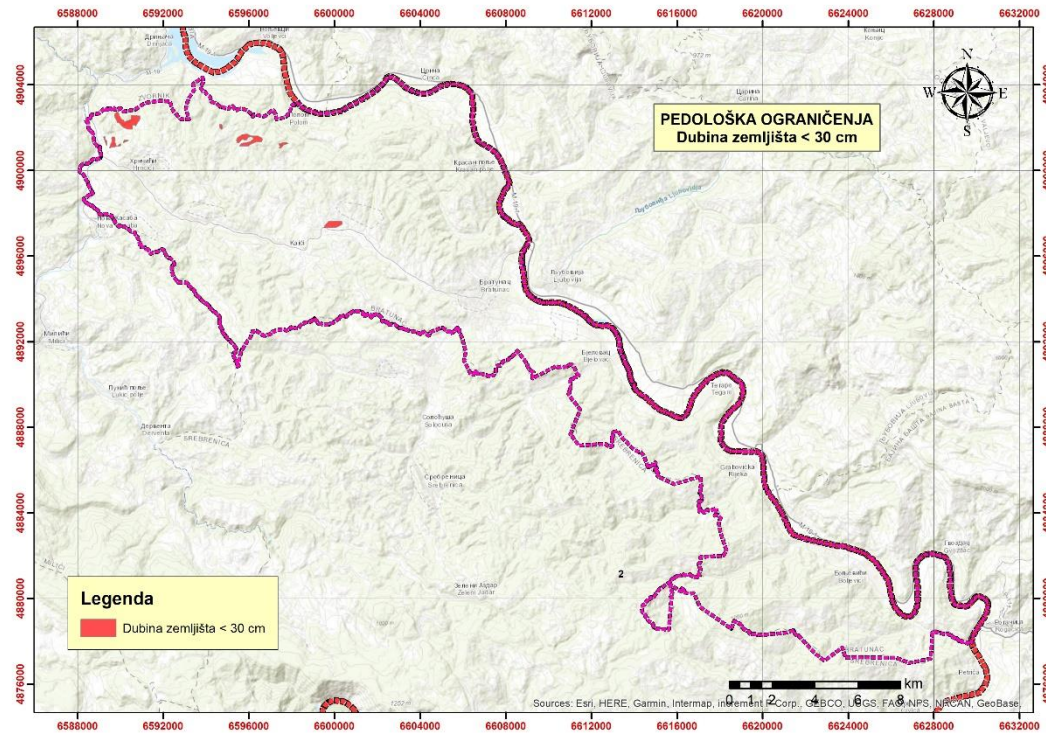


Карта 11. Пољопривредно земљиште са нагибом терена већим од 15°

Прилог 3

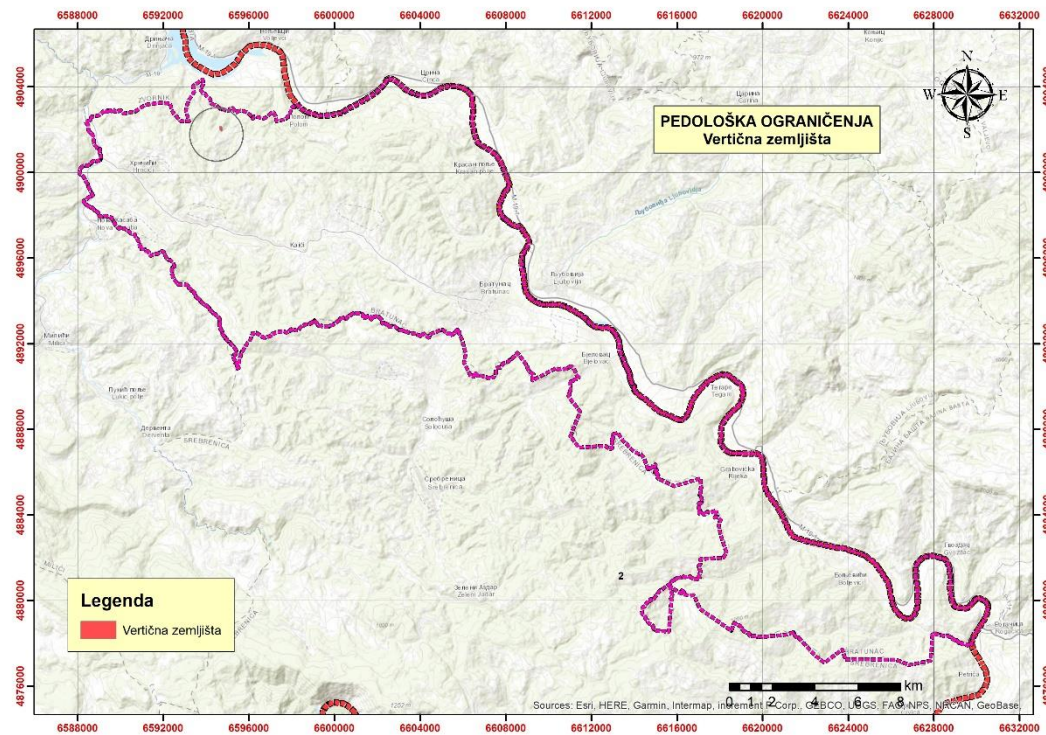


Стратегија руралног развоја општине Братунац, 2023-2030.



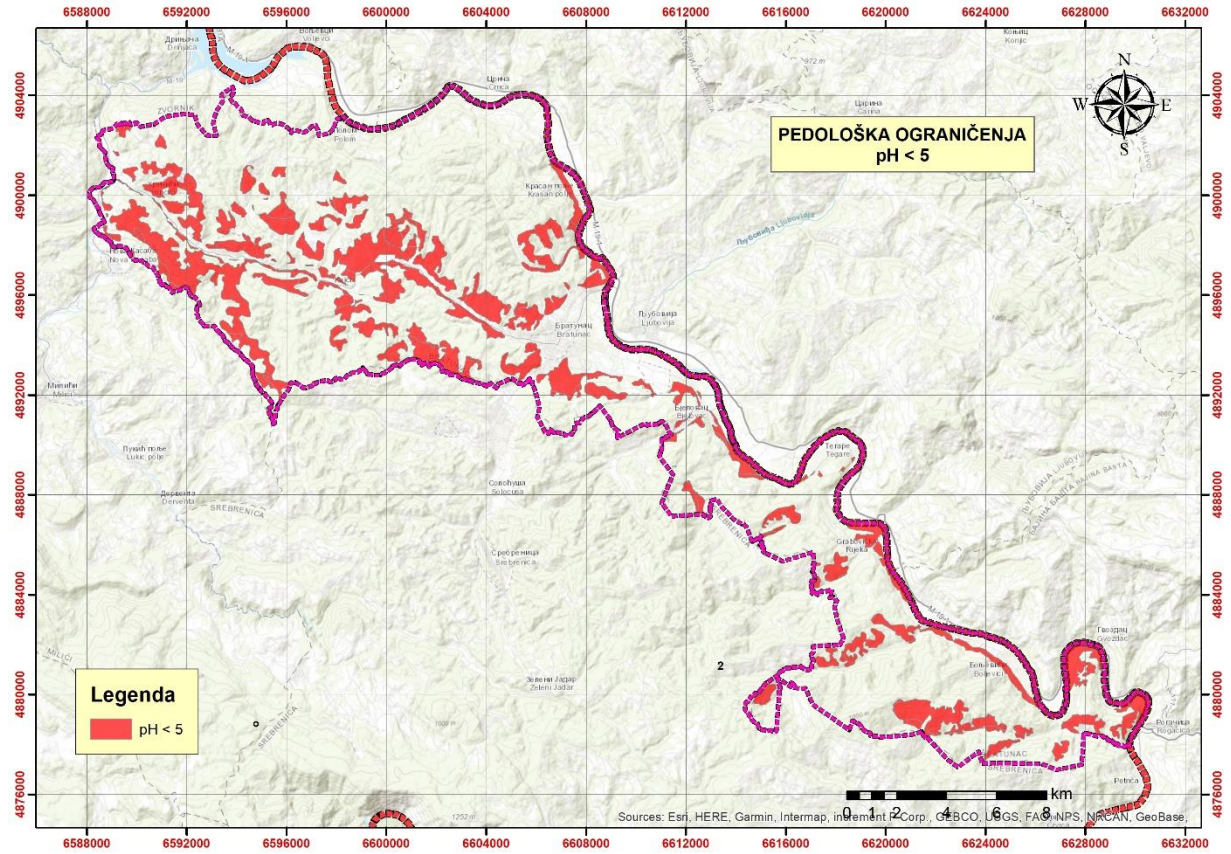
Карта 123 Пољопривредно земљиште са дубином мањом од 30 цм

Прилог 4



Карта 13. Пољопривредно земљиште са прекомјерним садржајем глине

Прилог 5



Карта 14. Пољопривредно земљиште са pH < 5